

ADVOCATENBLAD

SINDS 1918

ACHTERGROND

Zittingen anno 2020:
water bij rechtsstatelijke wijn

OPINIE

Coronawet: middel
erger dan de kwaal

KRONIEKEN

Aansprakelijkheidsrecht, Personen- en
Familierecht, Erfrecht, IT-recht



Eigen
praktijk en
zwanger:
hoe doe
je dat?



Moderne advocatenkantoren willen

Wie wil er niet de meest complete software

Intuïtieve software voor kantoor en medewerkers

NEXTmatters is dé software voor de advocatuur

NEXTlegal en ICT Concept verzorgen het fundament

Als betrokken partners binnen de Lexsyn Groep

De voordelen van efficiëntie en slimme software

Hét digitale  van uw kantoor

werken met compleet gereedschap

waar iedereen altijd en overal mee aan de slag kan

om efficiënt te werken zonder onderbrekingen

ICT Concept maakt de puzzel compleet

en zo heeft de advocaat het beste digitale platform

waarmee zonder woorden zinnen worden afgemaakt

alles voor uw kantoor en medewerkers voor elkaar

Alles voor elkaar

NEXTmatters

Bel ons:
088 20 34 310

www.nextlegal.nl - www.ict-concept.nl

ict concept.

100e jaargang

Het *Advocatenblad*, het blad voor de Nederlandse advocatuur, verschijnt 10 keer per jaar en wordt uitgegeven door Boom juridisch. De van de Nederlandse orde van advocaten onafhankelijke redactie stelt de inhoud samen. De redactie werkt volgens de Leidraad van de Raad voor de Journalistiek.

Het volgende nummer van het *Advocatenblad* verschijnt op 29 september.

Hoofdredacteur

Kees Pijnappels

Redactie

Sabine Droogleever Fortuyn, Stijn Dunk, Francisca Mebius

Advocaat-redactieleden

Jan Wouter Alt, Aldert van der Bent, Yola Geradts, Karol Hillebrandt, Jack Linssen, Robert Malewicz, Coline Norde, Christiane Verfuurden, Paulien Willemsen, Rogier Wolf

Beeldredactie

Charlotte Helmer

Vormgeving

Textcetera, Den Haag

Correctie

Sandra Braakmann

Druk

Wilco, Amersfoort

Citeerwijze

Adv.bl. 2020-6, p.

Aan dit nummer werken mee

Lex van Almelo, Erik Jan Bolsius, Jiri Büller, Annick Diesfeldt, Jean-Pierre Jans, Tjalling van der Goot, Linus Hesselink, Matthijs Kaaks, Michel Knapen, Lars Kuipers, Rick Nederstigt, Tatiana Scheltema, Trudeke Sillevius Smitt, Peter Steeman, Floris Tilanus, Marco de Vries, Willem van der Werf.

Redactionele bijdragen

Bijdragen kunnen naar redactie@advocatenorde.nl.

Per 500 woorden leveren deze 1 opleidingspunt op.

De redactie heeft het recht bijdragen in te korten.

De redactie is telefonisch bereikbaar op nummer 070 - 335 35 70.

Boom juridisch

Selma Soetenhorst-Hoedt (uitgever)

Bureau van de orde

Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag, postbus 30851, 2500 GW Den Haag, info@advocatenorde.nl, 070-335 35 35, helpdesk: helpdesk@advocatenorde.nl, 070 - 335 35 54.

Abonnementen

De abonnementsprijs bedraagt € 246 per jaar (excl. btw, incl. verzendkosten). Een abonnement biedt u naast de gedrukte nummers tevens het online-archief vanaf 2001 én een e-mailattendering. Kijk op www.advocatenblad.nl voor meer informatie en het afsluiten van een abonnement. Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan en worden stilzwijgend verlengd, tenzij het abonnement schriftelijk wordt opgezegd. Na afloop van het eerste abonnementsjaar dient u rekening te houden met een opzegtermijn van één maand. Kijk op www.tijdschriften.boomjuridisch.nl voor meer informatie. Wilt u een abonnement afsluiten of heeft u vragen? Neem dan contact op via klantenservice@boomdenhaag.nl of via telefoonnummer 070-330 70 33.

Adreswijzigingen

Boom juridisch via klantenservice@boomdenhaag.nl of via telefoonnummer 070-330 70 33. Adreswijzigingen van advocaten: adres@advocatenorde.nl.

Media-advies

Maarten Schuttél

Advertentiedeelname

Capital Media Services B.V., Staringstraat 11, 6521 AE Nijmegen
Tel. 024-360 77 10, mail@capitalmediaservices.nl.

Behoudens door de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden vervoelvoudigd of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten of onvolkomenheden. Het al dan niet op verzoek van de redactie aanbieden van artikelen aan het *Advocatenblad* impliceert toestemming voor openbaarmaking en vervoelvoudiging t.b.v. de (elektronische) ontsluiting van (delen van) het *Advocatenblad* in enige vorm.

ISSN 0165-1331

Omslagfoto: Angeline Swinkels



© Speerd van der Hucht

REDACTIONEEL

NOBLESSE OBLIGE

DOOR / KEES PIJNAPPELS

U ontvangt dit nummer aan de vooravond van een rare zomer, die volgt op een verbijsterend voorjaar. De coronamaatregelen hebben een ongekende impact gehad op de samenleving, iets waar we nog lang niet klaar mee zijn.

Over de noodzaak van de maatregelen bestaat weinig discussie, over de soms gebrekkige logica en samenhang des te meer. Ook juridisch rammelde en rammelt er nog van alles.

In het allereerste *Advocatenblad* ooit schreef hoofdredacteur Johannes van Kuyk in 1918 dat de nieuw opgerichte beroepsvereniging 'bij haar leden het steeds levendig besef eischt van de plaats, die zij inneemt in de samenleving'.

Ruim een eeuw later bewijst de coronacrisis dat die opdracht nog niets aan belang heeft ingeboet. Een kundige en alerte balie is nodig om kennelijk onvermijdelijke fouten van overheids-handelen te herstellen. Dat blijkt eens te meer uit de inhoud van dit blad.

Zie bijvoorbeeld het artikel vanaf pagina 23 over advocaten die enkele organisaties bijstaan die zich te zwaar getroffen voelden. Of het artikel (vanaf pagina 18) over de gang van zaken bij de Rechtspraak. Zonder advocaten die voortdurend wijzen op de praktische en rechtsstatelijke tekortkomingen van rechtspraak in crisistijd verandert er niets (of niet genoeg) ten goede.

Lees ook vooral de opiniebijdrage van Willem van der Werf op pagina 58 e.v. waarin hij het conceptvoorstel analyseert van de coronawet die het kabinet voor ogen heeft. Van der Werf legt haarfijn uit waarom we dit soort ondemocratische regelgeving niet moeten willen. Ook de NOVA (zie pagina 93) is tot die conclusie gekomen.

Het belang van een kritische en onafhankelijke balie wordt nog eens onderstreept door de rubriek Lawyers for Lawyers, op pagina 53. Die handelt over Turkije, waar de advocatenordes van de grote steden zich tegenover Erdoğan opstellen. *Noblesse oblige*, maar dapper is het.

DEZE EDITIE



**In het oog van
de storm**



**Hopen en bidden
voor een kentering**

RUBRIEKEN

- 3** Redactioneel, Colofon
- 6** Interactie
- 7** Cijfers, Citaat, Column Matthijs Kaaks
- 9** In Beeld
- 30** Het Verschil
- 32** Ter zitting
- 32** Gezien
- 33** Tuchtrechtcolumn Trudeke Sillevius Smitt
- 49** Buitenlandse balie, De Dealmaker
- 50** Jubileum 2020: focus op flexwerk

ACTUEEL

- 11** Meer klachten, minder tuchtzaken, Mogelijk nieuwe rechtbank in Zeeland, Podcast #3 over arrest-Rensing/Polak
- 53** Lawyer for Lawyers: Erdoğan richt vizier op Turkse ordes

COVER

- 12** Eigen praktijk en zwanger: hoe doe je dat?

THEMA CORONA

- 18** Water bij de rechtsstatelijke wijn
- 23** In het oog van de storm
- 58** Juridische opinie: Coronawet: middel veel erger dan kwaal

ACHTERGROND

- 26** Hopen en bidden voor een kentering
- 38** Klachtenregen over 'zelfonderzoek'

INTERVIEW

- 35** Het dubbellevens van Max van Olden

QUIZ

- 42** Tucht in eigen tuin

TECH

- 54** Alles synchroon op één plek

JURIDISCH

- 56** Even opfrissen: Een OM-hoorzitting bij Parket CVOM
- 62** Juridische analyse: de tekortkoming van artikel 529 Sv

KRONIEKEN

- 65** Kroniek Aansprakelijkheidsrecht
- 72** Kroniek Personen- en Familierecht en Erfrecht
- 80** Kroniek IT-recht

VAN DE NOVA

- 92** Ordeberichten
- 102** Uitspraken van de tuchtrechter
- 104** Transfers



Tucht in eigen tuin

*maar wie is er dan aansprakelijk?
Wie heeft de fout dan gemaakt?
Ik niet! Ik ben alleen maar een
symbol!*



**Kronieken
Aansprakelijkheids-
recht, Personen- en
Familierecht en
Erfrecht, IT-recht**

Ons streven is om onze onderwijsactiviteiten op de VU te laten plaatsvinden. Indien dit niet mogelijk is vanwege coronamaatregelen, zijn wij voornemens de activiteiten online te plaatsen.

PAO CURSUSSEN

AANBESTEDINGSRECHT

Masterclass aanbestedingsrecht**

17 sept., 13 okt., 26 nov., 16 dec. 2020
o.l.v. prof. mr. Chris Jansen
NOvA 2 PO/2 PWO | € 245,- per masterclass

Actualiteiten aanbestedingsrecht voor juristen en inkopers**

woensdag 9 december 2020
o.l.v. prof. mr. Chris Jansen
NOvA 4 PO/4 PWO | € 445,-

ARBEIDSRECHT

Actualiteiten arbeidsrecht in het onderwijs

donderdag 19 november 2020
o.l.v. mr. Willem Lindeboom
NOvA 4 PO/MfN 4 | € 445,-

Ontwikkelingen in het ontslagrecht**

dinsdag 15 december 2020
o.l.v. prof. mr. Willem Bouwens e.a.
NOvA 6 PO/MfN 6 | € 550,-

BESTUURS(PROCES)RECHT

Actualiteiten omgevingsrecht**

donderdag 26 november 2020
o.l.v. mr. Jan van Oosten
NOvA 3 PO | € 335,-

Actualiteiten bestuurs(proces)recht**

maandag 14 december 2020
o.l.v. prof. dr. Richard Neerhof,
mr. dr. Pim Huisman
NOvA 4 PO | € 395,-

BURGERLIJK(PROCES)RECHT

Masterclass rechtspersonenrecht in het onderwijs**

NIEUW

donderdag 1 oktober 2020
o.l.v. mr. Helen Overes, mr. Thérèse Penders
NOvA 4 PO | € 395,-

Actualiteiten burgerlijk(proces)recht en rechtspleging**

donderdag 10 december 2020
o.l.v. prof. mr. Constant van Nispen,
mr. Bas van Overeem
NOvA 4 PO/KBvG 4 | € 395,-

Actualiteiten contractenrecht**

datum n.n.b.
o.l.v. prof. mr. Lodewijk Smeehuijzen
NOvA 4 PO | € 395,-

FINANCIEEL TOEZICHTRECHT

Masterclass Banking union jurisprudence

NIEUW

donderdag 24 september 2020
o.l.v. dr. Karl Philipp Wojcik,
prof. dr. Bart Joosen
NOvA 3 PO | Geen kosten

IT & RECHT

Data en AI Law**

dinsdag 3 november 2020
o.l.v. dr. Albert Bomer, prof. mr. Arno Lodder
NOvA 4 PO | € 395,-

Actualiteiten privacy, auteursrecht en internetrecht**

datum n.n.b.
o.l.v. prof. mr. Arno Lodder
NOvA 4 PO | € 395,-

MIGRATIERECHT

Actualiteiten vluchtelingenrecht**

dinsdag 8 december 2020
o.l.v. mr. dr. Marcelle Reneman e.a.
NOvA 6 PO/RvR | € 520,-

ONDERNEMINGSRECHT

Actualiteiten ondernemingsrecht**

woensdag 2 december 2020
o.l.v. prof. mr. Jan Bernd Huizink,
prof. mr. Wino van Veen
NOvA 4 PO/KNB 4 | € 395,-

Bedrijfsovername en bedrijfsopvolging***

donderdag 10 en 17 december 2020
o.l.v. prof. mr. Wino van Veen e.a.
NOvA 10 PO | € 885,-

ONDERWIJSRECHT

Masterclass rechtspersonenrecht in het onderwijs**

NIEUW

donderdag 1 oktober 2020
o.l.v. mr. Helen Overes, mr. Thérèse Penders
NOvA 4 PO | € 395,-

Actualiteiten arbeidsrecht in het onderwijs

donderdag 19 november 2020
o.l.v. mr. Willem Lindeboom
NOvA 4 PO/MfN 4 | € 445,-

PENSIOENRECHT

Lezing Actualiteiten Pensioenrecht**

woensdag 30 september 2020, lezing I en II
woensdag 2 december 202, lezing III en IV
o.l.v. prof. dr. Erik Lutjens e.a.
NOvA 2 PO/ VvPJ 2 | € 240,- per lezing

STRAF(PROCES)RECHT

Actuele ontwikkelingen in het straf(proces)recht**

donderdag 17 december 2020
o.l.v. mr. dr. Klaas Rozemond e.a.
NOvA 4 PO | € 395,-

PROFESSIONELE VAARDIGHEDEN

Helder en overtuigend beschikkingen schrijven voor juristen**

donderdag 19 november 2020
o.l.v. drs. Mascha Furth
NOvA 5 PO/KBvG 2/KNB 5 | € 475,-

Juridisch schrijven en argumenteren**

donderdag 3 en 10 december 2020
o.l.v. dr. Janne Maaik Gerlofs
NOvA 10 PO/KBvG 5/KNB 10 | € 950,-

LEERGANGEN

Leergang Aanbestedingsrecht voor juristen

START 7 september
PUNTEN NOvA 38 PO; PRIJS € 4.980,-

Leergang Specialisatie strafrecht

START 14 september 2020
PUNTEN NOvA 48 PO; PRIJS € 4.700,-

Leergang Verbintenissenrecht

START 22 september 2020
PUNTEN NOvA 18 PO; PRIJS € 2.175,-

Leergang Grondslagen vennootschaps- en ondernemingsrecht

START 29 september 2020
PUNTEN NOvA 18 PO; PRIJS € 2.175,-

Leergang Mergers en Acquisitions

START 1 oktober 2020
PUNTEN NOvA 53 PO; PRIJS € 5.750,-

Leergang Verdieping contractenrecht

START 26 oktober 2020
PUNTEN NOvA 21 PO; PRIJS € 2.365,-

Leergang Financieel-economisch strafrecht

START 27 oktober 2020
PUNTEN NOvA 34 PO; PRIJS € 3.700,-

Leergang Effectieve conflicthantering, onderhandelen en mediation

START 10 november 2020
PUNTEN NOvA 24 PO; PRIJS € 2.800,-

Leergang Sociaal zekerheidsrecht

RvR erkend

START 5 november 2020
PUNTEN NOvA PO; PRIJS € 1.675,-

Leergang Sport en recht

START 17 november 2020
PUNTEN NOvA 24 PO; PRIJS € 2.500,-

Wilt u meer informatie over onze activiteiten, kijk dan op onze site

www.vulaw.nl | 020-5986255

GESPOT OP SOCIAL MEDIA



Elsschot 🇳🇱 🇵🇧 🇵🇹 🇵🇪 🇵🇾 Houd 1,5 mtr afstand!
@marcelbar8

Sander Janssen slaat de juiste toon aan in het anti-racismedebat door een beroep te doen op empathie bij alle partijen. @sanderja

En goede aktie van Natacha Harlequin om een aanzet te doen tot een gesprek tussen #Rutte en #Akwasi. @nharlequin 👍 @Antonkarel @MinPres @VVD #ditism



Jan Willem Bosman • 3rd+
Advocaat in strafrecht en fiscaal recht en gespreksleider intervisie bij Advocaten...
1w • 🌐

kwaliteitstoetsen advocatuur # <https://lnkd.in/dcxfgXK> # Advocatenintervisie

LOADING...



Eerste online intervisie bijeenkomst voor advocaten een feit!

Jan Willem Bosman on LinkedIn • 1 min read

Afgelopen maandag vond de eerste online intervisiebijeenkomst voor advocaten plaats. De reacti...

👍 5 • 1 Comment

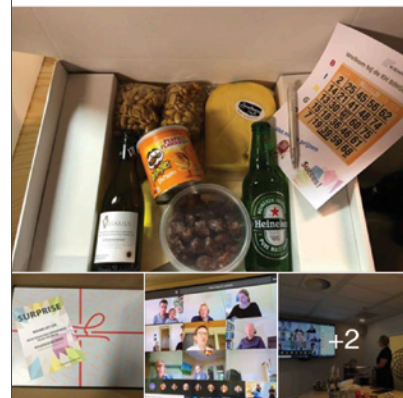


Sander de Korte
@s_de_korte

Verhoor op het APU in Houten en weer zit ik op de gang omdat in de verhoorkamer geen 1,5 meter afstand gehouden kan worden. Bovendien is het met 4 mensen in 1 verhoorkamer van amper 9m2 in mijn optiek niet goed genoeg geventileerd. #Corona #samensterk



KienhuisHoving advocaten en notarissen
June 11 at 10:13 AM · 🌐



Omdat ons personeelsuitje dit jaar niet door kon gaan, besloten we een digitaal feestje te bouwen, de KH@Digiborrel! Voor iedereen een borrelplank en een Bingo-kaart. Wat een gave digitale borrel was dat! Dank je wel, collega's!

Met dank aan [Marked events](#), [Kadoos.nl](#), [Van Marle Drukwerk](#) [Offset en Digitaal](#) en stadionspeaker Jan Bruins!



CIJFERS

2576

Het totaal aantal klachten dat in 2019 tegen advocaten werd ingediend. Dat steeg met 12 procent ten opzichte van 2018, blijkt uit het jaarverslag van het landelijk dekenberaad 2019.

CITAAT

‘Het is niet alleen het belastingtoeslag-schandaal, ook op de woningmarkt, de banenmarkt en bij etnisch profileren door de politie kan objectief worden vastgesteld dat niet iedereen in Nederland gelijk wordt behandeld.’

Schrijver en journalist Robert Vuijsje op 13 juni in *NRC* over de ‘permanente donderwolk’ racisme.

COLUMN



DOOR / MATTHIJS KAAKS

Zelfonderzoek

Minister Grapperhaus wil dat grote ondernemingen die van fraude worden verdacht dit vaker door hun eigen advocaten laten onderzoeken. Dat scheelt het OM dan veel werk. Bedrijven willen dat ook liever. Dat laatste begrijp ik goed. Daarom laat ik mijn auto graag keuren bij mijn eigen garage. Het is een oldtimer die nogal wat olie lekt. Dat heb je met achtcilinders van dat bouwjaar. Voor de apk is het echter een bezwaar. Gelukkig is dat overkomelijk. ‘Als ik het wegveeg, zie ik het niet meer,’ zegt mijn monteur. Het is fijn om zo’n monteur te hebben. Ik kwam daar de laatste keer twee confrères tegen uit de buurt van het Amsterdamse Gustav Mahlerplein. Zij rijden naast de obligate Lexus ook liever een karaktervolle bak. Ze komen er om dezelfde reden. Terwijl we zo wat keuvelden over het belang van een integere *garagist* die weet wat goed is voor zijn klanten, zei de oudste van de twee, die zich voorstelde *als salary partner* van het kantoor met de architectuur van een apenrots, dat zij ook zo’n service hadden. Hij wees naar de man met de poetsdoek. De ander knikte instemmend. Hij wist meteen waarop hij doelde. ‘Wij hebben cliënten die ook weleens olie lekken. Smeerolie vooral. Dan gaan sommige deuren wat soepeler open. In verre landen,’ voegde hij haastig toe. ‘Denk aan SBM Offshore bijvoorbeeld,’ vulde de ander aan. ‘Als dat uitlekt, heb je wat uit te leggen aan de

FIOD en zo. En dan is het natuurlijk fijn als je eigen advocaat dat mag onderzoeken van justitie. Wij noemen dat *corporate investigations*. De Brauw en Allen & Overy zijn daar nummer één in.’

‘Correct’, zei de jongere advocaat, ‘maar wij zijn *up and running*.’

‘Hoe werkt dat nou precies?’ informeerde ik.

‘Wel, je hanteert natuurlijk allereerst de stofkam, en dat doen we dan wekenlang met de hele afdeling zodat iedereen daarin z’n uurtjes kwijt kan, maar hier en daar moeten natuurlijk ook wat spatjes van witte boorden worden weggeveegd. In de directiekamers,’ verduidelijkte hij, ‘waar onze facturen uiteindelijk worden afgetekend. En dat zijn geen kleine bonnetjes moet je weten. De Brauw heeft met het fraudeonderzoek bij Imtech alleen al tientallen miljoenen gedeclareerd, daar kun je het begrotingstekort van de sociale advocatuur een jaar mee volplempen. Maar voor dat bedrag maken we dan wel een rapport dat zo verschrikkelijk dik is dat het OM niet eens de tijd heeft om het te lezen.

En weet je wat nou het mooiste is?’

Hij wees weer naar de monteur.

‘Die poetsdoek valt onder ons verschoningsrecht.’

Ik liet dat even op mij inwerken terwijl ze samen in de gereedstaande klassieke Porsche stapten. De oudste draaide zich om.

‘Weet je wie hier zijn oude Mercedes ook altijd laat keuren?’

Grapperhaus!’

ONS VERTAALTEAM STAAT VOOR U KLAAR



Juridisch vertalen, een vak apart!

Of u zich nu toelegt op insolventierecht, contractenrecht, arbeidsrecht, bouwrecht of huurrecht, wij staan altijd klaar om direct met uw vertaalproject aan de slag te gaan.

Met ons team van 15 in-house juridisch vertalers en ons internationale netwerk ervaren freelance vertalers realiseren wij graag uw juridische vertaalopdrachten, in elke gewenste taalcombinatie en altijd binnen de gewenste deadline. Wij doen u graag een vrijblijvende offerte.



IN BEELD

Jongerencoach

DOOR / STIJN DUNK BEELD / RICK NEDERSTIGT

Coach Vincent de Groot (28) en scholier Jaden Boedhoe (15) komen samen in de 'bruine kroeg' in het kantoor van KienhuisHoving Advocaten en Notarissen in Enschede. De Groot, advocaat-stagiair arbeidsrecht, en zijn pupil zijn aan elkaar gekoppeld via het coachprogramma van de KienhuisHoving Foundation. 'Daarin verbinden we

steeds een-op-een een jongere uit de regio aan een medewerker van ons kantoor,' vertelt coördinator Marketing en Communicatie Fokkelien Boorsma (51). 'Deze kinderen zijn getalenteerd en gemotiveerd, maar missen soms sociale of financiële mogelijkheden. Wij helpen hen door ze te begeleiden met bijvoorbeeld school en sport. De coachvorm maakt het heel persoonlijk: mijn

collega's begeleiden vaak jarenlang dezelfde pupil. Ook als iemand ons kantoor verlaat, blijft het contact vaak bestaan.'

De Groot hielp Jaden bijvoorbeeld bij een switch van middelbare school, waar hij zich beter thuis voelt. 'Het is fijn als je iets kan doen voor iemand,' zegt De Groot. In vijf jaar tijd zijn er via de Foundation zo'n vijftien kinderen bereikt.



C/M/S/

Law.Tax

Yasar Çelebi

Advocaat-stagiair
IP/TMC

Ben jij te slim om alleen advocaat te zijn?

CMS is met 1100 partners, 4800 juristen en meer dan 70 vestigingen in ruim 40 landen één van de grootste advocatenkantoren ter wereld. We zijn volledig gespecialiseerd in onze cliënten. In hun bedrijfstakken, hun markten, in alles wat hen overdag bezig en 's nachts soms wakker houdt. Bij CMS zoeken we topadvocaten die verder kijken dan hun vakgebied groot is. Natuurlijk zoeken we de allerbeste juristen. Maar dat moeten bij wijze van spreken ook halve economen zijn. Die de taal van ondernemers vloeiend spreken. Zij leven en denken mee met hun opdrachtgevers. Your World First heet dat bij ons. Is jouw blik zo weids als de wijde wereld? Kijk dan op benjijteslim.nl

CMS Atrium Parnassusweg 737 1077 DG Amsterdam +31 (0) 20 301 6 301

Your World First
cms.law

MEER KLACHTEN, MINDER TUCHTZAKEN

Het aantal nieuwe tuchtzaken is vorig jaar gedaald van 1024 naar 846, een afname van zeventien procent. Het aantal klachten tegen advocaten steeg juist met twaalf procent.

En en ander blijkt uit de jaarverslagen van de tuchtspraak en van het landelijk dekenberaad.

De vier Raden van Discipline deden in 2019 928 zaken af. In 295 daarvan werd een tuchtmaatregel opgelegd, oftewel 1,65 procent van alle advocaten. Dat is een lichte stijging vergeleken met 2018, toen 1,5 procent van de balie werd terechtgewezen. In 2019 werden 131 waarschuwingen, 65 berispingen en 49 schorsingen opgelegd. Schraping van het tableau trof elf advocaten.

Het Hof van Discipline beoordeelde 193 beslissingen van de raden. Een meerderheid werd bekrachtigd: 117. In 52 tuchtzaken vernietigde het hof een eerdere beslissing. Het aantal klachten dat binnenkwam bij de deken steeg met twaalf procent van 2.301 naar 2.576. Dat leidt tot de conclusie dat de deken in 2019 meer klachten afhandelden dan voorheen.

Voorzitters Schnitzler en Brink van het landelijk dekenberaad maken zich vooralsnog geen zorgen over de stijging van het aantal klachten. 'De klachtcijfers fluctueren per jaar en het gaat om relatief kleine aantallen klachten op het totaal aantal advocaten en het totaal aan door hen behandelde dossiers,' schrijven ze in hun jaarverslag.

MOGELIJK NIEUWE RECHTBANK IN ZEELAND

Zeeland krijgt mogelijk een extra rechtbank. Met de komst van een extra zittingslocatie kan het kabinet een oplossing creëren voor het tekort aan ruimte voor extra beveiligde rechtszaken. Nog deze zomer hoopt Den Haag een akkoord te sluiten met de provincie Zeeland over het project 'Law Delta'.

Het project maakt deel uit van plannen opgesteld door 'speciaal adviseur' Bernard Wientjes. De oud VNO-NCW-voorzitter is door het kabinet gevraagd te bemiddelen in de ruzie tussen Rijk en provincie, ontstaan na het kabinetsbesluit om in Vlissingen toch geen kazerne voor mariniers te bouwen. Het compensatieplan voor Zeeland voorziet naar verluidt in een beveiligde rechtbank, een extra beveiligde gevangenis en een expertisecentrum voor georganiseerde criminaliteit. Ook de spoorverbinding met de rest van Nederland moeten worden verbeterd.

'Het zou positief zijn als er in de regio op juridisch gebied meer reuring komt,' reageert Lex Lensink, deken van de orde van advocaten Breda-Middelburg. 'We hebben nog een volledig functionerende rechtbank op locatie Middelburg, maar het parket wordt gemist.'

In Zeeland vindt het kabinet de ruimte waar het naarstig naar zoekt. Begin februari schreef minister Sander Dekker voor Rechtsbescherming aan de Tweede Kamer dat de twee extra beveiligde rechtbanken in Amsterdam-Osdorp en op Schiphol voor dit jaar al bijna zijn volgeboekt.

PODCAST #3 OVER ARREST-RENSING/POLAK

Het *Advocatenblad* presenteert een reeks podcasts over zogeheten mijlpaalarresten. De derde aflevering van Het Mijlpaalarrest is gewijd aan een arrest in het strafrecht.

Robert Malewicz, advocaat-redactielid van het *Advocatenblad*, bespreekt de arresten ECLI:NL:HR:2014:3474 en ECLI:NL:HR:2017:3022 over medeplegen en medeplichtigheid. Volgens Malewicz maakte de Hoge Raad met de uitspraken eens te meer duidelijk dat voor medeplegen sprake moet zijn van een substantiële bijdrage aan het strafbare feit.



De podcast is te beluisteren via advocatenblad.nl/podcast.



EIGEN PRAKTIJK EN ZWANGER: HOE DOE JE DAT?

Balans vinden tussen werk en privé is voor niemand eenvoudig. Zwangere advocaten met een eigen praktijk staan voor een extra uitdaging.

DOOR / FRANCISCA MEBIUS & KEES PIJNAPPELS

Geeske van Campen is 37 en in verwachting van haar eerste kind. De advocaat is gespecialiseerd in personen- en familierecht en jeugdrecht en maakt sinds 2017 deel uit van Forward advocaten in Den Bosch. Voor ze zich aansloot bij Forward, werkte ze elf jaar lang bij Holla.

‘Toen ik net ontdekte dat ik zwanger was, heb ik wel wat slapeloze nachten gehad. O god, hoe ga ik dat allemaal doen? Ik ben geboren en getogen in Brabant en werk in Den Bosch, maar ben vorig jaar verhuisd naar Den Haag in verband met het werk van mijn vriend. Sindsdien ga ik op en neer en dat is best pittig.’

Forward begon ooit als een maatschap van oud-collega's van Holla. De elf advocaten presenteren zich als kantoor, maar zijn formeel een

samenwerkingsverband tussen verschillende vennootschappen. Kosten van secretariaat en inkoop worden gedeeld, verder is iedereen verantwoordelijk voor het eigen inkomen. De zwangerschap stelde Van Campen, die is uitgerekend in juli, voor de nodige vragen. Kan ze überhaupt wel in Den Bosch blijven werken? ‘Het is nu al pittig, hoe moet ik dat straks doen als er een baby is? Ik kreeg daar veel stress van, maar besloot dat het niet het moment was om in mijn werk grote veranderingen door te voeren. Ook omdat ik het in Den Bosch zo naar mijn zin heb.’

ZEZ-UITKERING

Zwangere vrouwen hebben in Nederland recht op minimaal zestien weken zwangerschaps- en bevallingsverlof. De balie telt ruim achtduizend

vrouwen, hetgeen zwangerschappen tot een vaak voorkomend fenomeen maakt. Voor vrouwen in loondienst gaat het salaris (via het UWV) gewoon door, zelfstandigen kunnen een ZEZ-uitkering (Zelfstandige en Zwanger) aanvragen. Van Campen vroeg die maanden geleden al aan, maar wacht nog op antwoord. ‘Je komt voor de vraag te staan wat het financieel allemaal betekent. Ik heb geen arbeidsongeschiktheidsverzekering, dus dat betekent vier maanden geen omzet en wel kosten. Als zelfstandige heb je altijd wel een buffertje. Ik probeer me dus geen zorgen te maken.’

Zwangere advocaten die partner zijn binnen een kantoor zijn deels afhankelijk van de welwillendheid van de andere partners. De gedeelde inkomsten als gevolg van het verlof kunnen ►

Kirsten Boele



gezamenlijk worden opgevangen, maar vanzelfsprekend is dat niet. De 34-jarige Kirsten Boele is twee jaar partner bij Wybenga Advocaten in Rotterdam. Eind vorig jaar beviel ze van haar derde kind, opnieuw een dochter. 'Bij de toetreding heb ik aangegeven dat het mogelijk zou kunnen zijn dat ik op enig moment nog een keer zwanger zou worden. Het leek me goed om daar vooraf duidelijke afspraken over te maken. Dan weten alle maatschapsleden waar zij aan toe zijn. Nog niet eerder had deze omstandigheid zich voorgedaan in de maatschap van Wybenga Advocaten, dus daar waren nog geen afspraken over.'

Na overleg werd gekozen voor een constructie waarbij de zwangerschap voor Boele geen financiële gevolgen had. 'Als maatschapslid ben ik niet gekort op mijn aandeel in de winst. Verder hebben we afspraken gemaakt over de arbeidsongeschiktheidsverzekering. Waar de overige maatschapsleden een arbeidsongeschiktheidsverzekering hebben met wachttijd van één jaar, heb ik een arbeidsongeschiktheidsverzekering afgesloten met een wachttijd van één maand. Het niet kunnen werken door zwangerschaps- en bevallingsverlof is meeverzekerd, alsook eventuele arbeidsongeschiktheid als gevolg van een zwangerschap/bevalling. Het verschil in premie tussen een verzekering met een wachttijd van een jaar en een wachttijd van een

maand hebben wij als maatschapsleden gezamenlijk gedragen. Het uitgekeerde bedrag van de verzekering is natuurlijk in mindering gebracht op mijn winstaandeel.'

Bij grote kantoren is het zwangerschaps- en bevallingsverlof voor de partners op vergelijkbare wijze geregeld. HR-manager Erwin Saelens van CMS zegt dat het uitgangspunt is om aan te sluiten bij de wettelijke regelingen zoals die ook voor medewerkers gelden. 'Partners die met zwangerschapsverlof gaan, ontvangen een volledig winstdeel en de *targets*

worden aangepast voor de periode dat zij met zwangerschapsverlof zijn geweest. We streven ernaar om dat zo fair mogelijk te doen. Wij zijn van mening dat er geen belemmeringen mogen worden ervaren om een gezin te stichten in welke fase van de carrière dan ook. We hebben ook meerdere partners (man en vrouw) die parttime werken.'

URENNORM

Houthoff-partners hebben ook recht op verlof met behoud van hun vergoeding. De uren-/omzetnorm wordt gedurende die periode op nul gezet, meldt de 41-jarige Marloes Brans. Ze beviel vorig najaar van een zoon. Minstens zo belangrijk was de waarneming. Er werd iemand extern aangetrokken die de praktijk vier maanden heeft waargenomen. 'Het is namelijk niet zo eenvoudig om een hele praktijk voor vier maanden aan een andere partner over te dragen. De waarnemende advocaat kon ervoor zorgen dat de praktijk goed doorliep, cliënten daar geen hinder van ondervonden en contacten wer-

den onderhouden. Bovendien werden jonge advocaten voldoende begeleid.' Voor Ingrid van den Heuvel-Beerens (35 jaar) had het iets meer voeten in de aarde om werk en zwangerschap te combineren. Van den Heuvel begon in 2016 het kantoor De Zaak in Recht in De Meern. Het kantoor doet het goed. Ze heeft inmiddels drie advocaten, een juridisch medewerker en een secretaresse in dienst. In april beviel ze van dochter Amber, zoon Floris wordt deze zomer drie. 'Het is

'Je komt voor de vraag te staan wat het financieel allemaal betekent'

spannend om met verlof te gaan,' zegt ze. 'Je moet het volste vertrouwen hebben in je werknemers.' Ook Van den Heuvel heeft een arbeidsongeschiktheidsverzekering waar zwangerschap onder valt. 'Dat zorgt er in ieder geval voor dat je je eigen inkomsten dekt. Dat gaat om het gemiddeld standaardbedrag wat ik nu elke maand uit mijn zaak krijg. Daarnaast kun je aanspraak maken op de zwangerschapsuitkering van het UWV. Dat is een leuk



Marloes Brans

Ingrid van den Heuvel-Beerens



© Momo Fotografie

extraatje, maar meer ook niet. Dat is het financieel voor mij. Voor het overige moeten we ervoor zorgen dat de mensen die in dienst zijn hun eigen zaken kunnen doen en dat het kantoor doordraait.'

GEZONDHEID

Financiën vormen maar een aspect bij een zwangerschap. Gezondheid en organisatie van het werk voor en na de geboorte zijn minstens zo belangrijk, zo niet belangrijker. Geeske van Campen hield in haar werkplanning zo veel mogelijk rekening met haar zwangerschaps- en bevallingsverlof. 'Ik heb al lange tijd geen nieuwe zaken aangenomen, omdat ik dingen echt wilde afronden voordat ik zou stoppen. In februari nam ik bijvoorbeeld mijn laatste mediation aan waarvan ik wist dat die voor juni af kon komen. Dat is ook gelukt. Verder heb ik geprobeerd zo veel mogelijk over mijn verlof heen te tillen. Dat kon niet altijd vanwege de tijdsdruk, maar sommige cliënten vonden het waard om te wachten.' Van Campen verwacht in oktober haar werk weer te hervatten. 'De vier maanden overleef ik wel. Ik zal er moeite mee hebben om helemaal niets te doen, want ik ben een *workaholic*. Maar je weet niet hoe je gaat reageren op het moederschap, zeker niet bij je eerste kindje. Ik heb in mijn omgeving mensen gezien waarvan ik dacht, die gaan er meteen weer als een speer voor en die zich ontop-

pen tot een echte moederkloek. Ik ga een dag minder werken. Mijn vriend werkt ook vier dagen. Dan drie dagen opvang. In de praktijk gaat het er op neer komen dat ik op andere momenten meer moet gaan werken. In de afgelopen drie jaar heb ik ook altijd meer dan veertig uur gewerkt. Het wordt wel een balanceeract. Hoe ga je op tijd nee zeggen en ervoor zeggen dat je alle ballen hoog kunt houden?'

Kirsten Boele werkte tijdens haar jongste zwangerschap door, zij het op de achtergrond. 'Tijdens het zwangerschaps- en bevallingsverlof bij nummer drie heb ik ervoor gekozen om wel af en toe wat te blijven werken, vanuit huis. Ik had geen *out-of-office* aanstaan, maar cliënten uiteraard wel geïnformeerd. Ik heb geprobeerd om zo veel mogelijk beschikbaar te zijn voor cliënten en intern meer gezamenlijk met kantoorgenoten op te pakken. Op deze manier merkten cliënten minder van mijn afwezigheid.'

Boele realiseert zich dat ze geluk heeft gehad, dankzij een onbezorgde zwangerschap, een bevalling zonder complicaties en een makkelijke baby. 'Ik ben me ervan bewust dat het ook anders kan lopen. Vanuit kantoor en de maatschap, maar ook vanuit thuis voelde ik me gesteund in een toch wat turbulente periode.'

Van tevoren duidelijke afspraken maken is essentieel, benadrukt ze. 'Alhoewel een zwangerschap en geboorte van een kind in de privésfeer liggen, is dit ook iets dat het kantoor aangaat. Kantoren moeten een zwangerschap niet als "probleem" beschouwen, dat de vrouwelijke partner zelf maar moet oplossen.' Het is belangrijk dat er niet al-

leen duidelijke afspraken worden gemaakt met de maatschap, maar ook met de andere ouder, zegt Boele. 'Het partnerschap vergt nogal wat.'

'Het is niet zo eenvoudig een praktijk voor vier maanden aan een andere partner over te dragen'

Thuis hebben mijn man en ik de zorgtaken voor onze meiden eerlijk verdeeld. Dit is goed voor de balans onderling en voor de kinderen, maar het heeft er ook voor gezorgd dat ik weer sneller op de been was.'

WAARNEMING

HR-man Erwin Saelens van CMS onderstreept het belang van een goede opvang. 'Het is belangrijk tijdig te starten met de voorbereiding van de tijdelijke afwezigheid en de continuïteit van de praktijk. De voorbereiding is essentieel, waarbij je ook rekening moet houden met het feit dat de bevalling eerder kan plaatsvinden. Dat overkwam één van de partners van ons kantoor. Informeer cliënten en regel de waarneming zodanig ►



© XxO Photography

Erwin Saelens

Antonia Netiv



dat je ook echt afstand kunt nemen van het werk.'

Het is voor ouders een uitdaging om tijdens de zwangerschap en na de bevalling een goede balans te vinden tussen gezin en werk, stelt hij. 'Jonge ouders moeten hun tijd opdelen

'Sinds de geboorte van onze zoon heb ik nog meer plezier in mijn werk dan daarvoor'

tussen verschillende rollen die allemaal veel van hun tijd vragen. CMS biedt daarom aan alle medewerkers ondersteuning aan op thema's als werk-privébalans, timemanagement, rolverdeling en het nieuwe ritme. Onder andere door middel van onze samenwerking met ProudMom en een Health & Performance Coach. Dat levert vaak nieuwe inzichten op. Soms zijn de oplossingen eenvoudig. Bijvoorbeeld door met je partner duidelijke afspraken te maken over taakverdeling en zorg. Dat lijkt heel voor de hand liggend, maar dat is lang niet altijd het geval.'

Afstand nemen is belangrijk, maar contact houden evenzeer, vertelt Antonia Netiv (37), partner in het Capital Markets team van NautaDutilh in Amsterdam. Netiv beviel dit voorjaar van haar tweede kind, een zoon, en bereidt zich nu voor op haar terugkeer. 'Ik vind het leuk om op de hoogte gehouden te worden door het

team van belangrijke ontwikkelingen. Dat doen ze door af en toe een appje te sturen hoe het gaat in een zaak. Het is nu bovendien een rare maar ook drukke tijd voor het team en ik spring daarom zo nu en dan in om te sparren. Daarnaast vind ik het belangrijk om contact met klanten te houden, zeker in deze tijd van corona die op iedereen impact heeft. Mijn verlof was van eind februari tot juli, het zou raar zijn om in juli pas te vragen hoe het met iemand gaat,

terwijl je weet dat voor hen er vanaf maart al een behoorlijke impact is geweest.'

De bemoeienis van Netiv is beperkt, onderstreept ze. 'Ik houd me

even bewust buiten deals, die lopen door, soms ook laat op de avond en daar heb ik nog geen ruimte voor. De dingen die ik wel doe, komen puur uit mijzelf, omdat ik het leuk vind of omdat ik denk dat het van belang is voor de praktijk. Vanuit kantoor is er totaal geen vraag of druk om ook maar iets te doen, integendeel. Het kantoor heeft me juist aangespoord de volle vier maanden te nemen. Maar goed ook, want ik heb dit keer een iets moeilijker zwangerschap achter de rug.'

TERUGKEER

Ook Marloes Brans van Houthoff heeft haar terugkeer geleidelijk opgebouwd. 'De laatste maand van mijn verlof ben ik langzaam weer wat dingen gaan doen, dat vond ik prettig en zorgde voor een geleidelijke overgang.'

Inmiddels werkt ze weer fulltime, waarbij ze thuis de nodige hulp heeft

georganiseerd. 'De beste tip die ik kreeg, is om zo veel mogelijk uit te besteden wat je niet per se zelf hoeft te doen. Wij hebben naast het kinderdagverblijf twee dagen in de week hulp in de huishouding en oppas aan huis. Dat maakt dat ik mijn vrije tijd ook echt aan het gezin kan besteden. Eigenlijk heb ik sinds de geboorte van onze zoon nog meer plezier in mijn werk dan daarvoor. Zowel mijn werk als het moederschap vind ik fantastisch. De komst van onze zoon heeft juist voor meer balans gezorgd. Eerder werkte ik door tot het werk af was. Nu wil ik op tijd thuis zijn om hem nog te zien en klap ik de laptop als het nodig is 's avonds weer open.' Terugkijkend concludeert Ingrid van den Heuvel dat ze ondanks alle goede zorg en voorbereiding toch te veel van zichzelf heeft gevergd. 'Ik heb moeite met loslaten. Net als bij mijn eerste zwangerschap ben ik te laat gestopt. Bij mijn eerste zwangerschap werd me verteld dat ik rustiger aan moest gaan doen omdat ik veel harde buiken had. Bij deze zwangerschap ben ik desondanks nog een nacht in het ziekenhuis beland, ook omdat ik harde buiken had. Dat had echt met stress te maken. Daarna heb ik geen zittingen meer gedaan.'

Echt stoppen met werken deed ze desondanks niet. Dat lukte pas echt na de geboorte van haar dochtertje. 'Ik was er nog niet aan toe. Helemaal omdat toen corona uitbrak en alle maatregelen werden ingevoerd. Daardoor was ik wel extra betrokken, meer dan ik eigenlijk had gewild. Ondanks corona loopt het kantoor goed, dus de laatste maand was bij uitstek het moment om echt even van de radar af te gaan.' ■

Is uw oude verzekeringskantoor u ontgroeid?



Groeide uw verzekeringskantoor zo groot, dat goede service voor u verleden tijd is? Of wilt u uw polissen toetsen aan de eisen van de moderne tijd? Ron Borgdorff is meer dan 25 jaar het vertrouwde adres voor advocaten, notarissen en vrijgevestigde juristen. **Ouderwetse service, altijd bereikbaar en mét persoonlijke aandacht.**



RON BORGdorFF

VAN BOETZELAERLAAN 24H • 3828 NS HOOGLAND • TEL. 033-20 35 000 • INFO@RONBORGdorFF.NL • WWW.RONBORGdorFF.NL

VERZEKERINGEN ZOWEL ZAKELIJK ALS PARTICULIER OA: • BEROEPS- EN BEDRIJFSAANSPRAKELIJKHEID
• CYBERRISKS- EN DATALEKKEN • ARBEIDSONGESCHIKTHEID • VERZUIM • INVENTARIS

 <p>A180 AMG 2-2020, 7.500 km, AMG-pakket, panoramadak, stoelverwarming, € 35.400,-</p>	 <p>CLS 350d AMG pakket 2018, 21.000 km, bijna alle opties € 74.900,-</p>	 <p>E200 Coupé Sportedition AMG 2020, 150 km, bijna alle opties Nieuw € 90.000,- nu € 70.300,-</p>	 <p>E 400d Estate 4-matic 2019, 3.800 km, alle opties Nieuw € 128.000,- nu € 89.500,-</p>
 <p>E300e hybrid AMG 8-2019, 14.000 km, bijna alle denkbare opties, € 64.950,-</p>	 <p>AMG GT-C Roadster 2020, 150 km, alle opties Nieuw € 262.000,- nu € 237.800,-</p>	 <p>S560 Coupé 2019, 23.000 km, bijna alle opties Nieuw € 204.000,- nu € 149.950,-</p>	 <p>GLE 500 Guard VR4 bepantsering 2017, 24.000 km, gepantserde uitvoering € 135.000,-</p>

Aanbod zonder verweer!

Bij Auto Wüst.

Mercedes-Benz



Auto Wüst
Traditie met passie

Oud-Beijerland, Jan van der Heijdenstraat 29, tel.: 0186 - 618 455
Hellevoetsluis, Rijksstraatweg 38, tel.: 0181 - 331 233
Dordrecht, Mijlweg 81, tel.: 078 - 61 77 000

www.autowust.nl



ZITTINGEN IN CORONATIJD

WATER BIJ DE RECHTS- STATELIJKE WIJN

Op rechtsstatelijke beginselen als openbaarheid, aanwezigheid ter zitting en *equality of arms* wordt in coronatijd flink ingeleverd, vooral door advocaten en rechtzoekenden. 'De algemene lijn die ontstaat, is zorgwekkend.'

DOOR / SABINE DROOGLEEVER FORTUYN

'De afracfelzaak', noemde rechtbankverslaggever Rob Zijlstra van *Dagblad van het Noorden* de zaak waarover hij op 24 mei berichtte op zijn blog. Tien dagen eerder had hij de behandeling van een afpersingszaak door de meervoudige strafkamer van de Rechtbank Groningen bijgewoond. De verdachte was aanwezig via een videoverbinding vanuit de penitentiaire inrichting (PI) De Marwei in Leeuwarden. Na ruim een uur werd de verbinding met de verdachte abrupt beëindigd. De zitting ging nog even door en werd vervolgens gesloten. De verdachte had geen laatste woord ge-



had. Toen Zijlstra dat twitterde, werd dat bericht breed opgepakt.

Zes dagen later schreef de Rechtbank Noord-Nederland in een persbericht dat er na de zitting van 14 mei in de media 'wat reuring was ontstaan, met name over de vraag of verdachte wel formeel het laatste woord had gekregen'. De rechtbank schreef dat ze het met de advocaat eens was dat daarover geen misverstand mocht bestaan en besliste tot een korte heropening van het onderzoek ter terechtzitting.

Zijlstra kijkt met verbijstering terug op deze zaak. 'Ik begrijp niet waarom de voorzitter van de rechtbank de be-

perkte zittingstijd van de verdachte accepteerde,' zegt hij. 'De voorzitter had de zaak moeten schorsen. Later verbaasde ik me er nog veel meer over dat de rechtbank een persbericht had doen uitgaan waarin het beeld werd geschetst dat het in de media fout ging, in plaats van in de rechtszaal.'

MEER TIJD

De 'afraffelzaak' is een van de vele zaken waarin verdachten die via een videoverbinding vanuit een PI bij de terechtzitting aanwezig zijn, beperkte zittingstijd krijgen. 'Volstrekt onacceptabel dat een verdachte vanwege de 45-minutengrens wordt beperkt in zijn recht zich te verweren tegen de beschuldigingen of zijn recht op het laatste woord niet kan uitoefenen, simpelweg omdat de verbinding stopt,' zegt Petra van Kampen, hoogleraar strafrechtspraak in Utrecht en lid van de algemene raad van de Nederlandse orde van advocaten. 'Sommige zittingen passen prima in 45 minuten, maar het moet niet zo zijn dat alle zaken daarin geperst moeten worden. Als er meer tijd nodig is, is er meer tijd nodig.'

Die beperking tot 45 minuten videobeltijd is ingesteld omdat er 'in gevangnissen geen oneindig aantal telehoorschermen beschikbaar is', verklaart een woordvoerder van de Raad voor de rechtspraak. 'Voor sommige zaken, denk bijvoorbeeld aan beslissingen over de voorlopige hechtenis, is 45 minuten voldoende. Maar dat geldt niet altijd. De telehoorcapaciteit is flink uitgebreid en er wordt door de Rechtspraak, de Dienst Justitiële Inrichtingen en het Openbaar Ministerie gezamenlijk gewerkt aan de verbetering van de (technische) kwaliteit. Ook is het inmiddels mogelijk om langere sessies in te plannen.'

'Moeilijk verdedigbaar', vindt ook Stibbe-advocaat en hoogleraar staats- en bestuursrecht aan de Universiteit Leiden Tom Barkhuysen de beperkte zittingstijd vanuit PI's. 'Het heeft puur met capaciteit te maken, en beschikbaarheid van webcams bij de

betreffende PI's. Dat dat misschien de eerste twee maanden van de crisis een probleem was, akkoord. Maar nu zijn we bijna vier maanden verder. Ik vind het kwalijk dat het nog steeds zo is. Vooral omdat er vrijheidsbeneming aan de orde is. Dat is een groot belang aan de zijde van de verdachte dat adequaat door een rechter dient te worden behandeld.'

De woordvoerder van de Rechtspraak brengt in dat de inhoudelijke behandeling van strafzaken maatwerk is en zich vaak niet voor behandeling op afstand leent. Sinds 11 mei is het aantal zittingen waarbij partijen fysiek in de zittingszaal aanwezig zijn, uitgebreid. 'Rechtszalen zijn coronabestendig gemaakt om fysieke zittingen op een verantwoorde manier mogelijk te maken. Straf- en familierechtzaken hebben daarbij prioriteit, ook buiten kantoortijden of op alternatieve locaties indien nodig.'

OPENBAARHEID

Een ander slachtoffer van de coronamaatregelen is de openbaarheid van zittingen, onder meer neergelegd in artikel 121 van de Grondwet en artikel 6 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Bij zittingen waarbij de procespartijen fysiek aanwezig zijn en ook bij zittingen die advocaten of verdachten via videobellen of telehoren bijwonen, werden tot voor kort maximaal drie journalisten in de zaal toegelaten. Alleen als de lokale situatie het toeliet, mochten er ook meer journalisten naar binnen. Sinds half juni wordt het aantal journalisten bepaald door wat verantwoord is binnen de anderhalvemeternorm. Het gewone publiek is nog niet welkom op de rechtbank. 'Uiteraard wordt periodiek bekeken wanneer dit kan wijzigen,' laat de woordvoerder van de Rechtspraak weten.

Bovendien worden zaken sinds het uitbreken van de coronacrisis meer schriftelijk afgedaan. Bij zittingen via videobellen wordt partijen gevraagd hun processtukken van tevoren in te dienen, en ook dat betekent ►

Petra van Kampen



© Chantal Ariëns

een inperking van de openbaarheid, zegt Jeroen Soeteman, voorzitter van de Nederlandse Vereniging van Strafrechtadvocaten. ‘Voorheen droeg de advocaat zijn pleidooi voor. Nu zegt de rechter: “Kunt u uw pleidooi van veertig pagina’s in vijf minuten samenvatten?” En zo verdwijnt er een stuk informatie uit de zitting.’ Volgens Soeteman moet bij de zittingen die doorgaan gewoon weer het hele requisitoir en hele pleidooi worden voorgedragen. ‘Zittingen moeten weer mensenrechtelijk *proof* verlopen.’ Waarbij er wel ruimte moet zijn voor individuele uitzonderingen, onderstreept hij. ‘Als een verdachte zegt: “Ik heb liever dat we het op deze manier doen dan dat ik vier maanden moet wachten en het hele pleidooi kan horen,” moet dat ook kunnen. Uiteindelijk moet je met elkaar bekijken wat het beste is. Maar de algemene lijn die er ontstaat, is zorgwekkend.’ Het aantal openbare zittingen loopt ook terug doordat het Openbaar Ministerie (OM) het volume aan strafzaken simpelweg niet aankan. Eind mei maakte het OM bekend dat de voorraad misdrijfzaken in tien weken coronatijd was gestegen met 13.500, het aantal overtredingszaken met 15.000. Dit aantal kwam boven op het reeds bestaande reservoir. Daarom wil het OM meer zaken als eenvoudige mishandeling, winkeldiefstal,

of rijden onder invloed – misdrijven waarvoor maximaal zes jaar gevangenisstraf kan worden opgelegd – via strafbeschikkingen gaan afdoen. Die combinatie: minder openbare zittingen én minder openbaarheid ter zitting, baart NVSA-voorzitter Soeteman grote zorgen. ‘De openbaarheid van zittingen, een fundament van onze rechtsstaat, zorgt ervoor dat alles wat er in de rechtszaal gebeurt, kan worden gecontroleerd.

Die controlerende functie is niet alleen een formaliteit. Hij wordt uitgeoefend door advocaten, media én publiek.’ Advocaat en hoogleraar staats- en bestuursrecht

Tom Barkhuysen onderschrijft dat. ‘In een rechtsstaat moet je kunnen zien hoe een rechter opereert, op welke manier knopen worden doorgelicht in geschillen, of in strafzaken. Die controle is tegelijkertijd een extra waarborg dat zaken op een eerlijke manier plaatsvinden.’

ALTERNATIEVEN

Op de openbaarheid van rechtspraak zijn grondrechtelijke en verdragsrechtelijke uitzonderingen gerechtvaardigd. ‘Die moeten wel heel goed worden gemotiveerd,’ zegt Barkhuysen. Dat de rechtspraak een tijdje nodig had om coronaproof zittingen te organiseren, vond de hoogleraar staats- en bestuursrecht wel te billijken. ‘Maar er zou nu een omslagpunt moeten komen zodat zittingen weer toegankelijk worden voor media en publiek.’

Volgens Barkhuysen zijn er verschillende alternatieven mogelijk. ‘De Rechtspraak kan er bij fysieke zittingen voor kiezen uit te wij-

ken naar grotere zalen, binnen de rechtbank. Als die er niet zijn, zou de Rechtspraak grotere zalen op andere locaties kunnen huren. Die zijn er nu genoeg omdat heel veel evenementen niet doorgaan.’ Ook kan de Rechtspraak volgens Barkhuysen veel meer zittingen openbaar maken via livestream. ‘Kijk naar het Verenigd Koninkrijk en het Supreme Court. Die zittingen kunnen journalisten en publiek volgen via een link.’

‘Nu zegt de rechter: “Kunt u uw pleidooi van veertig pagina’s in vijf minuten samenvatten?” Zo verdwijnt er een stuk informatie uit de zitting’

Al valt daarbij wel een kanttekening te plaatsen, denkt AR-lid Petra van Kampen. ‘Livestream is iets heel anders dan aanwezigheid van pers en publiek in de zittingszaal. In de zittingszaal mag door publiek (behalve op verzoek door de media) geen beeld- of geluidsopname worden gemaakt. Thuis achter de pc kan dat natuurlijk wel.’ Het streamen van een fysieke zitting naar een andere zaal,



Tom Barkhuysen

zodat zaken waar veel belangstelling voor is door meer mensen kunnen worden gevolgd, ziet ze wel als mogelijkheid.

De Rechtspraak zet stappen in het uitbreiden van de openbaarheid. Sommige zittingen waarvoor veel publieke belangstelling is, zoals de strafzaak MH17, zijn voor journalisten en andere geïnteresseerden al via een livestream te volgen. De Rechtspraak geeft daarnaast aan dat er wekelijks honderden extra uitspraken worden gepubliceerd op rechtspraak.nl.

GELIJKE MOGELIJKHEDEN

Een ander rechtsstatelijk principe dat door de coronacrisis in het gedrang kwam was het beginsel van *equality of arms*. Bij zittingen via telehoren of videobellen waren, vooral in de beginfase van het coronavirus, advocaten in strafzaken niet fysiek

‘We moeten geen concessies doen aan de rechtsbescherming omdat het nu eenmaal efficiënter is’

aanwezig in de zittingszaal. De officier van justitie daarentegen werd wel steeds geacht fysiek aanwezig te zijn. Strafrechtadvocaat Tamara Buruma beargumenteerde half april in een opiniestuk in *de Volkskrant* dat dat strijdig is met het recht op een eerlijk proces, verwoord in artikel 6 EVRM. ‘Partijen moeten gelijke mogelijkheden hebben de rechtbank te overtuigen. Iedereen die nu thuiswerkt, zal merken dat je overtuigingskracht beduidend minder werkt via een (haperende) telefoon- en videoverbinding dan live. Bovendien

dreigt de schijn te ontstaan dat het OM informatie aan de rechtbank kan overleggen, zonder wetenschap van de verdediging,’ schreef zij. Uitgangspunt zou volgens Buruma dan ook moeten zijn dat ‘geen van de partijen ter zitting verschijnt, tenzij er in de concrete zaak goede redenen zijn voor een van de partijen om wel aanwezig te zijn’.

TOEKOMST

Dat geldt des te meer nu het eind van de crisis voorlopig niet in zicht is. Veel advocaten vrezden dat de tijdelijke maatregelen zullen worden omgezet in nieuwe permanente wetten. Soeteman: ‘Er wordt nu door ons wat water bij de rechtsstatelijke wijn gedaan. Laten we niet later om onze oren krijgen dat het zo’n succes was, waardoor de maatregelen worden ingevoerd in het nieuwe Wetboek van Strafvordering.’

Waarmee niet is gezegd dat er van de crisis niet valt te leren, vindt Barkhuysen.

‘*Never waste a good crisis*. Als dat telehoren voor alle partijen goed werkt, en verdachten de hele telehoorzitting kunnen bijwonen, en je bespaart daarmee al die dure ritjes van de PI naar de gevangenis

en terug, en partijen stemmen er ook mee in, ben ik ervoor om telehoren vaker te gaan gebruiken. Maar wel op een manier die recht doet aan de openbaarheid.’

Sinds het begin van de intelligente lockdown is de NOvA over rechtsstatelijke waarborgen tijdens terechtzittingen in gesprek met de rechterlijke macht, het OM en het ministerie van Justitie en Veiligheid. Van Kampen: ‘Al werd er in het begin van de coronacrisis wel veel gesproken, maar niet in alle gevallen goed geluisterd. Daar is gelukkig wel verbetering in

Jeroen Soeteman



gekomen.’ De NOvA benadrukt ook dat voldoende tijd voor een adequate verdediging een absolute randvoorwaarde is als men in de toekomst vaker zittingen via telefoon- en videoverbinding wil inzetten. Ook vindt de beroepsorganisatie voor advocaten dat rechtzoekenden ermee moeten instemmen dat hun zaak via videoconferentie verloopt. AR-lid Van Kampen onderstreept het belang van rechtsstatelijke waarden binnen de rechtspleging. ‘Natuurlijk kunnen we lessen leren uit de crisis. Maar we moeten geen concessies doen aan de rechtsbescherming omdat het nu eenmaal efficiënter is. Rechtspraak gaat over mensen, niet over aantallen. Dat rechtvaardigt dat zorgvuldige keuzes worden gemaakt.’ Behalve overleg over het overkoepelende belang van rechtsstatelijkheid is de communicatie tussen de rechtspraak en individuele advocaten van groot belang, onderstreept de NOvA. Soeteman vult aan: ‘Advocaten klagen erover dat ze bericht krijgen van de rechtbank dat hun zaak wordt verplaatst, bijvoorbeeld van half twee ’s middags naar half negen ’s ochtends. Maar er moet wel worden afgestemd of ze dan kunnen. Pas als de advocatuur door Rechtspraak en OM als gelijkwaardige gesprekspartner wordt gezien, kunnen we de uitdagingen in deze tijd gezamenlijk zo goed mogelijk oplossen.’ ■

ahladvocaten

zoekt
ADVOCAAT
(kostendeler)

Werken bij ahladvocaten, geloof het of niet, is een dream come true: in volledige vrijheid je praktijk uitbouwen vanuit een klassiek monumentaal pand in de Utrechtse binnenstad. Ondersteuning middels een goed geoutilleerde werkomgeving, professioneel secretariaat en vlotte collega's die allemaal gespecialiseerd zijn in één rechtsgebied en die de derde helft (bijna) net zo belangrijk vinden als de wedstrijd. En dat allemaal tegen maandelijkse kosten waar je op de Zuidas graag tijdens een borrel over uitweidt...

Wegens een mogelijkheid tot uitbreiding van het aantal m2 kantoorruimte, is er bij ahladvocaten ruimte ontstaan voor een advocaat die bij voorkeur een praktijk heeft met één à twee rechtsgebieden en die de overstap naar het ondernemerschap wil maken dan wel zijn of haar onderneming naar een next level wil brengen.

Daarvoor in de plaats heb je zelf ook een hoop te bieden zodat onze droom ook een beetje uitkomt: aantoonbare verdiensten in jouw rechtsgebied op intellectueel/zakelijk gebied, een visie op het ondernemerschap dat aansluit bij de onze en bij voorkeur op het gebied van arbeidsrecht en/of (commercieel) immigratierecht. Minstens zo belangrijk zijn flexibiliteit, kunnen doorpakken, gezelligheid en humor.

REAGEREN?

ahladvocaten t.a.v. mr. J.W. Aartsen
030 - 230 20 60 | aartsen@ahl-advocaten.nl



Spandaw
Consultancy
Group



Barteld Spandaw

Masters in Investigation

Spandaw Consultancy Group is een recherchebureau dat zich richt op Onderzoek, Integriteit en Security Risk Management

www.spandawbedrijfsrecherche.nl
050 204 64 45



KEVLARR BESCHERMT UW ORGANISATIE, MERK EN IDENTITEIT TEGEN E-MAIL IMPERSONATION!

Kevlarr is een technologische oplossing die uw organisatie grip geeft op uw mail(domein). Het is ontwikkeld om inzicht te geven in alle organisaties, tools en e-mailsystemen die namens u e-mails versturen. Kevlarr beschermt uw organisatie niet alleen tegen verschillende phishing methodes, maar ook tegen financiële fraude en e-mail impersonation. We analyseren en monitoren dus niet alleen uw inkomende mailverkeer maar ook uitgaande mailverkeer.

**GA NAAR KEVLARR.IO EN
DOE DE TEST OF LEES MEER!**

Wist u dat.. 93% van de Nederlandse advocatenkantoren zijn e-mailserver niet beveiligd heeft?

IN HET OOG VAN DE STORM

DOOR / STIJN DUNK

De gespecialiseerde advocaat is een belangrijke speler in de juridische gevechten rond corona. De advocaten van FC Utrecht, de reisbranche en BigGym doen hun verhaal. 'Het is op eieren lopen.'

Als huisadvocate van diverse ondernemingen in de reisbranche drong de *sense of urgency* van de crisis onmiddellijk door tot Frederique Mackay-Beins (38, De Vos & Partners Advocaten, Amsterdam). 'Ik kreeg de eerste dagen vele paniektelefoontjes van cliënten.' Het werd al snel duidelijk dat buitenlandse reizen en vakanties voorlopig niet aan de orde waren. Ze deed een beroep op haar netwerk in de reiswereld. 'Ik had meteen contact met de ANVR en met het kleine groepje advocaten dat is gespecialiseerd in reisrecht. Die kun je in Nederland op één hand tellen. De reisvouchers kwamen direct bo-

vendrijven als oplossing. We beseften dat het cruciaal was voor onze cliënten om richting consument hetzelfde beleid uit te dragen.' Ook internationaal werd er één lijn getrokken. 'De mailgroep van de IFFTA – een internationale club van advocaten gespecialiseerd in reisrecht – ontplofte. Het ging wekenlang alleen maar over de vouchers.'

Bij advocaat Lex de Jager (54, Van Till Advocaten, Amsterdam) klopte het coronaconflikt aarzelender aan de deur. Toen sportschoolketen BigGym hem vroeg een kort geding aan te spannen tegen de Nederlandse staat om de deuren eerder te mogen openen, twijfelde de vakman

in hem even. 'Ik bedacht dat je dit soort zaken het liefst doet namens de hele branche. Dan kun je bij de belangenafweging voor de rechter een veel krachtiger vuist maken.' Maar BigGym opereerde solo en de sportschoolsector koos voor overleg met het ministerie. 'BigGym was echter erg gemotiveerd. Ze waren vastbesloten om de sluiting tot 1 september niet te laten gebeuren en hadden steekhoudende argumenten.' De Jager vond een kort geding ook strategisch noodzakelijk. 'De branche had geen plan B voor als het overleg mislukte. Dat vond ik niet verstandig, je moet altijd een stok achter de deur hebben om iets af te dwingen.' ►

Frederique Mackay-Beins



‘Voetbaladvocaat’ Frans de Weger (42, BMDW Advocaten, Haarlem) rolde heel vanzelfsprekend in de belangenstrijd tussen clubs en de KNVB die was losgebarsten sinds het stilleggen van de profcompetitie. Eerder stond hij ADO Den Haag succesvol bij de strijd tegen degradatie. FC Utrecht huurde hem en advocaat Jeroen Bedaux vervolgens in als juridisch experts in de strijd voor een felbegeerde plek in de Europa League. De KNVB had op basis van de actuele ranglijst gekozen voor Willem II als rechthebbende van het laatste Europese ticket. FC Utrecht vond dit onrechtvaardig, vooral omdat het de bekerfinale niet meer mocht uitspelen. De club besloot op advies van De Weger niet te kiezen voor een rechtszaak in Nederland, maar voor een Europese bezwaarprocedure bij de UEFA. Die route achtte hij kansrijker en bovendien kent De Weger de FIFA- en UEFA-reglementen als zijn broekzak: hij schreef er een vuistdik boek over. ‘Als ergens mijn kennis zit, is het in de internationale voetbalrechtspraak, daar heb ik me al vijftien jaar in vastgebeten.’

HET WERELDJE

Die specialisatie komt goed van pas als advocaten wordt gevraagd om op te redenen in grote actuele maatschappelijke conflicten zoals de coronacrisis. Niet alleen is de materie complex en staat er veel op het spel, er is ook een bijzonder grote handelingsnelheid vereist. Dan is het noodzaak dat je snel inhoudelijk kunt schakelen en de weg

weet in het betreffende wereldje. Mackay-Beins viel al tijdens haar rechtenstudie voor het reisrecht. ‘Ik liep mijn studentenstage bij De Vos & Partners, dat altijd al had opgetreden voor de reisbranche. Oprichter Pim de Vos schreef toen het eerste Nederlandse boek over reis- en toerismerecht. Ik kan me nog herinneren dat we tot ‘s avonds laat achter de computer uitspraken analyseerden. Daar is mijn interesse voor reisrecht ontstaan.’ Haar scriptie ging over de Wet op de reisovereenkomst en ze werd advocaat-stagiaire en uiteindelijk partner bij hetzelfde kantoor: een specialisme was geboren. ‘Het is veelzijdig. Er spelen allerlei internationale richtlijnen en je hebt te maken met beide perspectieven: het consumentenrecht en de commerciële belangen van de reisorganisaties.’ Die geïllustreerde blik is nu waardevol. ‘Bij mijn pleidooi voor de reisvouchers denk ik vanuit de reisbranche, maar ik houd ook rekening met het sentiment van de reiziger die zijn geld terug wil kunnen krijgen. Deze empathie laat ik doorklinken in voorbeeldbrieven aan consumenten die ik in opdracht voor reisorganisaties schrijf.’ Ook De Weger is gepokt en gemazeld in zijn voetbalniche. Acht jaar lang was hij de huisjurist van de Federatie van Betaald voetbal Organisaties (FBO), hij is onder meer arbiter bij het mondiale sportarbitragehof CAS en publiceert regelmatig over de internationale sportjurisprudentie. Zijn meest recente artikel gaat onder meer over de neiging van voetbalclubs om de coronacrisis te gebruiken als excuus. ‘Dan willen ze uitstel van betaling, terwijl de vordering al openstaat sinds eind vorig jaar.’

ACADEMISCH BEWIJS

Zijn kennis van de UEFA-regelgeving maakt De Weger te gelde bij de gooi

van FC Utrecht naar Europees voetbal. ‘De Nederlandse rechter toetst alleen marginaal of de besluitvorming van de KNVB juist is verlopen, de UEFA kijkt breder.’ Zo nemen zij op basis van de reglementen *the public perception of fairness* mee: de Nederlandse publieke opinie. ‘Die is duidelijk in het voordeel van FC Utrecht. Zo’n driekwart van de

‘Louis van Gaal noemde de situatie *ridiculous*’

Nederlanders vindt dat de bekerfinale best nog gespeeld kan worden. Louis van Gaal noemde de situatie “ridiculous”. Heeft de KNVB er alles aan gedaan een alternatief te bieden? Ook dat is een strikt vereiste vanuit de UEFA-richtlijnen.’

De Weger en zijn collega Bedaux zetten bovendien onderzoeksbureaus in die statistisch materiaal aanleveren dat pleit in het sportieve voordeel van FC Utrecht. ‘Zo blijkt dat FC Utrecht al jaren aan het slot van de competitie beter presteert dan concurrent Willem II. Ik weet uit ervaring dat de UEFA gevoelig is voor dit soort academische bewijsvoering.’ Op 17 juni sprak de UEFA haar steun uit voor het beleid van de KNVB. FC Utrecht heeft zich hier bij neergelegd, maar ontvangt wel zes ton ter compensatie voor de misgelopen finale.



Lex de Jager

In de zaak-BigGym adviseerde De Jager zijn cliënt juist om de wetenschap er niet bij te betrekken. 'In een kort geding heeft het weinig zin uitgebreid in te gaan op de vraag of onderzoek ertoe leidt dat opening van sportscholen verantwoord is. Dat zijn tamelijk ingewikkelde discussies waar een rechter zich niet in mengt.' De Jager en zijn team focusten zich op de onrechtmatige daad van de overheid. 'Het is een heel kleine marge waar je naar op zoek bent. De rechter gaat niet op stoel van de wetgever zitten en in geval van crisis mag de overheid natuurlijk veel meer. Wij hebben gesteld: zelfs in crisistijd is er ergens een grens van wat mag.' Kern van het probleem voor BigGym was de beleidsmatige onduidelijkheid. 'Het was volkomen vaag aan welke protocollen de branche moest

'De internationale mailgroep ontplofte'

voldoen om open te kunnen gaan. Het is al erg genoeg als tijdens het spel de regels veranderen, maar het is nog veel erger als je de nieuwe regels niet kent.'

Van het kort geding eind mei werd De Jager niet vrolijk. Op zijn vraag waarom de zwembaden en de kappersbranche wel eerder open mochten, kreeg hij van de landsadvocaat geen antwoord. 'Wanneer is de overheid de opties van de fitnessbranche gaan verkennen, wilde ik weten. Tot vier keer toe kreeg ik geen enkel antwoord, teleurstellend. De gekte duurt al twee maanden, het is echt paniek in de branche. Die heeft het recht om te weten of ambtenaren zich inspinnen voor een oplossing.' Het feit dat de voorzieningenrechter tijdens de zitting geen enkele vraag stelde, stemde hem weinig hoopvol voor de uitspraak. 'Het is ook lastig

uitleggen aan je cliënt. Ik kan als professional misschien wel duiden dat de rechter goed luistert, maar een cliënt wil ook graag wat interactie.'

MACHTSVERHOUDING

Dit raakt aan een meer fundamenteel punt: de machtsverhouding tussen de procespartijen bij confrontaties die voortvloeien uit een acute crisis zoals corona. Is er voldoende sprake van *equality of arms* of staat de kwetsbare uitdager kansloos tegenover een krachtige gevestigde orde? 'Wij hebben de metafoor van David en Goliath letterlijk gebruikt in het kort geding,' aldus De Jager. 'Het was één sportschool tegen de machtige Staat der Nederlanden. Maar dat geeft mij als advocaat ook een bepaalde energie. Ik treed liever op voor de *underdog* dan voor de bovenliggende partij.'

De krachtsverhouding is niet altijd zoals die op het eerste gezicht lijkt. Zo is de reisbranche in de coronakwestie bijvoorbeeld relatief afhankelijk van andere betrokken partijen. 'Het is niet zo dat de machtige touroperators beschikken over het lot van hun kwetsbare klanten,' stelt Mackay-Beins. 'Zij zitten niet op een grote zak geld. Reisondernemingen hebben immers zelf al vooruitbetaald aan de *airlines* en hotels. Daar is in de media weinig aandacht voor geweest. Zij kunnen simpelweg niet alle klanten hun vooruitbetaalde reissom terugbetalen, dan gaan ze failliet. Gelukkig accepteerden veel mensen de voucher.'

Mede vanuit deze *underdog*positie ontstond er in de reisbranche een groot gevoel van saamhorigheid, vertelt ze. 'De reisorganisaties, de ANVR, SGR, iedereen kwam in deze crisis bij elkaar om de schouders eronder te zetten. Wij hadden als eerste land reisvouchers met een garantieregeling, daar ben ik best trots op.' Later werd Nederland teruggefloten

Frans de Weger



door de Europese Unie, maar de pleidooien vanuit het kabinet voor het verzilveren van de vouchers sorteerden effect. 'We hadden geluk met premier Rutte en staatssecretaris Mona Keijzer, zij hebben echt hun nek uitgestoken voor de reisbranche.'

MAATSCHAPPELIJKE GRENS

Voor BigGym kwam er snel na het kort geding goed nieuws: het kabinet liet weten dat de sportscholen onder voorwaarden per 1 juli open mogen. Het kort geding is ingetrokken. 'Heel heugelijk,' aldus De Jager. 'Maar deze zaak roept wel vragen op over de begrenzing en controleerbaarheid van crisiswetgeving. Ik erken dat die wetgeving ver mag gaan en dat je dat slechts marginaal kunt toetsen. Tegelijk is ook noodwetgeving ergens begrensd. Het is de taak van de advocaat af en toe dat gevecht aan te gaan, om een begrenzing te markeren. Net zoals we dat in de euthanasiekwestie hebben gedaan.'

Ook De Weger ziet een maatschappelijke verantwoordelijkheid voor advocaten in crisisconflicten. 'Ik heb het gevoel dat ik bijdraag aan de oplossing voor een uniek maatschappelijk issue. Het is op eieren lopen in dit dossier, ik wil niet meedoen aan stemmingmakerij. Niet alleen FC Utrecht, maar ook de KNVB en de UEFA zitten in hun maag met deze situatie. Daarom spitsen wij ons pleidooi toe op de juridische punten, niet op de emoties. Ik gooi liever niet onnodig olie op het vuur. Ik denk dat je daar als advocaat extra waakzaam voor moet zijn in deze tijd.' ■



HOPEN EN BIDDEN VOOR EEN KENTERING

V.l.n.r.: Samantha Ebecilio,
Safiya Roble-van Deursen,
Yoleiny Mateo Diaz,
Lilian Madu en Patricia Rodrigues.



Tienduizenden demonstreerden de afgelopen weken in Nederland tegen racisme en politiegeweld. Onder hen vrouwen van de netwerkgroep voor zwarte advocates.

DOOR / MARCO DE VRIES
BEELD / JIRI BÜLLER

De vrouwen deden twee jaar geleden hun verhaal in het *Advocatenblad*. Ze solliciteerden vaak tevergeefs bij advocatenkantoren, vertelden ze toen, en zochten steun bij elkaar. De afgelopen weken staat hun groepsapp vol met filmpjes en berichten naar aanleiding van de dood van George Floyd. ‘Het heeft me erg aangegrepen,’ vertelt Yoleiny Mateo Diaz (33): ‘Ik heb in Rotterdam mee gedemonstreerd, samen met Ebecilio en nog een paar. Het geeft me kracht dat zoveel mensen opeens de straat op gaan tegen racisme. Het motiveert me ook om zelf na te denken wat ik kan doen om Nederlanders bewust te maken. Je lacht foute opmerkingen soms te gemakkelijk weg. Nu wil ik er meer een punt van maken. Anders verandert er niets.’

THE TALK

‘Je kunt niet ongevoelig blijven als je Floyd in dat filmpje om zijn leven hoort smeken,’ vertelt Safiya Roble-van Deursen (39). ‘Het is niets nieuws. In Nederland gebeurt dit helaas ook weleens, zeker hier in Den Haag.’ Ze woont niet ver van station Hollands Spoor, waar in 2012

de 17-jarige Rishi Chandrikasing bij een poging tot aanhouding door een agent werd doodgeschoten. ‘We hebben toen met onze zoon, nu bijna 14 jaar, een serieus gesprek gehad. Hoe hij zich moet gedragen tegen de politie en in de tram. Dat hij bij de supermarkt altijd de kassabon mee moet nemen. In de VS noemen ze dat “The Talk”. We hebben uitgelegd hoe een bepaalde beweging of manier van reageren kan worden geïnterpreteerd door een witte agent. Als zwarte ouder maak ik me toch zorgen.’ Mateo Diaz is in gesprek met een ander advocatenkantoor om actie te voeren tegen een wetsvoorstel om politiegeweld uit het strafrecht te halen. ‘Het moet juist kritischer worden onderzocht. Denk aan de discussie over etnisch profileren en de zaak-Mitch Henriquez. De politie komt ermee weg. Ik had een zaak van een zwarte vrouw die door maar liefst vijf agenten was overmeesterd. Mijn cliënte werd staande gehouden door een politieagent, maar raakte in paniek door het harde politieoptreden en was weerspanning, waardoor er nog meer versterking kwam. De rechter was het gelukkig deels met me eens dat er sprake was van buitensporig ►

politieoptreden. Mijn cliënte kreeg geen straf opgelegd.'

STEREOTYPES

Er is natuurlijk een wereld van verschil tussen het brute politiegeweld in de Verenigde Staten en de verfijnde uitsluitingsmechanismen waarvan de juridische elite in Nederland zich – bewust of onbewust – bedient, betoogt Lilian Madu (32). 'En toch herken ik mijzelf als zwarte persoon in George Floyd. Ik ben nooit gearresteerd, maar ik heb wel te dealen met de stereotypes die over zwarte mensen bestaan: dom, lui, agressief. Ik heb dat altijd in mijn achterhoofd, ook als ik aan het werk ben als advocaat. Net als Floyd krijg je vaak niet het voordeel van de twijfel. Men heeft een oordeel over je, terwijl je nog niets gezegd hebt. Op de rechtbank denken ze dan dat ik de tolk ben. Het gevoel dat je soms wat minder serieus wordt genomen, wat minder respectvol wordt bejegend. Ik ben advocaat-stagiaire, dus ik ben het vak nog aan het leren. Maar elke fout die ik maak, is een bevestiging van het stereotype: zie je wel? Ze snapt het niet of heeft zich niet goed voorbereid.' Desondanks verwacht ze deze zomer haar stage af te ronden. Vorig jaar maakte ze de overstap van de Rotterdamse Kruiskade naar het Weena. Ze is nu in dienst bij Elfi Letselschade Advocaat. 'Vroeger zag ik mijzelf op een prestigieuze internationale *lawfirm*. Maar ik heb nu kinderen en kan niet elke avond overwerken op kantoor. Ik vind het prima zo. Ik ben nog jong. Er is nog genoeg tijd om door te groeien.'

Ook Mateo Diaz maakt binnenkort de overstap naar een groter kantoor. 'Het was voor mij en een paar leden van de netwerkgroep destijds moeilijk om de advocatuur binnen te komen, maar nu ik eenmaal advocaat ben, is het makkelijker om aan een nieuwe baan te komen,' zo is haar ervaring. 'Het hielp wel dat mijn nieuwe werkgever iemand uit ons netwerk kende en zo al over mij gehoord had. Ik blijf straks vreemdelingenrecht en strafrecht doen.'

Een flink deel van de groep kon destijds helemaal geen stageplek bij een kantoor vinden en koos noodgedwongen voor de moeilijke route van stagiair-ondernemer, begeleid door een buitenpatroon. Een aantal is inmiddels gestopt. Oprichtster Samantha Ebecilio heeft na vijf jaar in de advocatuur de beslissing genomen elders juridisch werk te doen.

ARMOEDE

'Mijn praktijk draait gelukkig goed, maar het is wel zwaar,' vertelt Roble-van Deursen. 'Je moet zelf een kantoor huren, de opleiding betalen en al met al € 45.000 lenen om te mogen starten. Dat vraagt een flinke omzet alleen al om uit de kosten te komen. De prijs voor de droom wordt dan te hoog. Je werd nergens aangenomen, creëerde de kansen die je niet kreeg en dan leef je nog in armoede, terwijl je in je eentje dubbel zo hard werkt. Heel wat leden zijn overstapt naar het bedrijfsleven of de overheid. Terwijl het wel goede advocaten zijn. Dat is triest. Voor henzelf, maar ook voor de advocatuur.' Hun verhaal van twee jaar geleden maakte het nodige los. Ze kregen veel bijval, kwamen twee keer op de radio en kregen gratis toegang tot de vakbladen en juridische publicaties van Boom, de uitgever van dit blad. Ook werden ze uitgenodigd door de landelijke deken. Ze gingen er met een flinke delegatie heen en werden door meerdere bestuursleden ontvangen. 'Een leuk gesprek,' herinnert Mateo Diaz zich: 'Ze wilden graag van onszelf horen waar we tegenaan liepen. We hebben uitgebreid en open gesproken. Maar daarna heb ik er niets meer over gehoord. Er is voor zover wij weten geen initiatief uit voortgekomen.'

Toch hebben ze genoeg ideeën hoe het beter zou kunnen. Recruiters en partners van grote kantoren zouden volgens Mateo Diaz meer

open moeten staan voor sollicitanten met een andere achtergrond en levenservaring. Middels een training kunnen ze worden bijgespijkerd over het leven buiten de *corporate bubble*. Huidige trajecten voor meer diversiteit, zoals Brug naar de Top van De Brauw Blackstone Westbroek, zouden minder vrijblijvend moeten worden.

RECEPTIES

Roble-van Deursen pleit ervoor dat zwarte sollicitanten standaard worden uitgenodigd voor gesprek. 'Sommigen zijn qua mondelinge presentatie veel sterker dan schriftelijk.' Ook zouden kantoren HR-medewerkers van kleur bij de werving en selectie kunnen betrekken. En grote kantoren kunnen advocaten met een migratieachtergrond uitnodigen voor hun recepties of andere evenementen. 'Veel witte collega's hebben

'Je lacht foute opmerkingen soms te gemakkelijk weg. Nu wil ik er meer een punt van maken'

nooit met ons te maken. Zo leren we elkaar kennen en kunnen we wat van elkaar opsteken.'

'Ik zou kantoren aanraden om meer samen te werken met multiculturele studentenverenigingen,' oppert Madu: 'Ik hou het tableau een beetje bij en zie nog altijd te weinig nieuwe advocaten met een migrantenachtergrond. Er zijn genoeg biculturele rechtenstudenten, dus het zouden er veel meer kunnen en moeten zijn.' Ze hoopt dat de wereldwijde aandacht voor de *Black Lives Matter*-beweging wel wat verandert. 'Ik denk niet dat het helemaal teruggaat naar zoals het was voor de dood van Floyd. Meerdere gemeentes hebben nu Zwarte Piet vaarwel gezegd, Rutte heeft een draai gemaakt. Ik denk dat de meeste bedrijven en ook advocatenkantoren zich weer wat meer bewust zijn van racisme. Ik hoop en bid dat dit een kentering teweeg gaat brengen, want de afgelopen twee jaar heb ik het niet gezien.' ■



WIJ KOMEN GRAAG IN CONTACT MET EEN

ERVAREN ADVOCAAAT* OF FINANCIËEL RECHT SPECIALIST

Ons kantoor komt met succes op voor de belangen van consumenten en bedrijven in grote affaires, zoals bijvoorbeeld de aandelenlease-affaire, de woekerpolis-affaire en de renteswap-affaire. Onze medewerkers, veelal afkomstig uit de advocatuur, vinden daarbij de top van de Nederlandse advocatuur tegenover zich. Ter versterking van ons team komen wij graag in contact met een scherpe (proces) jurist, bij voorkeur afkomstig uit de advocatuur of de wetenschap.

Wij bieden interessant werk op hoog juridisch niveau dat regelmatig tot nieuwe jurisprudentie leidt. Daarbij bieden we een adequate honorering, afhankelijk van kennis en expertise, een open en prettige werksfeer zonder declaratiedruk en een gezonde werk-privé balans. De functie kan namelijk fulltime of part-time en (deels) vanuit huis worden ingevuld.

Voor informatie over ons kantoor en de functie kun je e-mailen of bellen met mr. Ger van Dijk g.vandijk@consumentenclaim.nl **06 - 51 55 35 84** of kijk op www.consumentenclaim.nl/financieelrechtsspecialist

Reacties worden strikt vertrouwelijk behandeld.

** in verband met het no cure no pay verbod zijn onze medewerkers niet (meer) ingeschreven als advocaat*

FIN ADVOCATEN FISCALISTEN

FIN Advocaten & Fiscalisten zoekt een:
**ADVOCAAAT
MEDEWERKER
(OF GEVORDERD
STAGIAIR)**

die ons team van advocaten en fiscalisten komt versterken. Bij voorkeur komen wij in contact met advocaten die op termijn bij ons willen komen ondernemen.

Wij bieden een goed salaris, een laagdrempelig kantoor waar je jezelf verder kunt ontwikkelen en bovenal een prettige werkomgeving met gedreven professionals.

Wij zijn een allround advocaten- en fiscalistenkantoor, dat momenteel bestaat uit 3 advocaten en 2 fiscalisten. Wij werken vanuit onze vestiging in Hoofddorp, onder de rook van Amsterdam.

INTERESSE OF VRAGEN?

Neem contact op met:

mr. R. van Viersen

vanviersen@finaf.nl | 023 30 30 730 | www.finaf.nl



**Kennis van mediation is
essentieel voor advocaten die
hun cliënten van het beste
advies willen voorzien.**



De rechtspraak en mediation raken steeds meer verbonden. Wilt u meer weten over mediation? Het **Centrum voor Conflicthantering** biedt dit najaar meer dan 20 opleidingen.

Ga voor alle
opleidingen naar

WWW.CVC.NL

CVC: DE
GRONDELEGGER
VAN MEDIATION
IN NEDERLAND
SINDS 1993!

GEEN GETUT

DOOR / ERIK JAN BOLSIUS BEELD / JEAN-PIERRE JANS

Maakt een familierechtkantoor het verschil in de advocatuur, met de voorspelde toename van het aantal scheidingen als aanjager? Bij De Boorder Advocaten is het ‘razend druk’, maar een extra golf zien ze niet.

An wie je het ook vraagt bij het Amsterdamse familierechtkantoor, een postcorona-scheidingsgolf hebben ze nog niet waargenomen. Advocaat en partner Eelco Anink: ‘Toen corona uitbrak was het even rustig, nu is het weer *business as usual*. Maar ik heb corona nog niet als directe aanleiding gehoord van cliënten.’ Naamgever en oprichter Marjoleine de Boorder draait het om: ‘Het is net als in de crisis in 2008. Als mensen onzeker zijn over hun baan, de waarde van hun huis, hun spaargeld, zijn ze minder geneigd de risico’s van een scheiding erbij te nemen.’ De eerste vijf minuten staat er een stuk plexiglas op de spreektafel, maar dankzij de wijd openstaande terrasdeuren is er ook binnen genoeg frisse lucht om dat obstakel opzij te schuiven. Zowel binnen als buiten heerst de serene rust van Amsterdam-Zuid, de chique wijk aan de

oostkant van het Vondelpark. In tegenstelling tot menig buurpand heeft het kantoor geen koperen naamplaat op de gevel. Anink: ‘Onze cliënten moeten anoniem naar binnen kunnen. In ons vakgebied is geheimhouding essentieel. Daarom publiceren wij ook nooit iets over onze triomfen.’ Reputatie komt te voet en gaat te paard, wil hij maar zeggen. En die reputatie is zorgvuldig opgebouwd: ‘In het familierecht heb je zelden terugkerende cliënten, dus we moeten het van mond-tot-mond-reclame hebben, en van verwijzers. Accountants, notarissen, andere advocaten, coaches.’ Via hen krijgt het kantoor veel werk in de bovenkant van de markt: ondernemers, expats met internationale juridische kwesties. Die verwachten een groot, professioneel kantoor. Voor een familierechtkantoor zijn ze groot, met dertien advocaten. Marjoleine de Boorder: ‘Als professio-

nele ruziemaker kreeg de ouderwetse familierechtadvocaat het meestal niet voor elkaar om de sfeer goed te houden en aan een groter kantoor te bouwen. Dat wilde ik echt anders, ik wilde een leuk kantoor dat wel kon groeien, zodat we echte specialisten hebben voor het hele familierecht.’ Mocht er nog een postcorona-echtscheidingsgolf komen, dan is het kantoor er klaar voor. Of het nou met de door De Boorder geïntroduceerde overlegscheiding is (waarin beide partijen begeleid door een coach ieder een advocaat hebben), mediation, een gezinsadvocaat of via een vier-gesprek tussen de ex-partners en hun advocaten. Of een vraag over welk recht van toepassing is bij een scheiding in een gemengd huwelijk van een in het buitenland wonende Nederlander. En vechtscheidingen? De Boorder: ‘Daar stuur je nooit op aan, maar soms kom je daar ongewild in terecht. Dan is het hopen dat de advocaat van de tegenpartij wil schikken.’ Want een slepende procedure, dat wil geen enkele goede advocaat, zegt Eelco Anink: ‘We hebben er niks aan om een cliënt uit te wringen, dat praat zich snel rond.’ Over de samenwerking zegt de enige mannelijke advocaat van het kantoor: ‘We vangen elkaar geen vliegen af. Dat hoeft ook niet, want we hebben allemaal ons eigen specialisme.’

De Boorder Familie- en Erfrecht Advocaten & Mediators

Wie: 13 advocaten.

Hoe: opgericht in 2002.

Waar: Amsterdam, Bussum.



‘Het is hier geen
poezenboot,
we zijn ook een
commercieel
kantoor’

De Boorder: ‘Ik geloof dat je mensen op hun goede eigenschappen moet stimuleren. Maar het is hier geen poezenboot, we zijn ook een commercieel kantoor.’

Dat beaamt Magali van Maanen, die gespecialiseerd is in internationaal familierecht: ‘We willen de top van de markt bedienen. Dat stralen we ook uit met ons pand: een professionele, zakelijke sfeer. Maar familierecht is best een heftig vak, met veel emoties, dus daarom vinden we ontspanning ook erg belangrijk. Samen lunchen, borrelen, de kroeg in.’

RANG EN EGO

Het klinkt makkelijker dan het is, goed samenwerken, een open cultuur. Vorig jaar vertrokken twee partners en kwamen Anink en Van Maanen in de maatschap. Een goed moment om de samenwerking tegen het licht te houden. Al langer laten ze zich daarbij begeleiden door oud-mariniers met een managementconsultancybureau, Allied Forces. Marjoleine de Boorder: ‘We willen geen

plannen maken die een la ingaan. Zij helpen ons met het ontwikkelen van een strategie en houden in de gaten of we die ook uitvoeren. Zeg wat je doet en doe wat je zegt.’

Armand van Velzen, oprichter van Allied Forces: ‘Als je op een missie bent, moet je op elkaar kunnen bouwen. Rang en ego tellen dan niet mee. Het beste resultaat haal je als ieder teamlid doet waar hij het allerbest in is. Dat kun je in een plan zetten, maar *no plan survives first contact*: zodra je het gaat uitvoeren, verandert er van alles. Dus moet je je continu aanpassen aan veranderingen.’

Wat De Boorder zelf leerde dankzij Allied Forces? ‘Om echt een team te vormen, is iedereen even belangrijk, van ondersteuning tot partners. Wanneer ik als oprichter boven iedereen ga staan, komen we niet verder. Ook heb ik geleerd wat echt “ownership” betekent, het nemen van verantwoordelijkheid.’ Van Velzen licht dat toe: ‘Geef een ander niet de schuld als iets misgaat, maar vraag je altijd af wat jij zelf had kunnen

doen om de situatie te verbeteren. Als de leiders dat consequent doen en vervolgens het hele team ook, heb je geen onderling gedoe meer.’ Dat de teamspirit mede door de begeleiding verbeterd is, kunnen collega’s Nandi Kollenburg en Marloes Holthuis beamen. Kollenburg: ‘Iedereen is goed aanspreekbaar, er wordt echt naar elkaar geluisterd. Dat begon al voordat ik definitief mijn contract tekende. Ik had een lunchgesprek met twee jonge medewerkers en aan hen kon ik alles vragen. Dat doen we standaard met sollicitanten. Ik twijfelde of ik wel met zoveel vrouwen wilde werken, maar dat blijkt juist leuk te zijn. Ja, we hebben het ook over RTL Boulevard-achtige onderwerpen.’ De hoogzwangere Holthuis: ‘We hebben hier nogal wat uitgesproken types. Je brengt ook veel tijd samen door, dan moet de sfeer wel goed zijn.’ Ze noemt de lustrumreis naar Ibiza, samen zakelijke kleding shoppen, en de babyshower die ze recent kreeg. ‘Maar geen getut hoor, dat kappen we gauw af.’



TER ZITTING

Family business

DOOR / LARS KUIPERS

Van je familie moet je het hebben. Nadat twee broers zijn veroordeeld voor ontucht, dreigt nu de derde de cel in te gaan voor meeneed.

In twaalf jaar, zegt de officier van justitie voor aanvang van de zitting, is dit de eerste keer dat ze iemand vervolgt wegens meeneed. 'Er wordt heel wat afgelogen bij de RC. Veel van die zaken laat je passeren. Maar dit is een zedenzaak. En juist in zedenzaken weegt de getuigenverklaring extra zwaar.'

En dus moet P. vandaag voor de meervoudige kamer in Zwolle verschijnen. Begin 2018 was hij als getuige opgeroepen in de tuchtzaak en de strafzaak tegen zijn broer, een orthodontist die werd verdacht van ontucht in zijn praktijk. P. verklaarde dat hij als vaste assistent in de praktijk werkte en ook altijd in de behandelkamer was. Met andere woorden: de beschuldigingen konden niet waar zijn.

'Mijn verklaringen zijn allemaal de waarheid,' zegt P.

'Maar in het dossier,' zegt de voorzitter, 'zitten verklaringen van mensen die in de praktijk zijn geweest en zeiden: "Er was helemaal niemand." En ook de controleur van de Inspectie Gezondheidszorg heeft u niet aangetroffen.'

P. heeft een heel andere theorie: de aangeefsters zijn opgejut door de assistente van zijn andere broer, de tandarts. Nadat zij werd ontslagen, stroomden de verklaringen tegen zijn broer de orthodontist binnen. Hij ging op onderzoek uit op Facebook. En wat bleek? 'Ze kennen elkaar allemaal al heel lang. Dat zijn geen onafhankelijke getuigen!'

'U kent uw broers ook,' merkt een van de rechters sceptisch op. 'Wat zegt dat dan over u?'

De officier van justitie is stellig: P. is een leugenaar. Ze eist zes maanden cel.

Advocaat Marjolein Beutener zegt dat P. zich juist de behandeling van de vier aangeefsters heel goed weet te herinneren. 'Ik heb het hem gevraagd: "Weet u het heel zeker?" Het antwoord was: "Ik weet het heel zeker, anders zou ik liegen."'

Ze heeft de agenda's uitgedraaid met de afspraken. Daarin is te zien dat P. op een van die dagen zelf nog bij zijn broer in de stoel lag, vlak voor de controle van een van de vermeende slachtoffers. Waarom de broers tegenover de IGZ nooit hebben gerept over P. als assistent? 'Daar heb ik meermalen naar gevraagd. Ze hebben niet gezegd dat hij er nooit was.'

P. krijgt het laatste woord. 'De waarheid moet de waarheid blijven,' zegt hij. 'Daarvoor ben ik bereid naar de gevangenis te gaan.' Precies zo gebeurt het. De rechtbank veroordeelt hem tot drie maanden cel.

De uitspraak in deze zaak is te vinden op [ECLI:NL:RBOVE:2020:1835](https://ecli.nl/RBOVE:2020:1835).

👉 *Meer weten? Lees de uitgebreide versie op advocatenblad.nl, rubriek Ter Zitting.*

GEZIEN



JURIDISCHE WIJSGEREN

In *Leermeesters* (Ars Aequi, 2020) nemen tien Nijmeegse rechtenstudenten een duik in de geschiedenis. In het kader van het talentenprogramma *Law Extra* onderzochten ze de rechtswetenschappelijke betekenis van de juristen Hans Nieuwenhuis, Willem Molengraaff, Richard Posner, Hendrik van Wijk en Derkje Hazewinkel-Suringa.

Hun bevindingen leveren niet direct ontspannende vakantielectuur op, maar juridische fijnproevers kunnen hun hart ophalen. De studenten buigen zich onder meer over de stelling van Hendrik van Wijk van zestig jaar geleden. Hij constateerde destijds dat de wetgever zich bemoeide met steeds meer onderdelen van de samenleving, maar tegelijkertijd steeds vager werd in zijn normstelling. Ook de bestuursrechter maakte een terugtrekkende beweging, door bestuurlijke besluiten slechts marginaal te toetsen aan grensbeginselen. Aan de hand van recente jurisprudentie concluderen de studenten dat die ontwikkeling nog altijd gaande is. Het hoofdstuk dat is gewijd aan de Amerikaanse Richard Posner handelt over de vrijheid die rechters hebben om bij geschillen tot een pragmatische oplossing te besluiten. Die vrijheid blijkt in Nederland kleiner dan in de VS, omdat in ons land wetgeving zwaarder weegt dan jurisprudentie.

Ook het gedachtegoed van hoogleraar strafrecht en strafvordering Derkje Hazewinkel-Suringa, 's lands eerste vrouwelijke hoogleraar aan een juridische faculteit, komt aan bod. Zij stelde in de vorige eeuw dat de beveiliging van de rechtsorde het primaire doel van straf is. Dat is nog altijd zo. Van een harde vergeldingseis is tegenwoordig geen sprake meer, stellen de auteurs.



CHINESE RECHTER VAN WELEER

In *Vierentwintig zaken van rechter Lan* (Brave New Books, 2020), aanvankelijk gepubliceerd in 1729, deed de Chinese magistraat Lan Dingyuan gedetailleerd verslag van zijn ervaringen in zijn ambt. De verhalen zijn nu in het Nederlands te lezen, vertaald door Piet Rombouts.

Van het ontmaskeren van bedriegers en intriganten, tot het oprollen van een groep schooiers die de kustwateren onveilig maakten. De verhalen van rechter Lan gaan over zijn ervaringen als magistraat in de districten Puning en Chaoyang, in de Zuid-Chinese provincie Guangdong. En alle verslaan ze zijn inspanningen om de orde te herstellen en de uitdagingen die daarbij kwamen kijken. Lan Dingyuan schreef over het opsporen van moordenaars, het bijleggen van familieruzies, het bestrijden van bijgeloof, het dwingen van wanbetalers tot het betalen van hun achterstallige belastingen en de strijd tegen sluimerende corruptie. De sociale dynamiek in het late Chinese keizerrijk komt in de verhalen levendig naar voren. Al met al vormen de verhalen een kleurrijk palet van de criminaliteit in die tijd.



COLUMN

DOOR / TRUDEKE SILLEVIS SMITT

Mr. X grieft namens cliënt

Spreek je als advocaat in een procedure vanzelfsprekend namens je cliënt? Als het om verwijten aan de wederpartij gaat, kun je het er maar beter bij zeggen. Al lijkt de ene tuchtrechter op die nuance gevoeliger dan de andere.

We hadden kort geleden toch die zaak bij de Raad van Discipline Arnhem-Leeuwarden, waarin een advocaat een gemeente onder andere verweet dat zij 'de billen afveegde met de goede trouw'? De raad zei onder meer: 'Verweerder vertolkt daarmee het standpunt van zijn cliënt in een zaak waarin de emoties aan de kant van zijn cliënt kennelijk hoog zijn opgelopen. Als advocaat van de wederpartij van klagers heeft hij daarmee echter niet de hem toekomende ruime mate van vrijheid overschreden.'

Uit de citaten, kennelijk afkomstig uit de pleitnota van de advocaat, viel niet op te maken dat de advocaat het standpunt van de cliënte – een voetbalvereniging – verwoordde. Je ziet natuurlijk maar een stukje uit het verhaal, maar nergens staat 'cliënte is van mening' of woorden van gelijke strekking. Het lijkt erop dat de raad ervan uitgaat dat je min of meer vanzelfsprekend het standpunt van je cliënt verwoordt als je op een zitting voor hem optreedt.

Nu ligt er een nieuwe uitspraak van de Amsterdamse raad waarin een advocaat in een omgangsregelingskwestie de vader beschuldigt van liegen, sarren, agressieve impulsen en dwingelandij. In de uitspraak een lang citaat uit de pleitnota, waar stevige verontwaardiging uit spreekt. Ook stelt mr. X dat de vader 'onmiskenbaar een gevaar voor zijn omgeving is'. Mr. X zegt bij de tuchtrechter dat hij heeft opgeschreven wat de

vrouw hem heeft verteld en geschreven. Maar dat, zegt de Amsterdamse raad, blijkt onvoldoende uit de pleitnota. 'Verweerder heeft onnodig de stellingen van de vrouw zonder enige terughoudendheid tot de zijne gemaakt en de stellingen als vaststaande feiten gepresenteerd en daarbij ferm taalgebruik gebezigd.' Dat was grievend en onnodig ook, vindt de raad. Mr. X had ander taalgebruik moeten hanteren, temeer daar het om een familiekwestie ging. Dat mr. X feiten had geponeerd waarvan hij wist of kon weten dat ze niet klopten, kon de raad niet vaststellen – en verweerder ook niet, zegt de raad, om de eenvoudige reden dat hij alleen het verhaal van de vrouw kende. 'Dat is precies de reden waarom verweerder de woorden van de vrouw over klagers gedrag en psyche anders had moeten presenteren,' aldus de raad.

Een klacht van de man over een brief van de advocaat wordt niet gehonoreerd. Daarin spreekt mr. X óók over gevoelige zaken als psychische klachten, toenemend middelengebruik en belaging – maar alles met een wat afstandelijker toon en herhaalt hij telkens dat hij verwoordt wat zijn cliënte hem heeft verteld.

Die brief dateerde van een jaar eerder. Misschien deed mr. X het toen beter, omdat hij nog niet zo lang betrokken was bij de gebeurtenissen in een moeilijke familiezaak. Het werd een waarschuwing, maar appel staat nog open (ECLI:NL:TADRAMS:2020:115).

Confrères en collega's, laat dit acquisitiekanon niet langer links liggen



Ik heb pas sinds een jaar een abonnement bij Advocaatscore. Best vreemd, als je bedenkt dat ik al veel langer online actief ben. De bloggende Meester Leonie, die alleen maar digitaal werkt en meer dan 40.000 volgers heeft op social media, zou toch zeker allang werken met online reviews? Nee dus. Ik was er altijd een beetje huiverig voor. Want wat als er een slechte tussen komt te staan? Kan een cliënt met een onmogelijke zaak wel begrijpen dat die vrijspraak er sowieso niet in zat? Plus: ik heb eigenlijk niet eens tijd om me hiermee bezig te houden. En met welk nut? Ik zit niet bepaald om werk verleggen...

Toch ben ik sinds een jaar overstag gegaan. Advocaatscore vroeg me waarom, en uiteraard wil ik de redenen daarvoor graag met u delen.

- Meester Leonie

1. Onze cliënten vragen om reviews. Letterlijk.

"In het verleden heeft u Piet bijgestaan en hij was erg tevreden." Offline wordt er al sinds jaar en dag gewerkt met reviews. Niet voor niets komen heel veel cliënten 'via-via' bij ons, namelijk nadat ze in hun kringetje navraag hebben gedaan. Een online review is niets meer en niets minder dan digitale mond-tot-mondreclame. Harde cijfers: uit onderzoek blijkt dat 70 - 80% van de mensen die online een dienst aanschaffen, reviews bekijken voordat ze tot de aanschaf over gaan. Dus ook onze cliënten.

2. Mijn website komt hoger in Google.

Simpel gezegd: Google vindt het fijn als een website actueel en uniek is. Een website met teksten die nergens anders te lezen zijn en een continue stroom heeft aan nieuwe content. Door reviews te plaatsen voldoet u aan beide criteria. Resultaat: Google beloont u hiervoor. Mijn kantoor en website bestaan nu anderhalf jaar, en wanneer je 'strafrechtadvocaat Eindhoven' intypt kom ik bovenaan te staan. Best een fijn neveneffect!

3. Ik wil niet achter lopen bij andere kantoren.

Stel, ik zou nog langer wachten en pas over 2 jaar beginnen met het

verzamelen van reviews. Andere kantoren hebben dan een voor-sprong op mij voor zover het gaat om concrete aantallen. Als potentiële cliënten het aantal reviews op mijn site dan vergelijken met die van concurrenten, zouden ze eerder voor een andere advocaat kunnen kiezen. En zie die achterstand dan nog maar eens in te halen...

4. Het gaat om mijn eigenschappen als advocaat, niet om de uitkomst van de zaak.

Bij Advocaatscore beoordeelt de cliënt zijn advocaat op communicatie, advies, deskundigheid en betrokkenheid. Hoewel een zaak dus niet zoals gewenst in een vrijspraak is geëindigd, kan op deze punten nog steeds gescoord worden. Het systeem wordt intern opgeleverd. Je kunt dus achter gesloten deuren wachten tot je een X aantal reviews hebt verzameld. Als je al 10 reviews hebt ontvangen en je een gemiddelde hebt opgebouwd is het niet meer zo spannend om online te gaan. Je bepaalt zelf wanneer je de reviews publiceert.

5. De tijd per review staat in schril contrast met de toename in omzet.

Het kost me precies 30 seconden om een cliënt uit te nodigen een review te schrijven. Bij voorkeur stuur ik de link door via WhatsApp of e-mail, om vervolgens vaak 1 minuut later de review al binnen te krijgen. En tja, als

ik dan bedenken hoeveel telefoontjes ik sindsdien heb gekregen met de mededeling "Ik las op uw website dit en dit over u", dan zijn dat die 30 seconden meer dan waard. Extra omzet is nooit weg, toch? Dus! Confrères en collega's, laat dit acquisitiekanon niet langer links liggen. Maak gebruik van het feit dat ook uw cliënten online research doen naar hun advocaat en word net als ik fan van Advocaatscore.

Happy reviewing!



Meer weten?
Advocaatscore.nl of 088 - 833 88 83

HET DUBBELLEVEN VAN **MAX VAN OLDEN**

Overdag advocaat,
's avonds auteur
van *legal thrillers*.
Max van Olden
publiceerde half
juni zijn derde boek:
Het zwarte dossier.

DOOR / KEES PIJNAPPELS

Van Olden (46) is sinds 2004 advocaat en vanaf februari vorig jaar in loondienst bij Wildenberg Advocaten in Nijmegen. Op de website van het kantoor presenteert hij zichzelf als een bedachtzaam man die alles goed afweegt. 'Als advocaat probeer ik verder te kijken dan de juridische puzzel van het dossier. Ik stel mijzelf vragen als: wie is de cliënt, wat zijn zijn of haar doelen, welke belangen spelen op de lange termijn? Wie is de wederpartij? En is een schikking haalbaar en verstandig of rest slechts de weg naar de rechter? Ik vind het belangrijk om het gebied te overzien voordat ik de route uitstippel.'

Zijn boeken komen min of meer op dezelfde wijze tot stand, legt hij uit aan de telefoon. 'Voordat ik me aan het schrijven zet, heb ik de *plot* goed uitgedacht. Ik wil niet halverwege het boek tot het inzicht komen dat het verhaal niet lekker in elkaar steekt.' Schrijven van een boek is vooral een kwestie van discipline, stelt de advo- ▶



© Ruud Pos

Max van Olden

2019-heden	Wildenberg Advocaten
2017-2019	Tanger Advocaten
2014-2017	Van Olden Advocatuur
2010-2014	Hilberts & Van Olden Advocaten
2003-2010	Eblé Advocaten

Max van Olden is samenwonend en heeft twee kinderen.

caat, die met zijn vriend in Nijmegen woont. ‘Het is eigenlijk best eenvoudig. In plaats van televisiekijken, kun je ook elke avond een paar uur schrijven. Als je dat een aantal maanden achter elkaar doet, heb je een boek.’

ZUIDAS

Van Olden is gespecialiseerd in ondernemingsrecht, vastgoed- en auteursrecht. De hoofdpersoon in zijn jongste boek, Riemke, is familierechtadvocaat. Ook op andere onderdelen gaat de vergelijking mank. De praktijk van Van Olden is in Nijmegen en richt zich vooral op het mkb. Riemke werkt bij een duur kantoor aan de Amsterdamse Zuidas en bedient vooral rijke cliënten. Vanwaar die keuze voor dat clichébeeld? ‘Het past gewoon goed in het verhaal. Het personage Riemke is stagiaire die graag wil meedraaien aan de top. Als je mikt op familierecht voor de rijken, dan is een kantoor op de Zuidas de plek waar je moet werken. In het boek geef ik het voorbeeld van een eis voor een maandelijks toelage van 6.500 euro in een scheidingszaak. Dat is een beetje aangedikt, maar dat soort zaken zijn er zeker.’

Het zwarte dossier is het derde boek van Van Olden. Eerder verscheen van

den Strop, een belangrijke thrillerprijs. Zijn uitgeverij Ambros|Anthos noemde hem zelfs de Nederlandse John Grisham, de internationale bestsellerauteur van *legal thrillers*. Het stempeltje *legal thriller* is in ieder geval toepasselijk. In de boeken van Van Olden staat steevast een advocaat centraal. ‘Ik wil me niet per se beperken tot dat decor, maar het is het makkelijkst om te schrijven over de wereld die je kent. Het is ook een wereld waarin van nature geheimen, intriges en conflicten voorkomen. En dat zijn precies de ingrediënten voor een goede thriller.’

HOOFDPERSOON

In zijn boeken kiest Van Olden steeds voor een andere hoofdpersoon, hoewel steeds een advocaat. Dat verschaft hem als auteur de nodige vrijheid. ‘Als je in serie schrijft, dan neem je niet alleen je hoofdpersoon, maar ook diens partner, collega’s, vrienden en zijn hele persoonlijke geschiedenis steeds mee naar het volgende boek. Dat geeft beperkingen. Met *stand-alone* boeken heb je daar geen last van. Misschien probeer ik het ooit met een trilogie. Als het me dan niet

bevalt, is er na drie boeken weer ruimte voor iets anders.’

Tussen zijn eerste en zijn tweede boek zat amper twee jaar. Het derde boek vergde drie jaar om

te schrijven. Vanwaar die relatief lange periode?

‘*Het zwarte dossier* kostte wat meer tijd wegens *research* en omdat ik op advies van mijn redacteur het perspectief heb gewijzigd. Van de ik-persoon ben ik geswitcht naar de

derde persoon enkelvoud en dat kostte tijd. Verder hebben veranderingen in mijn privéleven ook wat vertraging opgeleverd. Het duurde even voordat ik na mijn recente verhuizing van Amsterdam naar Nijmegen, waar ik heb gestudeerd, en de bijbehorende overgang naar een nieuw kantoor weer aan het boek kon werken.’

SCHADUWPRIJS

Rijk is Van Olden tot nu toe niet geworden van zijn pen. Niettemin is hij zelf heel tevreden met zijn succes als schrijver. ‘De Schaduwprijs was een droomstart. En ik heb goede recensies gehad. Mijn tweede boek kreeg van *Het Parool* vijf sterren. De verkoop verliep bij de eerste twee boeken ook mooi. Van elk boek zijn een paar duizend exemplaren verkocht

‘Ik heb het gevoel dat het gaandeweg steeds groter wordt’

en dat is voor Nederlandse begrippen heel goed. Ik heb het gevoel dat het gaandeweg steeds groter wordt.’

De Nijmeegse advocaat heeft echter niet de ambitie om zich volledig toe te leggen op zijn boeken. ‘Een leven als fulltime schrijver past niet bij mij. Veel te eenzaam, de hele dag in je eentje voor het beeldscherm. Bovendien vind ik mijn werk als advocaat geweldig leuk. Het is een heel dankbaar beroep.’

Niettemin is hij vast van plan weer een nieuwe thriller te creëren, ook al kan daar wel weer een paar jaar overheen gaan. ‘Ik heb allerlei ruwe ideeën voor een volgend boek, maar heb mezelf voorgenomen om even een schrijfpauze in te lassen. Mezelf kennende, zal het echter niet lang duren voordat ik toch weer een verhaallijn opzet, al is het op de achterkant van een bierviltje.’ ■

‘In de advocatuur komen geheimen, intriges en conflicten voor. Precies de ingrediënten voor een thriller’

zijn hand *Lieve edelachtbare* (2015) en *De juiste man* (2017). Zijn debuutroman werd bekroond met de Schaduwprijs, een aanmoedigingsprijs voor de auteur van het beste Nederlandstalige thrillerdebuut. *De juiste man* haalde de longlist van de Gou-

Bres advocaten

Bij Bres advocaten werken 8 advocaten. Wij combineren een ontspannen, collegiale werksfeer met dienstverlening op een hoog niveau. Ons kantoor is gevestigd in een prachtig pand in Soest.

Bres zoekt ADVOCaat-MEDEWERKER HUURRECHT EN BOUWRECHT

Wij zoeken een ondernemende advocaat met ervaring in het huurrecht en bouwrecht met een focus op commercieel vastgoed.

BELANGSTELLING? Neem contact op met Maudy Vermin of René Boekhoff (035 - 601 59 07) of stuur je sollicitatie naar m.vermin@bresadvocaten.nl. Voor meer informatie kijk op www.bresadvocaten.nl

Procederen in Oostenrijk?

Wijnkamp Advocatuur/Advokatur GmbH

Nederlandstalig advocatenkantoor gevestigd in Oostenrijk.

Meerdere advocaten
Meerdere specialismen
Communicatie in de Nederlandse taal
Specialisatie: Bergsportrecht | Skirecht | Letselschade | Strafrecht

A-6460 Imst, Sirapuit 7 Oostenrijk
T: +43 (0) 5412/64640 F: +43 (0) 5412/64640-15
M: office@wijnkamp-advocatuur.com W: www.wijnkamp-advocatuur.com



WEISS CAPITAL

PROCESFINANCIERING VOOR ONDERNEMERS

www.weisscapital.nl

Aantjes Zevenberg ADVOCATEN

CASSATIE IN CIVIELE ZAKEN

Mr. K. Aantjes
aantjes@aanjeszevenberg.nl

Mr. J.C. Zevenberg
zevenberg@aanjeszevenberg.nl

Mr. F.I. van Dorsser
vandorsser@aanjeszevenberg.nl

070-3906260 | www.aantjeszevenberg.nl

Eenvoudig uw stukken en brieven **genereren** met behulp van sjablonen

E-mailberichten en bijlagen vanuit **Outlook** makkelijk **opslaan** in uw dossier

Alle bestanden overzichtelijk opgeslagen in uw **dossiermap**
Gebruik hiervoor de module **Documentenbeheer** van Urios
Koppel Urios met DMS For Legal voor **nog meer voordelen!**

Bel voor een vrijblijvende demonstratieafspraak met 072 512 22 05

Urios Standaard | Dossiers | Partijen | Tijdschrijven | Toevoegingen | Insolventies | Mediation | Declareren en herinneren in batches en in andere talen
Urios Plus | E-factureren | iDEAL-knop | Documenten genereren en beheren | Outlook-koppeling | Agenda | Export boekhouding | Managementrapporten
Uit te breiden met | Abonnementen declareren | Derdengeldadministratie

WAT ZIE JIJ BLEEK, CONFRÈRE!

JA, IK MOEST AL MIJN STUKKEN NOG OPSTELLEN...

MAAR HOE KOM JIJ ZO BRUIN?

IK ZIT HIER AL EVEN... MET BEHULP VAN

URIOS WAS IK VEEL SABELER KLAAR!




urios
eenvoud bespaart tijd

KLACHTENREGEN OVER 'ZELFONDERZOEK'

DOOR / LEX VAN ALMELO
ILLUSTRATIE / FLORIS TILANUS

Kamervragen en tuchtklachten tegen tien advocaten zetten 'onafhankelijk feitenonderzoek' door advocaten opnieuw op de agenda. Net als de minister van Justitie en Veiligheid vinden advocaten regulering van onderzoek onnodig. Vastleggen wat meewerken met het OM oplevert, is daarentegen wel wenselijk.



NS

Tot nu toe heeft de tuchtrechter zich één keer uitgesproken over een feitenonderzoek door advocaten. Het gaat om het onderzoek dat De Brauw Blackstone Westbroek deed naar onrechtmatig handelen van NS bij een aanbesteding in Limburg. De Raad van Discipline berispte Jaap de Keijzer onder meer omdat hij een rapport naar buiten heeft gebracht waarin uitspraken staan over (herkenbare) personen die niet zijn gehoord en geen commentaar hebben kunnen geven (ECLI:NL:TADRAMS:2017:274 t/m ECLI:NL:TADRAMS:2017:276).

Voor de derde keer binnen een jaar hebben de Kamerleden Groothuizen (D66) en Van Nispen (SP) aan de minister van Justitie en Veiligheid vragen gesteld over bedrijven die de verdenking van fraude en corruptie laten onderzoeken door advocaten. Op 14 mei jongstleden diende het duo dertien vragen in over 'de wenselijkheid van zelfonderzoek'. In maart was een artikel over ondernemer Coen Klawer in *Het Financieele Dagblad* ook aanleiding voor een reeks vragen. In de antwoorden daarop schrijft Grapperhaus dat het OM bedrijven geen specifiek kader voorschrijft en dat de waarde van dit soort onderzoeken afhangt van de diepgang, volledigheid en juistheid. Advocaten moeten zich houden aan hun beroeps- en gedragsregels en moeten bij het uitvoeren van het onderzoek voldoende onafhankelijkheid betrachten tegenover hun opdrachtgever. De naleving van deze regels wordt geborgd door het tuchtrecht. In de toekomst wil het OM vaker gebruikmaken van onafhankelijk onderzoek door professionals, 'waaronder advocaten of (forensisch)

accountants (...) waarbij voornoemde randvoorwaarden te allen tijde in acht dienen te worden genomen'.

Na dit antwoord willen Groothuizen en Van Nispen nu weten hoe de verplichte partijdigheid zich laat rijmen met objectiviteit en of voor advocaten net als voor (forensisch) accountants specifieke regelgeving nodig is.

MEEWERKEN

Advocaten treden bij feitenonderzoek op als 'bijzonder opsporingsambtenaar' en leggen in die hoedanigheid belastend materiaal voor hun cliënt op tafel bij justitie of de toezichthouder, zei Joost Italianer zeven jaar geleden al in het *Advocatenblad* (25 september 2013). Vorig jaar werden advocaten die 'onafhankelijk feitenonderzoek' doen in dit blad echter beticht van 'vaagheidsvinding' (18 april 2019). Sindsdien bepleit het OM meer feitenonderzoeken en samenwerking met advocaten, maar ligt 'zelfonderzoek' door advocaten – getuige het aantal tuchtklachten – tegelijkertijd heviger onder vuur dan ooit (zie kadertjes). In het vorig jaar gehouden Gerbrandydebat wees

95% van de advocatuur samenwerking met het OM af. Voor Zuidaskantoren is het echter profijtelijke business.

De kritiek op zelfonderzoek is vooral ingegeven door het idee dat ondernemingen er te goed mee weggomen. In de feitenonderzoeken zou de top van de onderneming buiten beeld blijven, zou het altijd gaan om 'incidenten', zouden nare bevindingen voor de klant niet worden gerapporteerd, zouden sleutelfiguren niet worden gehoord en zou er geen of onvoldoende wederhoor worden toegepast. Ook zouden advocaten zich presenteren als onafhankelijk onderzoeker in plaats van als raadsman van de opdrachtgever en dus niet duidelijk zijn over hun hoedanigheid. Het onderzoek van De Brauw naar de aanbestedingsfraude bij NS leert dat deze kritiek niet uit de lucht is gegrepen. Maar geldt dat ook voor de zaak die tot de tweede reeks Kamervragen leidde en tot een tuchtklacht tegen Leon Wijsman en Joost Italianer van NautaDutilh?

Die zaak draait om de truststructuur die directeur-eigenaar Klawer van Spits Wall Coverings, een groothandel in wandbekleding, zich in 2006 liet aanmeten door accountantskantoor Baker Tilly Berk (BTB). Het was een structuur met Cypriotische Ltd's, een Cypriotische trust en een Britse-Maagdeneilanden-bv. Klawer was zowel de insteller als de 'ubo' van de trust. De constructie leverde Spits een flinke aftrekpost op voor de vennootschapsbelasting in Nederland, ►

BAKER TILLY BERK

Oud-client Coen Klawer van accountantskantoor Baker Tilly Berk heeft klachten ingediend tegen Leon Wijsman en Joost Italianer van NautaDutilh naar aanleiding van hun het feitenonderzoek naar de advisering en uitvoering van zijn truststructuur.

ITALIANER VS. STIKKELBROECK

Feitenonderzoeker Joost Italianer (NautaDutilh) heeft op zijn beurt een klacht ingediend tegen Jaap Stikkelbroeck, de advocaat van Coen Klaver. Stikkelbroeck heeft in een civiele procedure gesuggereerd dat NautaDutilh stukken heeft achtergehouden voor het OM. Italianer vindt dat de advocaat niet-inteiger gehandeld heeft door de onderzoekers valselyk te beschuldigen.

terwijl er op Cyprus 10% winstbelasting werd betaald en over de uitgekeerde dividenden geen belasting werd geheven. BTB verdiende goed aan het opzetten en onderhouden van dit soort structuren. Volgens een gespreksverslag dat in het straf-dossier zit, zou het kantoor alleen al in 2013 voor 60 mille hebben gefactureerd.

De dga ontkent de feiten niet, maar zegt dat hij slechts de adviezen en instructies opvolgde van BTB. Volgens zijn advocaat Jaap Stikkelbroeck ontspringt het accountantskantoor de dans, omdat het heeft meegewerkt met het OM door het 'partijdige rapport' van NautaDutilh te overhandigen. De onderzoekers zeggen dat dit gebeurde op vordering van officier van justitie Peter van de Kerkhof.

TOEGESPITST ONDERZOEK

BTB gaf NautaDutilh in september 2014 de opdracht de advisering over het opzetten en het uitvoeren van de truststructuur van Spits Wall Coverings binnen het accountantskantoor te onderzoeken. Een accountantsorganisatie is verplicht zo'n onderzoek uit te voeren na een incidentmelding bij de AFM. Volgens Italianer wil de AFM dan standaard het rapport zien om te controleren of het onderzoek grondig genoeg is geweest. Omdat het in beginsel een 'intern' onderzoek was, hadden de onderzoekers er geen behoefte aan Klaver te horen. Als de dga iets wilde inbrengen, moest hij dat maar zeggen, zo lieten zij zijn toenmalig

advocaat (Daan Doorenbos, Stibbe) weten. Klaver zag af van het horen, omdat het een intern onderzoek zou betreffen.

De onderzoekers hebben ook de bedenker en een uitvoerder van de truststructuren niet gehoord. Deze twee fiscalisten waren inmiddels vertrokken bij BTB en wilden niet meewerken. In het rapport staat dat de bedenker onder meer weigerde, omdat hij de reputatie wilde beschermen van zijn vrouw, die raadsheer is in het Gerechtshof 's-Hertogenbosch. De mailboxen van de vertrokken medewerkers konden niet meer worden geopend, maar een deel van hun mails is teruggevonden tussen de e-mails van anderen.

In het 106 bladzijden tellende feitenrapport van NautaDutilh staat niet waarvoor het bedoeld is en ontbreken duidelijke conclusies. Daardoor kun je er verschillende kanten mee op. Volgens sommige geïnterviewden kwam Klaver zelf met de ingewikkelde structuur aanzetten. En in het rapport staat dat de dga er in de opdrachtbevestiging nadrukkelijk op

is gewezen dat de fiscus de structuur wellicht zou afkeuren en dat hij niet over het geld in de trust kon beschikken. In een vaktechnische vergadering over truststructuren wijst een Rotterdamse fiscalist zijn collega's erop dat het in de praktijk anders kan gaan dan op papier. Omdat het volgens de onderzoekers in deze vergadering niet ging over de structuur van Spits Wall Coverings vonden zij de notulen niet relevant.

Uit een memo van de belastinginspecteur (dat vier maanden na het rapport van NautaDutilh verscheen) blijkt dat BTB zich bemoeide met de ongeoorloofde uitkeringen uit de trust. Zo haalt de inspecteur een e-mail aan, waarin een accountant aan Klaver schrijft dat het geld bij de trust op Cyprus staat en kan worden overgeboekt naar een privérekening van de dga. In een andere mail geeft een fiscalist (die zich niet door NautaDutilh wilde laten interviewen) aan de trustee de aanwijzing om het geld over te maken aan de dga in privé. In het feitenrapport van NautaDutilh ontbreken deze mails.

NBA

Advocaat Petra Charbon heeft naar eigen zeggen een klacht ingediend tegen Maartje Govaert en freelancer Suzanne Kampijon van Norton Rose Fullbright (NRF). NRF onderzocht de geruchten over al dan niet verzwegen belangenconflicten van NBA-directeur Harm Mannak. De kwestie leidde tot het vertrek van Mannak. Volgens Charbon waren de feitenonderzoekers partijdig en niet duidelijk over hun hoedanigheid.

ADVOCATENKANTOOR ZUIDAS

Een vertrokken partner bij 'een groot Zuidas-kantoor' heeft een tuchtklacht ingediend tegen Leon Wijsman en vier andere advocaten van NautaDutilh, onder meer vanwege hun 'driedubbele petten', het veinzen van objectief onderzoek en gebrek aan hoor en wederhoor. Zo lang de kwestie juridisch niet is afgerond, wil de partner geen toelichting geven.

GEBRUIK RAPPORT

Dat de blik van de feitenonderzoekers van NautaDutilh beperkt was, blijkt ook uit het besluit waarmee de Autoriteit Financiële Markten BTB in 2018 een boete oplegde van negen ton wegens een gebrek aan een beheerste en integere bedrijfsvoering. Het kantoor had in 2014 buiten de Spits Wall Coverings-zaak drie mogelijke fraudegevallen bij klanten gemeld, maar 'nagelaten achteraf de nodige oorzaak analyses en zogeheten olievlakonderzoeken te verrichten'.

Hoe erg is de beperkte scope? De onderzoekers vinden dat hun rapport slechts een beperkte betekenis heeft gehad. Is dat zo?

Dankzij het overhandigen van het rapport blies het OM de strafzaak af tegen de inmiddels opgestapte bestuursvoorzitter Romke van der Veen. De man was de registeraccountant die de jaarrekening van Spits goedkeurde en kritiekloos akkoord ging met de aftrek van de royaltykosten. Het transactiebedrag voor het kantoor bleef uiteindelijk beperkt tot

20.000 euro. De strafzaken tegen Klaver en diens financieel directeur zijn ook geseponneerd, net als die tegen de verdachten die werkten bij BTB. De accountant, die het aanspreekpunt was van Spits Wall Coverings, kwam eerder met het OM een schikkingsbedrag van 7.500 euro en een werkstraf van veertig uur overeen.

Voor de tuchtklacht tegen de twee betrokken accountants heeft de officier van justitie zeven pagina's uit het rapport gebruikt. Naar eigen zeggen baseerde hij zich ook op het memo van de belastinginspecteur en het 'feitenonderzoek' van Jaap Stikkelbroeck. De tuchtrechter heeft beide accountants, die inmiddels zijn vertrokken bij het kantoor, berispt. Naar aanleiding van de schadeclaim van Spits Wall Coverings tegen BTB zei de Rechtbank Rotterdam in 2017 dat het advies en het opzetten van de structuur onrechtmatig waren. Volgens de rechtbank moet het accountantskantoor de helft van de schade van Spits Wall Coverings vergoeden. De civiele rechter hecht veel waarde aan de opdrachtbevestiging, noemt

het memo van de belastinginspecteur wel als bron en het feitenrapport van NautaDutilh niet. De schadezaak hangt nog in hoger beroep.


REGULEREN?

FIOD-onderzoeker Peter van Leusden vindt dat feitenonderzoek door de advocaat van de onderzochte organisatie niet 'onafhankelijk' zou mogen heten. Hij is er niet voor dat toezichthouders zulke rapporten gebruiken. Moet het onderzoek of het gebruik daarvan worden gereguleerd? (Forensisch) accountants zijn al gebonden aan zachte regels en er wordt gewerkt aan een harde standaard voor forensische onderzoeken. Voor advocaten vindt de minister regulering van 'zelfonderzoek' zoals gezegd niet nodig. Onderzoekers Leon Wijsman en Joost Italianer ook niet. Zij vinden hun BTB-onderzoek al helemaal geen reden om voor regulering te pleiten. Voorzitter Frans Sijbers van de Nederlandse Vereniging van Advocaten-Belastingkundigen – toevallig de advocaat van de onder druk opgestapte BTB-voorzitter – sluit zich daarbij aan. Wel vindt hij het wenselijk dat de voordelen van meewerken met het OM duidelijk worden geregeld, bijvoorbeeld in de oriëntatiepunten voor straftoemeting. Het Openbaar Ministerie laat weten dat het transactiebeleid 'in ontwikkeling' is en er niet op tegen te zijn dat de rechter hoge transacties, die vaak volgen op zelfonderzoeken, marginaal toetst. Eind dit jaar wordt hiervoor een wetsvoorstel ter consultatie aangeboden. ■

IMTECH

De curatoren van Royal Imtech NV hebben in 2019 tuchtklachten ingediend tegen vier (oud-)advocaten van De Brauw Blackstone Westbroek, die het installatiebedrijf adviseerden toen het geconfronteerd werd met een fraude in Polen. De advocaten zouden Imtech onjuist hebben geadviseerd, te veel hebben gedeclareerd en bij het feitenonderzoek de rol van het bestuur buiten beschouwing hebben gelaten. De Raad van Discipline behandelt de klachten in de tweede helft van 2020.

TUCHT IN EIGEN TUIN



TUCHTQUIZ 2020

Thuisblijven deze zomer? Met deze extra lange zomertuchtquiz hoeft u zich niet te vervelen! Scherp uw tuchtrechtelijk inzicht – soms is er voor meer antwoorden wat te zeggen, maar uiteindelijk is er maar één het beste. De antwoorden staan op pagina 46.

DOOR / TRUDEKE SILLEVIS SMITT & LINUS HESSELINK

VRAAG 1

Je bent lokaal deken. Als een cliënt klaagt dat de advocaat van de wederpartij de regels over confraternele correspondentie heeft geschonden, maak je duidelijk dat je de klacht nogal kansloos acht: die regels zijn voor advocaten geschreven, een cliënt kan daar geen beroep op doen. Daarover dient die cliënt vervolgens een klacht tegen jóú in. Wat zal de tuchtrechter doen?

- A. Kennelijk ongegrond – wat je zei klopt als een bus.
- B. Ongegrond – weliswaar kan een cliënt zich ook op die confraternele regels beroepen, maar niet elke vergissing is klachtwaardig.
- C. Gegrond – het klopt niet, en een deken moet klagers correct informeren over de heersende uitleg van gedragsregels.
- D. Gegrond – je hebt een klager met leugenachtigheid getracht van zijn klachtrecht af te houden.

VRAAG 2

Je krijgt van de tuchtrechter een berisping. Een forfaitaire kostenveroordeling zou voor jou erg zwaar wegen omdat je met je strafrechtpraktijk maar weinig verdient. Zal de tuchtrechter coulant zijn?

- A. Een strikvraag: de tuchtrechter legt helemaal geen kostenveroordelingen op.
- B. Nee, als een berisping, schorsing of schrapping wordt opgelegd moet de tuchtrechter de advocaat in de forfaitaire kosten veroordelen.
- C. Ja, de tuchtrechter maakt bij de bepaling van de kostenveroordeling gebruik van staffels op basis van draagkracht.
- D. Nee, de tuchtrechter mag de kostenveroordeling in bijzondere omstandigheden minoreren, maar maakt van die mogelijkheid zelden gebruik.



VRAAG 3

Je hebt een cliënt via een rechtsbijstandsverzekeraar. Jouw advies aan de cliënt luidt dat er onvoldoende juridische aanknopingspunten zijn voor zijn claim en procederen dus geen zin heeft. Op verzoek van de rechtsbijstandsverzekeraar stuur je je advies aan hem door – de cliënt is *not amused*. Mocht je dat doen?

- A. Ja, dat is zelfs verplicht op grond van de algemene voorwaarden van de verzekeraars.
- B. Ja, want het betreft informatie uit het dossier die in het kader van de belangenbehartiging ter kennis van de financier moet worden gebracht.
- C. Ja, want de belangen van de cliënt zijn daardoor niet geschaad.
- D. Nee, je had toestemming aan de cliënt moeten vragen.

VRAAG 4

Je cliënt moet in opdracht van de rechter gegevens aan de wederpartij verstrekken. Die gegevens staan op een laptop van de cliënt die bij jou op kantoor ligt. Een kantoorgenoot van je heeft op de zitting medewerking beloofd aan het verstrekken van de gegevens. De cliënt dringt er echter op aan dat je de laptop aan hem stuurt, in het buitenland – en dat doe je zonder meer. Wat zegt het Hof van Discipline?

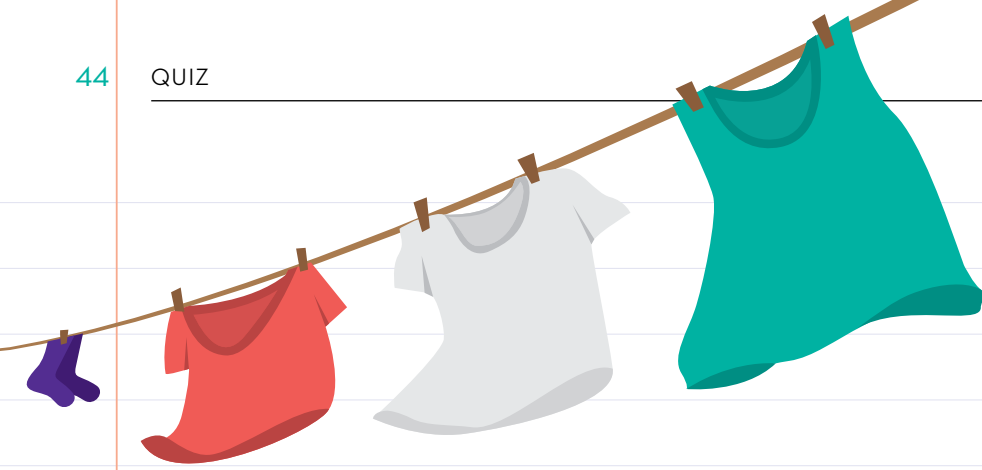
- A. Je krijgt een sanctie: je had onvoldoende oog voor de botsing partijdigheid versus integriteit en onafhankelijkheid en had op zijn minst een reproduceerbare belangenafweging moeten maken.
- B. Je krijgt een sanctie: je bent gehouden aan een bevel van de rechter mee te werken en in een dergelijke situatie is voor een belangenafweging geen plaats.
- C. Je gaat vrijuit omdat je als advocaat in beginsel verplicht bent een instructie van de cliënt op te volgen en de cliënt ook op een andere manier aan de opdracht van de rechter zou kunnen voldoen.
- D. Je gaat vrijuit omdat niet jij, maar een kantoorgenoot de toezegging had gedaan en elke advocaat grote vrijheid heeft bij de wijze waarop hij de belangen van zijn cliënt behartigt.

VRAAG 5

Je werkt als advocaat bij een Nederlands kantoor dat is aangesloten bij een internationaal samenwerkingsverband. Je staat een cliënt bij in conflicten over de afwikkeling van een joint venture. De advocaat van de wederpartij komt te werken op het Zwitserse kantoor binnen hetzelfde samenwerkingsverband. Mag je doorgaan met de zaak?

- A. Ja, als die nieuwe kantoorgenoot de cliënt heeft achtergelaten en aan een aantal randvoorwaarden is voldaan.
- B. Ja, omdat het een buitenlandse vestiging betreft en de nieuwe kantoorgenoot zijn cliënt heeft achtergelaten.
- C. Ja, omdat het een buitenlandse vestiging betreft.
- D. Nee, tenzij je voor de cliënt moeilijk vervangbaar bent omdat het een kennisintensieve zaak betreft. ▶





VRAAG 6

Op de website van je kantoor staat een link naar 'Advocaten'. Wie daarop klikt, krijgt ook de professional support lawyers te zien. Bij 'Kies een advocaat' kun je ook de namen van die support lawyers aanklikken. De deken vindt dit misleidend, krijgt hij bij de Haagse tuchtrechter gelijk?

- A. Nee, want je kunt een kantoor niet voor de tuchtrechter dagen (maar appel loopt).
- B. Nee, want de betekenis van de term professional support lawyer is bij de doelgroep van kantoren als het jouwe bekend (maar appel loopt).
- C. Ja, kantoren moeten de term 'lawyer' vermijden voor medewerkers die niet op het tableau staan ingeschreven (maar appel loopt).
- D. Ja, je kantoor krijgt een boete onder de voorwaarde dat deze alleen verschuldigd is als de term niet van de website wordt gehaald (maar appel loopt).

VRAAG 7

Je cliënt wil, tegen jouw advies in, geen schikking treffen met de wederpartij. Je mailt je collega dat je cliënt niet wil bewegen, maar voegt er 'confraterneel' een schikkingsvoorstel aan toe. Mag dat?

- A. Ja, je mag alles met collega's bespreken als *dominus litis*.
- B. Ja, voor dat soort situaties is het confraternele overleg juist bedoeld.
- C. Nee, je mag niet bewust ingaan tegen de wens van de cliënt.
- D. Nee, in 2018 is het confraternele overleg afgeschaft.

VRAAG 8

Je vertrekt naar een ander kantoor en vertelt dat niet aan je cliënt, omdat je oude kantoor dat wil doen. Als de cliënt een week voor de zitting op je oude kantoor verschijnt om de zaak voor te bereiden, vertelt een oud-collega dat je weg bent en dat zij de zaak heeft overgenomen. Kom je hiermee weg, tuchtrechtelijk gezien?

- A. Nee, jij moet zorgen dat je cliënt tijdig weet dat je weggaat.
- B. Ja, omdat iemand van je oude kantoor de zaak wil overnemen.
- C. Ja, want een week voor de zitting is op tijd.
- D. Ja, je mag erop vertrouwen dat je oude kantoor het goed regelt.

VRAAG 9

Een cliënt vraagt of je wilt uitzoeken of hij recht heeft op individuele keuzes bij de afwerking van zijn nieuwe appartement. Jij denkt dat hij dat recht niet heeft, omdat dat in de kopershandleiding staat, die hij jou tegelijk met andere stukken toestuurde. Als je later van de cliënt hoort dat hij die handleiding pas kreeg nadat hij het koopcontract ondertekende, kun je dan je advies tuchtrechtelijk gezien zonder meer handhaven?

- A. Nee, het is een beroepsfout als zo'n doorslaggevend rechtsfeit niet tot verandering van het advies leidt.
- B. Ja, want het koopcontract was nu eenmaal getekend.
- C. Nee, je had opnieuw moeten overleggen met de cliënt.
- D. Ja, want de cliënt had het tijdstip van ontvangst van de handleiding eerder moeten melden.



VRAAG 10

Je treedt op voor een vriendin die wil voorkomen dat de gezinsvoogd haar twee uit huis geplaatste kinderen bij onbekenden onderbrengt. Vrienden van de moeder brengen de kinderen tijdelijk op verschillende adressen onder, terwijl ze onder bekenden zoeken naar een geschikt pleeggezin. Mag jij tegen de gezinsvoogd zwijgen over de verblijfplaats van de kinderen?

- A. Ja, weliswaar kreeg je als vriend(in) de informatie over de verblijfplaats van de kinderen, maar je bent haar advocaat en hebt dus geheimhoudingsplicht.
- B. Ja, want artikel 7.3.11 lid 4 Jeugdwet over informatieplicht voor geheimhouders geldt niet voor advocaten.
- C. Ja, omdat je de verblijfplaats van de kinderen kende als vriend(in) en niet als advocaat.
- D. Nee, want je wist niet als advocaat waar de kinderen waren en je hebt de gezinsvoogd zonder redelijk doel belemmerd in haar taakuitoefening.

VRAAG 11

Een maand na een zitting dien je een wrakingsverzoek in om nog eens extra de aandacht te vestigen op de positie van je cliënt. Deze wraking, waarvan de cliënt niet wist, mislukt. In het arrest dat je naar de cliënt stuurt laat je de passage over de afgewezen wraking weg. Probleem?

- A. Nee, want je deed het niet uit financieel gewin.
- B. Ja, want je hebt de integriteit geschonden door de uitspraak aan te passen.
- C. Nee, want het heeft de zaak niet veranderd.
- D. Ja, want je hebt de wraking strategisch ingezet voor de belangen van je cliënt.

VRAAG 12

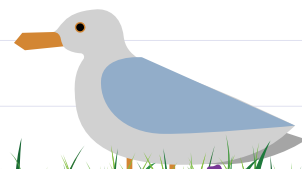
Om de voormalige echtelijke woning te kunnen verkopen, krijgt je cliënte een machtiging van de rechter om met een makelaar en potentiële kopers het huis te betreden. De cliënte gaat naar de woning met een makelaar, een slotenmaker en enkele familieleden, die samen met haar nog wat spullen willen weghalen. Jij gaat mee. Iemand die tijdelijk op het huis past doet open. Jij neemt het woord en beroept je op de machtiging. Mag dat van de tuchtrechter?

- A. Nee, want jij had zelf niet mogen meegaan, laat staan het woord voeren.
- B. Nee, want jij had de familieleden en de slotenmaker moeten tegenhouden.
- C. Nee, want jij wist dat de machtiging voor een ander doel was gegeven.
- D. Ja, je mag als iedere burger toestemming vragen om binnen te treden.

VRAAG 13

Je leent in de loop van de dertig jaar dat je bevriend bent geregeld geld aan je cliënt. Op het moment dat een andere crediteur beslag wil gaan leggen op zijn inboedel, meld jij dat je daarop vanwege de leningen een (stil) pandrecht hebt, dat je overigens pas hebt gevestigd kort na een vonnis tot terugbetaling aan de crediteur. Volgt er een tuchtrechtelijke sanctie?

- A. Nee, wat je vertelde was de waarheid.
- B. Ja, je krijgt een waarschuwing, want bevriend zijn met een cliënt strijdt in het algemeen met de kernwaarde van onafhankelijkheid.
- C. Ja, want geld lenen aan je cliënt strijdt met de onafhankelijkheid en het lijkt erop dat je zaken aan verhaal hebt willen onttrekken.
- D. Nee, als je tenminste een onbevlekt tuchtrechtelijk blazoen hebt en ter zitting inzicht toont in de onhandigheid van je handelwijze. ►



VRAAG 14

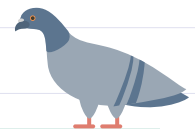
Je adviseert je cliënt, een vreemdeling, om zelf een beschikking op te halen bij de IND in een aanmeldcentrum. Mondeling wijs je er ook op dat het mogelijk is dat hij in vreemdelingenbewaring zal worden genomen – maar dat risico loopt hij al jaren. De cliënt wordt inderdaad vastgezet. Twee maanden later krijg jij de cliënt er met een kort geding weer uit. Ga je tuchtrechtelijk vrijuit?

- A. Ja, want je hebt gewaarschuwd.
- B. Nee, want een verhoogd risico op vreemdelingenbewaring moet je schriftelijk melden.
- C. Nee, want je niet-onderbouwde advies om de beschikking zelf te halen was een beroepsfout.
- D. Ja, weliswaar was het advies riskant, maar je hebt met een kort geding de bewaring weten te beëindigen.

VRAAG 15

Je cliënte heeft met haar ex een regeling getroffen over de kinderalimentatie. Als ze later de zaak toch wil doorzetten, beroept de wederpartij zich op die overeenkomst en dreigt een proceskostenveroordeling te vragen. Kort voor de zitting krijg je twijfels over een positieve uitkomst. Je adviseert de zaak in te trekken, ook omdat de wederpartij toezegt bij intrekking geen proceskostenveroordeling te vragen. Je cliënte gaat akkoord, maar klaagt later dat ze zich zo kort voor de zitting onder druk gezet voelde. Had je de zaak moeten doorzetten?

- A. Ja, je had dit met je cliënte afgesproken en dreigen met proceskostenveroordeling is een standaard dreigement.
- B. Nee, bij twijfel over de uitkomst mag je rekening houden met een mogelijke proceskostenveroordeling.
- C. Ja, zo kort voor een zitting mag je niet terugkomen op je eerdere advies.
- D. Nee, je had daarover overeenstemming met je cliënt. ■



ANTWOORDEN

Dit zijn de beste antwoorden. Voor de nuance zie de uitspraken op tuchtrecht.nl. Elf of meer goed? Gefeliciteerd, je mag in je luie stoel blijven zitten. Minder dan elf? Neem nog eens een duik in het gedragsrecht.

- 11. B** ECLI:NL:TADRAMS:2019:173
Advocatenblad.nl: Mr. X en de kunst van het wegkopieren
- 12. C** ECLI:NL:TADRSGR:2019:180,
betrachtigd in ECLI:NL:TAHVVD:2020:9
Advocatenblad.nl: Mr. X, is dat geen huisvredebreuk?
- 13. C** ECLI:NL:TADRAMS:2019:140
Advocatenblad.nl: Mr. X krijgt na veertig jaar een eerste berisping
- 14. B** ECLI:NL:TADRSHE:2019:102, hoger beroep ECLI:NL:TAHVVD:2020:2
Advocatenblad.nl: Mr. X stuurt cliënt richting vreemdelingenbewaring
- 15. B** ECLI:NL:TADRARL:2019:72
Mr. X verandert van inzicht – en dat mag
- 6. C** ECLI:NL:TADRSGR:2020:1
Mr. X mag alleen advocaten 'lawyer' noemen
- 7. C** ECLI:NL:TAHVD:2019:182
Advocatenblad.nl: Een voorstel van mr. X, maar de cliënt vindt het niks
- 8. A** ECLI:NL:TAHVD:2019:178
ECLI:NL:TAHVD:2019:167
- 9. C** ECLI:NL:TAHVD:2019:167
Advocatenblad.nl: Mr. X blijft hangen in verkeerd advies
- 10. D** ECLI:NL:TAHVD:2019:165
Advocatenblad.nl: Mr. X zwijgt tegen voogd over verblijfplaats ondergedoken kinderen
- 1. C** ECLI:NL:TAHVVD:2020:110
Advocatenblad.nl: Mr. X geeft als deken verkeerde informatie
- 2. D** Richtlijn Kostenveroordeling Hof en Raden van Discipline 2018
ECLI:NL:TAHVVD:2020:100
Advocatenblad.nl: De proceskosten vallen mr. X zwaar
- 3. D** ECLI:NL:TAHVVD:2020:81
Advocatenblad.nl: Het gaat om de cliënt, mr. X, niet om de verzekeraar
- 4. A** ECLI:NL:TAHVVD:2020:52
Advocatenblad.nl: Mr. X maakt geen 'reproduceerbare belangnafweging'
- 5. A** ECLI:NL:TAHVVD:2019:235
Advocatenblad.nl: Kantoorwissel toch geen belangenconflict voor mr. X



WIST U DAT.. 93% VAN DE NEDERLANDSE ADVOCATENKANTOREN ZIJN E-MAILSERVER NIET BEVEILIGD HEEFT?

Veilige communicatie is erg belangrijk, juist in de advocatuur. Het is van essentieel belang dat derden of, in het ergste geval, de wederpartij geen toegang kan krijgen tot de vertrouwelijke communicatie tussen cliënt en advocaat. E-mail speelt tegenwoordig een centrale rol in die communicatie. Nadat de eerste brief ter verificatie per e-mail én per postverstuurd is, gaat de communicatie daarna in de meeste gevallen geheel over op e-mail. Maar is e-mail een veilig communicatiemiddel? Doordat het door iedereen wordt gebruikt denken de meeste e-mailgebruikers van wel, maar het tegenovergestelde is waar. Het probleem ligt bij de basispecificaties van de e-mail. In de jaren '80 werden die opgemaakt toen er van misbruik nog geen sprake was en er geen controlemechanisme was om de identiteit van de afzender te valideren.

In het afgelopen decennia zijn veel verschillende initiatieven ontplooid voor het beveiligen van de e-mail. Deze initiatieven lopen uiteen van spamfilters tot beveiligde e-mailverbindingen. Deze oplossingen zijn echter geheel vrijblijvend. Bovendien is een sluitende beveiliging de verantwoordelijkheid van zowel de e-mailzender als de e-mailontvanger.

Een van de meest bekende beveiligingsoplossingen is het spamfilter. De meeste organisaties maken hier gebruik van. Een spamfilter wordt toegepast op de inkomende e-mail om computervirussen en ongewenste berichten uit te filteren. Doordat het een filters is, is het onvermijdelijk dat er soms te veel (fout-positief) of te weinig (fout-negatief) berichten worden uitgefilterd. Naast de spamfilters zijn er minder bekende beveiligingsoplossingen die de uitgaande e-mail beveiligen. Zonder deze extra bescherming is het voor kwaadwillenden eenvoudig om een e-mail te onderscheppen of een e-mail te wijzigen



die onderweg is naar de ontvanger. Dit heet met een technisch term: MITM oftewel man-in-the-middle-aanval. Hackers die deze tactiek gebruiken, hebben zich tot nu toe gericht op e-mailaccounts van grote organisaties, zoals financiële instellingen en banken. Zodra de hackers toegang hebben tot belangrijke e-mailaccounts, volgen ze de communicatie en transacties, om de aanval zo realistisch mogelijk te maken. Ze wachten bijvoorbeeld op communicatie over een betaling, waarbij zij via een vals e-mailadres van het bedrijf hun eigen bankgegevens doorgeven in plaats van die van het bedrijf. Hierdoor denkt de klant dat hij keurig zijn factuur betaalt, terwijl het geld rechtstreeks in de handen van de hacker komt.

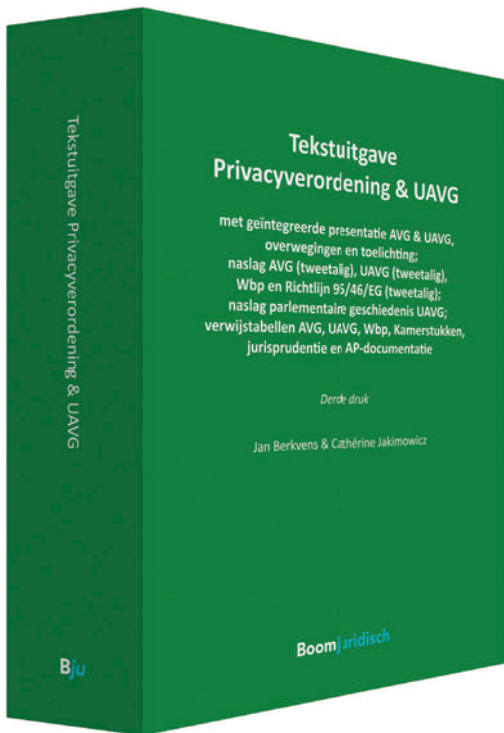
Naast deze MITM aanvallen is het tegenwoordig ook mogelijk om namens een persoon een e-mail te sturen zonder dat deze persoon daar toestemming voor heeft gegeven of er überhaupt weet van heeft. De e-mail wordt dan door de hackers gebruikt om te vragen om frauduleuze transacties, kostbare gegevens of om schadelijke content te verspreiden. Op dit moment is e-mail identiteitsfraude de meest gebruikte methode van phishing.

Met een technisch onderzoek is namelijk exact te achterhalen of de organisatie een e-mailserver heeft die onvoldoende beschermd is. Uit onderzoek blijkt dat 96%

van alle Nederlandse bedrijven onvoldoende beschermd is. Advocatenkantoren doen het maar net iets beter, 93% van de kantoren is niet goed beschermd. Voor kwaadwillenden is het dus relatief makkelijk om schade aan te richten bij deze kantorenen. Zeker nu het voor iedereen mogelijk is om via internet hackingtools te kopen.

Het is belangrijk dat kantoren anno 2020 op de hoogte zijn van deze frauduleuze praktijken. Een hack kan namelijk tot veel imago- en financiële schade leiden. Daarnaast is het van belang dat kantoren op de hoogte zijn van de beveiligingsstatus van hun eigen e-mailserver. Als een kantoor niet goed beschermd blijkt, is de server vrij eenvoudig wel goed te beveiligen. Vergelijk deze bescherming met de beveiliging van een website, een maatregel die de meeste kantoren inmiddels hebben genomen. Bedrijven kunnen zich eenvoudig tegen deze vorm van cybercriminaliteit wapen.

Kevlarr kan u hierbij helpen. Wij kunnen uw organisatie, merk en identiteit beschermen tegen e-mail identiteitsfraude. Ga naar kevlarr.io en doe de test of lees meer!



Tekstuitgave Privacyverordening & UAVG (3^e druk)

Dit boek is een 'toolkit', vervaardigd om eenvoudig te kunnen schakelen tussen de AVG, de UAVG, Richtlijn 95/46/EG en de Wbp.

De kern van het boek is een geïntegreerde presentatie van de AVG met de UAVG. Bij elk artikel van de AVG wordt steeds de bijbehorende tekst van de UAVG opgenomen. Per artikel wordt ook geïntegreerd de toelichting (de tekst van de overwegingen uit de preambule van de AVG en de Kamerstukken) opgenomen. In de kantlijn wordt op overzichtelijke wijze verwezen naar de corresponderende bepalingen uit de Richtlijn 95/46/EG en de Wbp. Tevens zijn per artikel van de AVG verwijzingen opgenomen naar de meest relevante jurisprudentie, adviezen van de EDPB, de Article 29 Working Party en beleidsregels en casuïstiek van de Autoriteit Persoonsgegevens.

Kortom, met deze uitgave beschikt u op overzichtelijke wijze over alle relevante informatie.

De teksten zijn bijgewerkt tot 1 januari 2020.

**Jan Berkvens &
Cathérine Jakimowicz (red.)**
ISBN boek 978-94-6290-665-5
3e druk, 2020
1552 pagina's
€ 79,00*

* prijswijzigingen onder voorbehoud

Bestel uw exemplaar via www.boomjuridisch.nl

BUITENLANDSE BALIE

Amerikaanse balie fel over Floyd

Amerikaanse advocaten reageren fel op de kwestie-Floyd, die de natie verdeelt. Zowel de nationale als de regionale balie toont engagement.

'Dresscode: a dark (preferably black) suit, white shirt, black tie'. De symboliek van de kleding die de protesterende advocaten in Minneapolis op 8 juni dragen, is duidelijk. Hier kiest een beroepsgroep partij, verontwaardigd over het raciale politiegeweld in dezelfde stad tegen George Floyd op 25 mei. De oproep voor de stille tocht stond dan ook op de website van de regionale Minnesota Association of Black Lawyers (MABL), die de professionele ontwikkeling van gekleurde advocaten, rechters en rechtenstudenten ondersteunt.

Ook op landelijk niveau toont de Amerikaanse advocatuur expliciet engagement. Judy Perry Martinez, president van de American Bar Association, spreekt online haar achterban toe: 'Onze harten lijden bij het zien van zoveel onrecht. Advocaten hebben een speciale verantwoordelijkheid om dit te bestrijden.' Ze pleit voor het afschaffen van de 'overheidsimmunititeit' op politiegeweld en van de *stand-your-ground* wetgeving die vergaande zelfverdediging legitimeert. Martinez benadrukt dat uiteindelijk het 'systematische racisme' gestopt moet worden. Dat vindt ook MABL-president Amran Farah. Hij pleit in een verklaring voor een fundamentele schoonmaak van het Minneapolis politiedepartement.

DE DEALMAKER



Kapitaalinjectie Basic-Fit

DOOR / STIJN DUNK

In coronatijd wist sportschoolketen Basic-Fit 133 miljoen euro aan nieuwe aandelen te verzilveren. Advocaat-stagiaire Marina Sarkisjan (26) van Clifford Chance werkte mee aan de deal.

Het mooie aan dit werk vind ik het snelle schakelen, dat je een bedrijf beter leert kennen en in korte tijd een project opstart en afrondt,' zegt Sarkisjan. Al deze aspecten kwamen aan bod tijdens de aandelenuitgave van Basic-Fit die ze samen met onder meer Clifford Chance-collega Han Teerink (42) begeleidde. Op maandag 8 juni lukte het om ruim vijf miljoen nieuwe aandelen tegen een koers van 25 euro in de markt te zetten. Basic-Fit gebruikt de opbrengst van 133 miljoen euro om te investeren en verder uit te breiden. Het ging om een zogeheten 'accelerated' aandelenemissie die versnelling mag je letterlijk nemen, stelt Sarkisjan. 'Bij dit soort deals gaat het niet zoals bij overnames over maanden, maar over dagen.' In die snelkookpan moet je snel kunnen werken. 'Ik herinner me dat ik op één dag druk was met de *due diligence* en de transactiedocumentatie. Dan denk je 's avonds wel even: dit gaat lekker.' Ook in het weekend voorafgaand aan de lancering was het alle hens aan dek: 'Dan werk je met z'n allen toe naar de climax.' Het is in coronatijd niet vanzelfsprekend dat zo'n groot bedrag wordt opgehaald op de beurs. 'Basic-Fit was natuurlijk geraakt door de crisis. Maar het ging weer de goede kant op: in Frankrijk en andere landen mochten ze weer open en de blik kon en kan weer worden gericht op verdere



groei. En dat is ook voor beleggers interessant.' Vervolgens komt het aan op de goede timing, vertelt Sarkisjan. 'De koers van Basic-Fit ging weer omhoog en de algemene stemming op de beurs was positief. Daar maak je gebruik van.'

Sarkisjan en Teerink traden op voor ABN AMRO en Rabobank, de twee Nederlandse banken die de aandelenuitgave begeleidden. 'Zij voeren op de dag zelf de regie. Als het project dan slaagt, is iedereen 's avonds erg blij. Normaal vier je dat samen, nu hebben we er thuis op geproost.' Om een bedrijf zo zichtbaar te kunnen helpen tijdens deze heftige crisis, doet haar goed. 'Dat heeft zeker meerwaarde. Het was ook mooi dat we ondanks de contactbeperkingen toch effectief konden werken en communiceren. Het was voor een groot deel *business as usual*.'



JUBILEUM 2020

FOCUS OP FLEXWERK

DOOR / FRANCISCA MEBIUS

Het in flexwerk gespecialiseerde VRF Advocaten in Oisterwijk bestaat vijf jaar. 'Succes komt je nooit aanwaaien.'

Hendarin Mouselli en haar compagnon Sander van Riel waren net advocaat-medewerker toen ze besloten voor zichzelf te beginnen. Collega's verklaarden hen voor gek vanwege de kredietcrisis, maar juist dat vonden ze interessant. 'We zagen kansen in de flexmarkt,' zegt Mouselli. 'Een markt waar anderen niets van moesten weten.'

VRF Advocaten staat uitsluitend ondernemers bij die flexwerkers inhuren of uitlenen. Van Riel: 'Flexibilisering was en is nog steeds voor veel ondernemers het antwoord om verantwoord te groeien. Zeker omdat wet- en regelgeving op arbeidsrechtelijk gebied ingewikkeld kan zijn. Er is veel om flexwerk te doen, zowel maatschappelijk als in de politiek. Als wet- en regelgeving in de flexmarkt het een jaar volhoudt, is dat bijzonder. Het is een snelle markt met veel vooroordelen. Dat maakt het uitdagend.'

Voor Mouselli en Van Riel is ondernemen blijven uitproberen. 'Je zit continu in de testfase. De doorontwikkeling van het kantoor kenmerkt zich door keuzes maken en te blijven focussen. Dat zie je ook terug in ons aannamebeleid. We kiezen voor een leeromgeving waarin ruimte is voor diversiteit. Het team bestaat op dit moment uit twee partners en vier medewerkers. We zeggen weleens gekscherend dat we aan alle quota voldoen: heteroseksueel, homo-seksueel, moslim, christen, ongelovig, man, vrouw, Turks, Nederlands,



Koerdisch. Niets is te gek, als je maar hart hebt voor de zaak.'

Advocaat zijn is meer dan alleen je toga, stelt Van Riel. 'Als je de *drive* van je cliënt begrijpt, zijn belangen en afwegingen ziet en dat combineert met het voorrecht om advocaat te zijn en in de rechtszaal te staan dan heb je het gouden ei in handen. Advocaten zijn vechters. Succes komt je nooit aanwaaien.'

MEEBEWEGEN

Volgens Mouselli ligt de toekomst en meerwaarde van de advocatuur in het feit dat procederen altijd blijft bestaan. 'De juridische advisering vraagt om meebewegen. Daarom zetten wij meer en meer in op kennisdeling en strategisch *partnership*. Daarnaast omarmen wij digitalisering en robotisering in ons vak. Wat we op dit moment nog te veel zien, is dat alles in de advocatuur draait om kennis van het recht. Je

kunt een uitstekende advocaat zijn en ondernemend, maar dat maakt je nog geen advocaat-ondernemer. De advocaat van de toekomst vraagt om andere disciplines die helaas nog ver weg zijn in opleidingen voor advocaten. Denk aan vaardigheden als management, ondernemerschap, marketing, communicatie, data en programmeren.'

Het jubileumfeestje dat voor september gepland stond, wordt vanwege de coronacrisis doorgeschoven naar een later moment. 'Er zijn nu andere prioriteiten. Als er ergens harde klappen vallen, is het in de flexmarkt. Daarom hebben we een corona-team samengesteld om cliënten te begeleiden bij de aanvraag van de NOW-subsidie en bij bedrijfseconomisch ontslag. Ook wij zijn advocaat-ondernemers in crisistijd. Dat betekent scenario's uitdenken en plannen. Kortom, ondernemen en niet stilzitten. Dat is juist in deze crisistijd belangrijk.'



Open Universiteit

WEES RECHT WAAR DIG

Wil je verder groeien en je juridische kennis verdiepen? Is het tijd voor meer specialisatie op andere terreinen van de rechtspraak? Maar heb je geen tijd voor de collegebanken? Ga dan voor een studie Rechtswetenschappen aan de Open Universiteit. Dat is studeren op academisch niveau en in je eigen tempo. Waar en wanneer je wilt. Perfect te combineren dus met werk en privé.

- Bachelor Rechtsgeleerdheid
- Open bachelor Liberal Arts & Sciences
- Master Rechtsgeleerdheid
- Korte focusprogramma's
- Blended leren, een combinatie van online en fysieke bijeenkomsten
- Persoonlijke begeleiding
- Direct toepasbaar in je werk
- Studeren met Leven Lang Leren Krediet
- Doorstromen van hbo naar wo met Schakelzone Recht
- Internationaal erkende, universitaire titels Bachelor of Laws (LLB) & Master of Laws (LLM)



**VRAAG NÚ JOUW PERSOONLIJK STUDIEADVIES AAN!
[OU.NL/RECHTSWETENSCHAPPEN](https://ou.nl/rechtswetenschappen)**



Wolters Kluwer lanceert TeamDocs

Slimme technologie voor het efficiënter samenwerken aan documenten en contracten

Of u nou op een advocatenkantoor of een juridische afdeling werkt, ongetwijfeld werkt u iedere dag met documenten. Het vergelijken van en samenwerken aan contracten en juridische documenten is een complexe taak, zeker wanneer er meerdere personen bij betrokken zijn.

Het handmatig vergelijken en corrigeren van verschillende versies van documenten is een tijdrovende klus en bovendien foutgevoelig. Kleine wijzigingen kunnen grote gevolgen hebben.

Daarom lanceert Wolters Kluwer TeamDocs. Deze cloudoplossing stroomlijnt en versnelt het samen maken, bewerken en beheren van documenten. Met TeamDocs kunt u de wijzigingen van verschillende personen gestructureerd weergeven en vervolgens goedkeuren of afwijzen, inclusief volledige audit trail. TeamDocs maakt het eenvoudiger om de controle te behouden, efficiënter samen te werken, fouten te voorkomen en deadlines te halen.

Voordelen:

- Teamdocs voorkomt ongeordend en handmatig versiebeheer
- gelijktijdig in één document werken versnelt het goedkeuringsproces en voorkomt eindeloos heen en weer mailen
- vergelijking van verschillende documenten, met een realtime overzicht van wat anderen willen wijzigen
- naadloze integratie met Microsoft Word voor samenwerking met externe partijen die niet online maar met lokale Word-bestanden werken
- een cloudoplossing met overal en altijd toegang op elk mobiel apparaat

Daarnaast is **TeamDocs** dankzij geïntegreerde intelligentie veel krachtiger dan Microsoft Word, Google Docs of andere tekstverwerkingsprogramma's. Benieuwd naar hoe wij u kunnen helpen efficiënter samen te werken aan documenten met behulp van slimme technologie?

Meer weten over de mogelijkheden?

<https://landing-teamdocs.wolterskluwer.com/en-home-document-collaboration>



Wolters Kluwer

When you have to be right

LAWYERS FOR LAWYERS

Erdoğan richt vizier op Turkse ordes

DOOR / TATIANA SCHELTEMA

In Turkije groeiden de lokale advocatenordes de laatste jaren uit tot de meest uitgesproken verdedigers van rechtsstatelijke principes en mensenrechten. Tot ongenoegen van de regerende AK-partij. President Erdoğan wil nu de Advocatenwet veranderen.

De regenboog-*challenge* voor kinderen wereldwijd om tijdens de *lockdown* een regenboogtekening achter het raam te hangen als teken van hoop, leidde in Turkije tot een aanval op de onafhankelijkheid van lokale advocatenordes. Op 23 april, de Turkse Dag van het Kind, postten lhbt-activisten jeugdfoto's op Twitter onder de hashtag #lhbt-kinderenbestaan. Een dag later, op de eerste dag van de ramadan, zei Ali Erbaş, hoofd van het Turkse departement voor religie Diyanet, in zijn preek dat homoseksualiteit 'door de islam wordt vervloekt' en leidt tot 'de verspreiding van ziekten als aids en tot genetisch verval'. De orde van advocaten van Izmir classificeerde de preek van de imam in een publieke verklaring als 'haatzaaien'. De ordes van Ankara, Diyarbakir en Istanbul volgden, waarbij de orde van Ankara sprak over 'een stem uit de donkere middeleeuwen' en aangifte deed tegen Erbaş. 'Daar was de regering niet blij mee,' zegt Ali Deman Güler, portefeuillehouder mensenrechten van de orde van Izmir. 'Al snel werd er gezegd: de Izmirse en Ankarese ordes van advocaten zijn tegen de islam.'

De boel escaleerde verder toen president Erdoğan de imam te hulp schoot en verklaarde dat 'een aanval op Diyanet gelijkstaat aan een aanval op de staat' – waarna het Openbaar Ministerie in Ankara een strafrechtelijk onderzoek naar de ordes van Ankara en Diyarbakir begon, op grond van 'het kleineren van Turkse religieuze waarden'.

In de weken erna begonnen regeringsgezinde kranten te schrijven over plannen om de Advocatenwet te wijzigen, omdat de manier waarop lokale ordebestuurders worden gekozen 'ondemocratisch' zou zijn.

CRITICI

Turkije telt 79 lokale ordes verspreid over het land. Net als in Nederland zijn de ordes publiekrechtelijke organisaties die de kwaliteit van de advocatuur en de rechtsstaat moeten bewaken. Ook regelen ze rechtshulp aan minvermogene rechtzoekenden. Elke stad

met meer dan driehonderd advocaten heeft een orde en advocaten zijn verplicht lid.

De ordebestuurders worden elke twee jaar door hun collega's gekozen en hebben (zoals alles in Turkije) een duidelijke politieke signatuur. Bij ordes in kleinere provinciesteden zijn vaak aanhangers van Erdoğan's AK-par-

tij aan de macht. Maar de ordes van de grootste steden (Istanboel, Ankara, Izmir, Antalya en Diyarbakir) worden geleid door seculiere advocaten.

Sinds de mislukte coup in 2016 groeiden deze ordes uit tot geduchte critici van de regering.

Deman Güler: 'De AK-partij heeft de rechtspraak en het Openbaar Ministerie hervormd, maar over de advocatuur hebben ze geen macht,

althans niet in de grote steden. Als seculiere organisatie verzetten we ons tegen hun beleid omdat ze zich willen afkeren van internationale verdragen en het EHRM. Wij willen dat ze de scheiding van religie en staat respecteren. Zij willen de andere kant op.'

De belangrijkste verandering zou zijn dat er, naast de bestaande ordes, nieuwe ordes komen. 'Met duizend advocaten zou je een nieuwe organisatie kunnen beginnen met dezelfde bevoegdheden. We denken dat de regering eigen ordes wil vormen, waardoor de rechtspraak volstrekt gepolitiseerd zal raken. Rechters zullen weten bij welke orde je hoort en rechtzoekenden zullen denken: als ik wil winnen, kan ik maar beter een advocaat van de AKP-orde nemen.'

Het gevaar is ook dat het kritische geluid van de huidige ordes wordt gesmoord. 'Als wij nu iets zeggen over slechte gemaakte wetten of mensenrechtenschendingen wordt daar goed naar geluisterd. Met meer ordes zal ons geluid verwateren. Vervolgens wordt het heel makkelijk om ons weg te zetten als "terroristen".'

Hoe de wetwijziging er precies uitziet, weet niemand, maar er gaan al geruchten dat het amendement volgende maand in het parlement wordt behandeld. 'Wat we weten komt uit AKP-media,' zegt Deman Güler. 'Zo wordt de publieke opinie beïnvloed en worden de kikkers langzaam gekookt.'



Erdoğan en Erbaş

ALLES SYNCHROON OP ÉÉN PLEK

Drie internationale advocatenkantoren – waaronder CMS – werken samen met juridische afdelingen van grote bedrijven aan een nieuw platform. Met Lupl moeten dossieropbouw en communicatie met cliënten soepeler verlopen.

DOOR / MICHEL KNAPEN

‘Waar heb ik dat ene document ook alweer opgeslagen?’
‘Waarom kan ik dat ene mailtje niet meer vinden?’
‘Heb ik dat telefoontje naar die cliënt wel of niet geregistreerd?’
Menig advocaat stelt zich regelmatig dergelijke vragen, Katja van Kranenburg zelf ook, geeft ze toe. Over enige tijd zou dat niet meer hoeven, want dan is de online dienst ‘Lupl’ voor iedereen beschikbaar.
Van Kranenburg is partner bij CMS in Nederland en haar kantoor – dat wil zeggen: CMS Internationaal – is een van de *founding fathers* van Lupl, naast twee andere advocatenkantoren (Cooley, Verenigde Staten en Rajah & Tann Asia, Singapore). Sinds twee jaar zitten CMS, Cooley en Rajah & Tann en een aantal general counsels van grote internationale bedrijven (zoals Unilever, Airbnb en Deutsche Bank) om tafel en bespreken het gebruik van technologie en de manier waarop mensen (advocaten, cliënten, bedrijfsjuristen)

samenwerken en communiceren. De vraag die op tafel lag was: wat ontbreekt er nog?
Van Kranenburg, een van de bijna twintig CMS’ers die eraan meewerkt: ‘Wat kun je met elkaar ontwikkelen wat samenwerken met cliënten en andere advocaten nog makkelijker maakt?’
Daaruit rolde ‘Lupl’. Een platform dat kan worden gebruikt op smartphone, laptop en desktop met als doel alles waarop een juridische kwestie betrekking heeft (zoals mensen, documenten, informatie, mededelingen en technologieapplicaties) op één veilige plaats te synchroniseren. Van Kranenburg opent Lupl op haar telefoon en laat zien hoe snel een nieuw dossier kan worden aangeemaakt en hoe mensen – binnen het kantoor en daarbuiten, dus ook cliënten – kunnen worden toegevoegd. ‘Dat is toch anders dan hoe wij nu werken. Nu open ik een digitaal dossier in een document management systeem, communiceer ik met cliënt via de mail, mijn collega stuurt

hem later een appje. En we communiceren via Microsoft Teams.’

EEN PLEK

Waarom toch iets nieuws? ‘Iedereen gebruikt andere systemen,’ zegt Van Kranenburg. ‘En ze zijn lang niet altijd specifiek ontworpen voor de juridische markt, Lupl juist wel. Met Lupl ga je naar één centrale plek waar mensen, conversaties, documenten en data samenkomen. Met wie je ook werkt, intern, extern, hoe je ook communiceert – via appjes, e-mails, Teams, Zoom, Skype – alle activiteiten komen digitaal samen op één plek. Dus samen werken aan een zaak waarbij het niet uitmaakt welke systemen de ander gebruikt. Iedereen kan zijn eigen systemen blijven gebruiken en Lupl brengt die samen.’

Van bestanden en conversaties kan worden aangegeven wie wat mag zien en wie waarvoor is geblokkeerd. Iedereen behoudt het beheer van zijn eigen data. Op dit moment bevindt Lupl zich nog in de testfase, begin

2021 gaat de dienst live. Dan kan elk bedrijf, ook advocatenkantoren, Lupl gebruiken. Van Kranenburg: 'Ongeacht welk systeem je in je eigen kantoor gebruikt, je kunt altijd aanhaken. Wat de kosten zijn, is nog niet bekend. Maar je hoeft als kantoor zelf niet tonnen te investeren om zo iets zelf te bouwen. Het bijzondere is de open aanpak waardoor alle juridische afdelingen en advocatenkantoren ter wereld Lupl kunnen gebruiken.'

Bestanden opslaan en delen, dat kan toch ook in de cloud? Dat beaamt Van Kranenburg. 'Het punt is dat iedereen met verschillende cloud-diensten werkt en dat maakt samenwerken soms onnodig ingewikkeld.

'Goed dat er wat concurrentie is op het gebied van software voor kantoormanagement. Dan valt er wat te kiezen'

Lupl biedt de oplossing door alle functionaliteiten zoals bestaande clouddiensten te integreren en samen te brengen op één plek. De hele juridische wereld zal veel efficiënter kunnen werken.'

MATTER MANAGEMENT

Hoe denken 'concullega's' over Lupl? De eerste kennismaking met Lupl is voor Jeroen Plink, CEO van Clifford Chance Applied Solutions, nog wat onduidelijk, ook al werkt hij al twintig jaar in de legal technology en innovatie. Clifford Chance Applied Solutions is een dochteronderneming van Clifford Chance,

en houdt zich bezig met het bouwen van oplossingen voor bedrijfsjuridische afdelingen. 'Lupl lijkt het meest op een matter management/document management applicatie,' zegt hij vanuit New York, waar hij tegenwoordig werkt.

Bij Clifford Chance hebben ze voor document management/file sharing hun eigen applicaties. Veel cliënten maken gebruik van bepaalde Clifford Chance extranet-applicaties en er zijn systemen zoals cloud-based document en matter management.

Of Clifford Chance ook Lupl gaat gebruiken, valt niet binnen Plink's portefeuille, zegt hij. 'Als Lupl daadwerkelijk problemen oplost die nu nog niet worden opgelost, zal er

zeker interesse zijn om er serieus naar te kijken. Maar zonder extra informatie is het moeilijk te bepalen of Lupl inderdaad een

onopgelost probleem oplost en zo ja, of het voldoet aan de criteria die Clifford Chance stelt voor nieuwe applicaties, zeker als het gaat om het waarborgen van vertrouwelijke cliëntgegevens. Maar het is goed om te zien dat er ondersteuning is van cliënten.'

Van de - naar verluidt - ruim 10 miljoen dollar aan ontwikkelingskosten schrikt Plink niet. 'Op zich is dat niet een heel hoog bedrag, al is mijn visie wel enigszins vertekend door mijn jarenlange verblijf in de Verenigde Staten waar alles duurder is. Het is geruststellend dat het serieus wordt aangepakt gezien de noodzaak voor

Katja van Kranenburg



goede bescherming van vertrouwelijke cliëntgegevens. Te vaak hoor ik het misverstand "bouw even snel een app". Overigens denk ik dat er een verschil is tussen investering in het bedrijf en het ontwikkelen. Ik kan me goed voorstellen dat een deel van de 10 miljoen wordt aangewend voor de *go to market* strategie en dus niet alles naar pure software ontwikkeling gaat.'

Wouter Dammers, verbonden aan het Tilburgse IT-advocatenkantoor LAWFOX, relateert Lupl enigszins. 'Wij gebruiken voor het opbouwen van dossiers de applicatie Clio, en Lupl lijkt daar erg veel op. Ook in Clio kun je zaken en contacten beheren, uren en vaste prijzen bijhouden en facturen opmaken en versturen, telefoonnotities en documenten toevoegen en agenda's integreren en het één en ander delen met geselecteerde kantoorgenoten en cliënten. In die zin voegt Lupl geloof ik niet veel toe. Wel is het goed dat er wat concurrentie is op het gebied van software voor kantoormanagementprogramma's. Dan valt er wat te kiezen.'



Een OM-hoorzitting bij Parket CVOM: het juridisch kader en de praktijk

DOOR / ANNICK DIESFELDT

Bij het doen van OM-hoorzittingen valt mij op dat advocaten soms verwachtingen hebben die niet stroken met wat ik als officier van justitie kan bieden. Met deze bijdrage hoop ik die verwachtingen bij te stellen.

Parket CVOM behandelt het grootste deel van de verkeersstrafzaken. Als het voornemen bestaat om in zaken betreffende snelheidsovertredingen of rijden onder invloed van alcohol of drugs een taakstraf of een ontzegging van de rijbevoegdheid op te leggen, is vóór oplegging van een strafbeschikking een OM-hoorzitting noodzakelijk (artikel 257c lid 1 Sv).

Bij een hoorzitting toetst de officier de schuldvraag en onderzoekt de persoonlijke omstandigheden van de verdachte. Ten aanzien van de feiten gaat de officier in beginsel uit van de juistheid van de inhoud van de processtukken die zich in het strafdossier bevinden. Gelet op dit uitgangspunt is het voor de verdediging zinvol om een verweer over de feiten voorafgaand aan de hoorzitting schriftelijk bij het OM aan te kondigen. Dit kan enerzijds voorkomen dat een zitting dient te worden aangehouden ten behoeve van een nadere bestudering van het verweer of het doen van aanvullend onderzoek. Anderzijds kunnen de door de verdediging gepresenteerde argumenten leiden tot een andere beoordeling van de zaak zodat een zitting dan achterwege kan blijven. Ook kan duidelijk worden dat de standpunten dusdanig uiteenlopen dat een OM-hoorzitting niet meer zinvol is en de zaak dient te worden aangebracht bij de rechter.

Voor de vraag welke straf aan de verdachte dient te worden opgelegd, is het vertrekpunt de uitkomst van de snelheidsmeting dan wel de vastgestelde hoeveelheid alcohol in de uitgeademde lucht. Om gelijke gevallen zo veel mogelijk op gelijke wijze af te doen, richt de officier zich bij die vraag op de richtlijnen van het OM¹ én houdt rekening met de rechterlijke straftoemingspraktijk. De officier zal ook rekening houden met de persoonlijke omstandigheden van de verdachte. In dat kader is van belang de beperkingen te noemen die de strafbeschikking als wijze van afdoening met zich brengt. Zo biedt de wet, anders dan de verdediging tijdens een OM-hoorzitting zeer regelmatig verzoekt, de officier niet de mogelijkheid om een *voorwaardelijke* straf op te leggen. Het gesprek kan wél gaan over de strafmodaliteiten die passen binnen de in het strafbeschikkingskader voorziene mogelijkheden. In de meeste gevallen leidt de hoorzitting tot de formulering van een straf door de officier. Die straf kan pas worden opgelegd als de verdachte zich bereid heeft verklaard de straf te voldoen.

Wat regelmatig voorkomt, is dat een verdachte wenst te vernemen welke straf de officier passend acht, terwijl hij het ten laste gelegde feit ontkent ofwel een (andere) reden noemt waarom hij geen straf wenst te accepteren. Hoewel een gedachte daarbij kan zijn dat de verdachte – ondanks zijn bezwaren – de straf accepteert om van de zaak af te zijn, formuleren veel officieren in dat geval geen straf. Daar zit een magistratelijke en logische gedachte achter. De officier dient namelijk de schuld van de verdachte vast te stellen. Bij een ontkenkende verdachte is die vaststelling niet altijd mogelijk. Verder schrijft artikel 257c Sv voor dat de officier alleen een taakstraf of rijontzegging kan opleggen in het geval een verdachte zich tijdens een hoorzitting bereid verklaart de door de officier geformuleerde straf te voldoen. Als de officier twijfelt aan die bereidverklaring zal hij geen strafbeschikking uitvaardigen en zal het oordeel van de rechter worden gezocht.

Annick Diesfeldt is assistent-officier bij Parket CVOM.

NOOT

- 1 Tekstenbundel voor misdrijven, overtredingen en Muldergedragingen – de meest recente versie van januari 2020 is o.a. te raadplegen via de website van het OM – of de Richtlijn inzake rijden onder invloed en rijden tijdens een rijverbod (2019R013) en de bijbehorende recidiveregelingen.

Contentkey, benut het multiplier-effect

Redactionele kwaliteit en inhoudelijke thematiek telt. De keuze van een Contentkey-categorie weerspiegelt de betrokkenheid van de deelnemer. Het multiplier-effect ontstaat doordat honderden of soms duizenden advocaten een artikel lezen.

deelnemer	inhoud	contentkey	kerndoelgroep
-----------	--------	------------	---------------

uiting
advertentie
vacature



Bel Capital Media Services
024 - 360 77 10 of mail@capitalmediaservices.nl

ADVANCE

Uw toevoegingen direct uitbetaald

Werkwijze om uw groei te financieren

Voor meer informatie
kijk op www.advance.nl
of bel: 0226 45 11 25
Advance (voorheen Cardec)

voordelen:

- 85% bij aanvang van uw toevoegingszaak binnen 24 uur op uw rekening
- 15% (+ btw) volgt na uitbetaling door de RvR
- Alle reeds lopende toevoegingszaken in één keer inbrengen
- Zelf bepalen of en op welk tijdstip u een toevoegingszaak ter bevoorschotting aanbiedt
- Extra uren inzake bewerkelijke zaken kunnen worden bevoorschot
- Meer financiële ruimte en meer werk kapitaal

+FINNIUS ADVOCATEN
FINANCIËEL
RECHT



FINNIUS ZOEKT

Advocaat medewerker financieel toezichtrecht

Finnius vindt. Jou?

www.finnius.com

WWW.OMGANGSHUIS.NL

Coronawet: middel veel erger dan kwaal

DOOR / WILLEM VAN DER WERF

De beoogde ‘coronawet’ bedreigt de rechtsstaat, stelt advocaat Willem van der Werf. De belangen van volksgezondheid, burgers en economie worden niet zorgvuldig gewogen. De minister krijgt vergaande bevoegdheden, parlement en gemeenteraden staan buitenspel.

De minister van Justitie en Veiligheid kondigde op 1 mei aan dat het kabinet voortaan via aanvullende wetgeving het coronavirus COVID-19 wil bestrijden. De noodverordeningen van de voorzitters van de veiligheidsregio's zouden hun langste tijd hebben gehad en mochten niet al te lang meer blijven voortduren. In korte tijd is het conceptwetsvoorstel Tijdelijke wet maatregelen COVID-19 tot stand gekomen, dat op zeer korte termijn door de beide Kamers heen moet worden geloodst. De gebrekkige noodverordeningen worden weliswaar ingetrokken,

maar daarvoor komt een wet terug die een vergaande inperking van grondrechten mogelijk maakt en die de invulling van materiële normen via delegatiebevoegdheden grotendeels overlaat aan de minister van VWS. Deze krijgt een ongebreidelde bevoegdheid om regels te stellen waarvan overtreding zonder adequate motivering strafbaar wordt gesteld.¹

Het conceptwetsvoorstel heeft in het kader van de consultatie – terecht – zware kritiek gekregen van de Nederlandse orde van advocaten, de Raad voor de rechtspraak, het Nederlands Comité voor de Rechten van de Mens,

de Nationale ombudsman, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, het Nederlands Genootschap van Burgemeesters en de Nederlandse Vereniging voor Raadsleden. Hoogleraar staats- en bestuursrecht Wim Voermans mengde zich het meest zichtbaar in het publieke debat met zijn stelling dat wordt teruggegaan naar de tijd van koning Willem I, die regels per decreet maakte en deze achteraf netjes naar het parlement stuurde.² Ook de maatschappelijke weerstand is groot. Er is zelfs een online petitie gestart. In de Tweede Kamer is geklaagd over de grote haast van het kabinet, dat het wetsvoor-

stel binnen twee weken door beide Kamers wil loodsen en per 1 juli 2020 zou willen laten ingaan.

ENORME IMPACT

De minister van VWS stelt dat het wetsvoorstel hem niet meer macht geeft en dat er louter sprake is van een andere juridische vormgeving van de bestaande verplichtingen.³ Hiermee bagatelliseert de minister zowel de aanleiding als de potentieel enorme impact van het conceptwetsvoorstel. Terecht stelt het kabinet in de memorie van toelichting dat nationale wetgeving aangewezen is 'boven de huidige structuur van noodverordeningen' vanwege de beperkingen voor burgers en de onbekende tijdsduur waarvoor deze nodig zijn.

Dat de huidige noodverordeningen zelf juridisch niet houdbaar zijn, wordt in de memorie van toelichting niet genoemd. Met het huidige conceptwetsvoorstel erkent het kabinet echter impliciet dat de huidige Wet publieke gezondheid (Wpg) onvoldoende wettelijke grondslag biedt voor de bestaande noodverordeningen. Indien sprake is van een daadwerkelijk volksgezondheidsrisico en vrijwillige medewerking van de bevolking om noodzakelijke maatregelen te nemen niet voldoende is, kan de minister van VWS op grond van artikel 7 Wpg de voorzitters van de veiligheidsregio opdragen hoe de bestrijding van het coronavirus ter hand te nemen, waaronder het treffen van maatregelen als bedoeld in hoofdstuk V Wpg. Het gaat daarbij om voorschriften van technisch-hygiënische aard en het ontsmetten of sluiten van goederen, gebouwen en

terreinen, indien zich 'een geval van besmetting' voordoet.

De Wpg verschaft de minister niet de bevoegdheid om de voorzitters van de veiligheidsregio's ook op te dragen ingevolge artikel 39 Wet veiligheidsregio's (Wvr) ter bestrijding van het coronavirus verdergaande noodverordeningen vast te stellen. Evenmin was de minister bevoegd om de voorzitters van de veiligheidsregio's op te dragen noodverordeningen vast te stellen die strijdig zijn met de uit artikel 176 Gemeentewet voortvloeiende eis dat de in de Grondwet neergelegde grondrechten niet mogen worden ingeperkt. Deze noodverordeningen zijn dan ook tenminste gedeeltelijk onverbindend.⁴

JURIDISCHE MISKLEUN

Het kabinet had zich deze juridische miskleun kunnen besparen door de (algemene of beperkte) noodtoestand af te kondigen op basis van de Coördinatiewet uitzonderingstoestanden. Waarom dat niet is gebeurd, blijft onduidelijk. Ook de Raad van State heeft zich afgevraagd waarom niet voor het klassieke staatsnoodrecht is gekozen. Vermoed werd dat het kabinet aanvankelijk niet had verwacht dat de crisis tot ingrijpen van deze omvang en duur zou leiden.⁵ De minister-president heeft tijdens een persconferentie aangegeven dat het naar zijn taxatie 'niet nodig' zou zijn om de noodtoestand af te kondigen. Een grotere uitzonderingstoestand heeft zich sinds de Tweede Wereldoorlog echter niet voorgedaan. Uitroeping van de noodtoestand of de inwerkingstelling van noodrechtelijke bevoegdheden (in bijvoorbeeld de Wet buitengewone bevoegdheden

burgerlijk gezag) zou zowel de juridisch correcte basis voor de opgelegde inperking van burgerrechten hebben gevormd als de betrokkenheid van de Staten-Generaal hebben verzekerd.

Nu in de afgelopen periode niet voor inzet van het staatsnoodrecht is gekozen, lijkt het in de huidige fase van de coronacrisis (politiek) niet meer opportuun meer om dat alsnog in werking te stellen. Met de voorgenomen Tijdelijke wet maatregelen COVID-19 gaat het kabinet – de goede bedoelingen ten spijt – echter wederom zijn boekje te buiten.

Het belangrijkste bezwaar tegen de voorgenomen Tijdelijke wet maatregelen COVID-19 is dat – zoals reeds verwacht en aangekondigd – de materiële normstelling niet door de formele wetgever plaatsvindt maar via vergaande delegatiebevoegdheden aan de minister van VWS toekomt. Zo wordt, nadat het RIVM is gehoord, bij AMvB vastgesteld welke 'veilige afstand' personen buiten de woning tot andere personen moeten houden (art. 58f Wpg).

De huidige 'anderhalvemeternorm' krijgt dus niet alleen een officiële wettelijke status, maar kan ook bij AMvB in de breedte worden bijgesteld. De minister van VWS bepaalt bij ministeriële regeling hoeveel personen zich maximaal in groepsverband mogen ophouden (art. 58g). De minister van VWS schrijft voor welke publieke plaatsen voor publiek al dan niet geopend mogen zijn (art. 58h) en welke evenementen mogen plaatsvinden (art. 58i). De minister van VWS kan de toegang tot zorginstellingen of zorgwoningen reguleren (art. 58o), het personenvervoer ►

verbieden (art. 58p), onderwijsactiviteiten verbieden of beperken (art. 58q) en de kinderopvang geheel of gedeeltelijk sluiten (art. 58r). Verder kan de minister van VWS de tot nu bij wijze van advies opgedragen hygiënemaatregelen in een ministeriële regeling vastleggen (art. 58j lid 1 sub a). Ook kan de minister regels stellen voor de uitoefening van contactberoepen (sub b) en over het gebruik van publiekelijk toegankelijke voorzieningen (sub c). Hoewel de minister van VWS dus ter bestrijding van het coronavirus over een breed arsenaal aan bevoegdheden beschikt, kan de minister zelfs regels stellen over ‘andere maatregelen die de kans op verspreiding van COVID-19 redelijkerwijze beperken’ (art. 58j lid 2). Deze oneindig breed geformuleerde restcategorie verschaft de minister in feite *carte blanche* om maatregelen te treffen.⁶ De in het wetsvoorstel neergelegde verplichting om de regeling in dat geval zo snel mogelijk in een formele wet te verankeren, biedt geen zekerheid dat de regeling ook wordt ingetrokken als die formele wet niet wordt vastgesteld.

PARLEMENT BUITENSPEL

In de memorie van toelichting wordt vooral benadrukt dat de wet bedoeld is om de verspreiding van het coronavirus COVID-19 tegen te gaan, terwijl geen duidelijke criteria zijn gesteld op basis waarvan kan worden beslist om bij ministeriële regeling de grondrechten in te perken: het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer en eigendom, de vrijheid van verkeer en verplaatsing, de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging en de vrijheid van onderwijs. Aan de (potentieel) zeer grote economische gevolgen wordt slechts een enkel woord gewijd en aan de sociaal-maatschappelijke gevolgen wordt volstrekt voorbijgegaan. Het parlement staat bij dit alles *de facto* buitenspel. De in het

wetsvoorstel (art. 58c) neergelegde verplichting om elke ministeriële regeling eerst voor te leggen aan de ministerraad en de verplichting om na vaststelling daarvan een exemplaar naar de Staten-Generaal te sturen – aangeduid als ‘nahangprocedure’ – is niet meer dan een doekje voor het bloeden.

In het wetsvoorstel worden voorts verder diverse zorgplichten geïntroduceerd om de naleving van bij ministeriële regeling vastgelegde veilige afstanden te kunnen naleven. Deze zorgplichten komen hoofdzakelijk in de plaats van de huidige (vrijwillige) protocollen die diverse sectoren hebben vastgesteld. Een zorgplicht gaat ook voor zorginstellingen gelden. Voor publieke plaatsen is de burgemeester met handhaving belast, voor besloten plaatsen de minister van VWS (art. 58k en art. 58l). Ook kan de burgemeester bevelen geven die noodzakelijk zijn om de naleving van die zorgplichten te garanderen (art. 58m).

Met uitzondering van zijn handhavingsbevoegdheden verliest de burgemeester al zijn bevoegdheden om concrete aanwijzingen en bevelen te geven als de minister van VWS óf de voorzitter van de veiligheidsregio besluit dat niet langer de burgemeester, maar uitsluitend de voorzitter van de veiligheidsregio bevoegd is, omdat sprake is van (ernstige vrees voor) gevolgen van ‘meer dan plaatselijke betekenis’ (art. 58d). Aangezien het niet aannemelijk is dat het huidige coronavirus – zelfs bij een tweede uitbraak – slechts een gemeentelijke aangelegenheid zal zijn of worden, zijn de aanwijzings- en bevelsbevoegdheden van de burgemeesters een wassen neus.⁷

De gemeenteraden komen er helemaal bekaaid af. Hebben zij in het huidige systeem al geen serieuze democratische controle- of inspraakmogelijkheid, in het wetsvoorstel komt zelfs de in artikel 40 Wvr neergelegde verplichte verantwoording

van de voorzitter van de veiligheidsregio aan de gemeenteraden na afloop van de crisis niet terug.⁸

LEX CERTA

Volgens de memorie van toelichting zullen de huidige noodverordeningen worden ingetrokken en vervangen door de nieuwe ministeriële regeling(en). Gek genoeg blijft het huidige – onhoudbare – systeem van noodverordeningen, vastgesteld op basis van de Wpg, de Wvr en de Gemeentewet, gewoon bestaan, voor het geval de in het wetsvoorstel toegekende bevoegdheden niet toereikend blijken te zijn (art. 58b). Het wetsvoorstel biedt daarmee ongekend ruime – schier oneindige – bevoegdheden aan de minister van VWS en de voorzitters van de veiligheidsregio’s om onder de noemer van de bestrijding van het coronavirus potentieel zeer vergaande maatregelen aan burgers op te leggen en te handhaven.

Nu overtreding van al die bij ministeriële regeling(en) in te vullen open normen wederom met strafbaarstelling zijn bedreigd (art. 68bis), is het wetsvoorstel naar mijn mening ook in strijd met de rechtszekerheid, in het bijzonder het *lex certa*-beginsel als bedoeld in artikel 7 EVRM. Dat verplicht de wetgever ertoe zo duidelijk mogelijk de verboden gedraging te omschrijven, zodat burgers met het oog op de rechtszekerheid weten waar ter zake van welke gedragingen hij wordt bestraft. Burgers moeten kennelijk zelf steeds opnieuw nagaan welke verboden en nadere regels gelden voor een bepaalde publieke of besloten plaats of een evenement. Waarom het naast bestuursrechtelijke handhaving noodzakelijk en proportioneel is om het strafrecht in te zetten met de potentieel diep in het leven ingrijpende consequenties van dien, wordt niet onderbouwd. De ‘coronaboete’ voor het gezin dat in Schiedam een gebakje op straat at en daarmee een justitiële aan-

tekening (strafblad) riskeerde, is één van de meest in het oog springende gevallen waaruit blijkt dat die vraag serieuze beantwoording verdient.⁹ De memorie van toelichting komt niet verder dan een verwijzing naar het bestaande systeem waarin overtreding van de noodverordening op grond van artikel 443 Wetboek van Strafrecht strafbaar is gesteld. Opmerkelijk is ook de uitschakeling van artikel 122 Gemeentewet. Dat artikel bepaalt dat de bepalingen van gemeentelijke verordeningen in wier onderwerp door de wet, een AMvB of een provinciale verordening wordt voorzien, van rechtswege vervallen. Deze verordeningen mogen in stand mogen blijven als zij voorzien in bestrijding van de epidemie en niet met het bij of krachtens deze wet bepaalde in strijd zijn (art. 58s). Gezien de zeer ruime reikwijdte van de onderhavige wet én de handhaving van het bestaande systeem rijst de vraag welke ruimte de gemeentelijke verordeningen nog zouden moeten en mogen bieden. Vanuit een oogpunt van rechtszekerheid is het volstrekt onwenselijk dat gemeenten zelfstandig coronaregels gaan stellen op basis van hun verordenende bevoegdheid. Dit is niet de betrokkenheid die de gemeenteraden voor ogen (moeten) hebben.

Het wetsvoorstel heeft ook tot doel om de zogenoemde notificatie-app van een wettelijke basis te voorzien, terwijl nog geheel onduidelijk is hoe deze app er uit moet gaan zien. De regeling, die een inbreuk maakt op de privacy (art. 58v), is op dit punt volstrekt prematuur.

Tot slot is een belangrijk aandachtspunt de duur van deze 'tijdelijke' wet. De wet zou in principe één jaar na inwerkingtreding vervallen en kan geheel of gedeeltelijk verkort worden. Het wetsvoorstel biedt echter ook de mogelijkheid om de wet bij Koninklijk Besluit steeds met twee maanden te verlengen, mits het ontwerp op voorhand aan de Staten-Generaal

is overgelegd (art. V). Er is evenwel niets geregeld voor het geval de Staten-Generaal zich niet met die voorgenomen verlenging kunnen verenigen. Het parlement heeft dus geen machtsmiddel in handen om een verlenging te houden.

CONCLUSIE

Het conceptwetsvoorstel Tijdelijke wet maatregelen COVID-19 is bedoeld om tijdelijk een formele wettelijke basis te verschaffen aan de inperking van de burgerrechten die thans via juridisch onhoudbare noodverordeningen is geregeld. Terwijl deze noodverordeningen de laatste tijd steeds minder streng worden, krijgt de minister van VWS de mogelijkheid om het coronavirus te beteugelen met extreem ruime bevoegdheden. Via ministeriële regelingen kunnen open geformuleerde normen worden ingevuld met vergaande voorschriften, waarvan overtreding strafbaar wordt gesteld.

De betrokkenheid van het parlement en de gemeenten is een *farce*. Van een zorgvuldige afweging van de bescherming van de volksgezondheid enerzijds en de grondrechten en sociale en economische belangen anderzijds bij de vastlegging van maatregelen, is in het wetsvoorstel geen enkele sprake. De minister van VWS krijgt *carte blanche*.

De poging om met dit voorstel de gebrekkige noodverordeningen te voorzien van een degelijke wettelijke basis, is mislukt. De noodzaak van bestrijding van het coronavirus is nog steeds evident. Het middel (dit conceptwetsvoorstel) blijkt echter nog veel erger te zijn dan de kwaal (de noodverordeningen). Het vormt een ernstige bedreiging voor onze democratische rechtsstaat. ■

Willem van der Werf is partner bij Van der Feltz advocaten in Den Haag.

NOTEN

- 1 Het voert te ver om alle onderdelen van het conceptwetsvoorstel in deze bijdrage te bespreken. Ik beperk mij tot de hoofdlijnen.
- 2 *De Volkskrant*, 9 juni 2020 (<https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/grote-zorgen-over-spoedwet-corona-terug-naar-de-tijd-van-willem-i~b67b3650/>).
- 3 NOS-journaal 20.00 uur, 9 juni 2020.
- 4 Zie voor een analyse van de noodverordeningen: W.J.E. van der Werf, 'Het coronavirus COVID-19 en de verwaarlozing van de democratische rechtsstaat', *TvAR* 2020, p. 285-287 (tevens op 4 juni 2020 verschenen als opinie op de website van het *Advocatenblad*, <https://www.advocatenblad.nl/2020/06/04/bestrijding-corona-gaat-ten-koste-van-democratische-rechtsstaat/>).
- 5 Afdeling advisering Raad van State, *Voorlichting over de grondwettelijke aspecten van (voor)genomen crisismaatregelen*, 25 mei 2020, kenmerk W04.20.0139/1/Vo, <https://www.raadvanstate.nl/@121106/w04-20-0139-vo/>.
- 6 De door Voermans gekozen vergelijking met Willem I is niet de enige die bij mij opkomt. De vorige eeuw kende schrikbarende voorbeelden waarbij de uitvoerende macht per decreet of via besluitwetgeving kon regeren. En recent kon de regering van premier Orbán van Hongarije tijdens de afgekondigde 'staat van gevaar' het land per decreet leiden. De Europese Commissie en de Raad van Europa hebben daarover hun zorgen kenbaar gemaakt. Hoewel de 'staat van gevaar' op 17 juni 2020 werd beëindigd, kan de regering zonder goedkeuring van het parlement opnieuw de medische noodtoestand afkondigen. Zie Trouw, 17 juni 2020 (<https://www.trouw.nl/buitenland/hongarije-zal-de-noodtoestand-beeindigen-maar-er-zit-een-adder-onder-het-gras~ba604239/>).
- 7 Het enige lichtpuntje is dat de burgemeester administratief beroep kan instellen tegen het besluit van de minister of voorzitter van de veiligheidsregio om de bevoegdheden naar de voorzitter over te hevelen (art. 58d lid 2 Wpg).
- 8 De voorzitter van de veiligheidsregio moet ingevolge artikel 40 Wvr na afloop van een ramp of crisis van meer dan plaatselijke betekenis tekst en uitleg komen geven aan de gemeenteraden van de betrokken gemeenten.
- 9 NOS-journaal 20.00 uur, 14 mei 2020 (<https://nos.nl/collectie/13824/artikel/2333867-verschillend-hanteren-coronaregels-leidt-tot-willekeur/>).

DE TEKORTKOMING VAN ARTIKEL 529 SV

DOOR / TJALLING VAN DER GOOT

Het aanwenden van kosten door de verdediging in het belang van het onderzoek is een volstrekt normale gang van zaken. Minder normaal lijkt het om de kosten na afloop van de zaak terug te krijgen. Tot frustratie van raadsman Tjalling van der Goot.

Artikel 529 Sv regelt de mogelijkheid om – ook na een veroordeling – kosten die door de verdediging zijn aangewend van de staat vergoed te krijgen.¹ Voorwaarde is dat het aanwenden van die kosten het belang van het onderzoek moet hebben gediend. In de rechtspraak blijkt dat de lat (steeds) hoger komt te liggen. Het gevolg is dat de verdachte in een nadeliger positie verkeert omdat de kans dat hij te zijner tijd het geld terugkrijgt dat is aangewend voor bijvoorbeeld een voorlichtingsrapport of een deskundigenonderzoek klein is. Een verdachte zal vanuit financieel oogpunt om die reden vaker afzien van het inschakelen van derden. Dat komt de kwaliteit van het strafproces in het geheel niet ten goede. Ik bepleit verandering van wetgeving. In artikel 529 Sv staat – voor zover van belang – dat aan de gewezen verdachte een vergoeding ‘wordt toegekend’. Er is dus blijkens de wettekst geen discretionaire bevoegdheid voor de rechter. En anders dan bij verzoeken op grond van artikel 530 Sv² zal de rechter niet de beoordelingsmaatstaf van artikel 90 Sv mogen toepassen door de kostenvergoeding af te laten hangen van de vraag of hij al

dan niet gronden van billijkheid aanwezig acht.

VOORBEELDEN

Ik noem twee recente voorbeelden uit de praktijk waaruit blijkt hoe de rechtspraak het belang van het onderzoek interpreteert. In een zaak die diende bij het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden³ had de verdediging een (geregistreerd⁴) deskundige ingeschakeld voor een forensisch digitaal onderzoek. Het opgemaakte rapport was op voorhand aan het hof toegezonden, ter terechtzitting aan de orde gesteld en door het hof als processtuk aangemerkt. De verdediging had in haar pleidooi naar de inhoud van dit rapport verwezen. Het hof wees het verzoek om vergoeding van de gemaakte kosten voor dit onderzoek af. ‘De omstandigheid dat het rapport als processtuk in de zin van de wet in aangemerkt, betekent op zichzelf niet dat dit het belang van het onderzoek heeft gediend.’ Nu volgens de raadkamer het rapport – kort samengevat – geen belangrijke rol had gespeeld ter zitting, was er geen reden om de kosten te vergoeden. ‘Evenmin komt uit het arrest van het hof naar voren dat het hof het

rapport van belang heeft geacht bij de beoordeling van de zaak.’ Met die laatste zinsnede lijkt de raadkamer als voorwaarde voor toewijzing van oordeel dat het hof de inhoud van het rapport moet hebben meegewogen bij zijn oordeel in de strafzaak. Dat is onjuist. Het criterium dat de aanwending van de kosten het belang van het onderzoek moet hebben gediend, betekent niet dat de rechter het door de verdediging ingebrachte onderzoeksresultaat moet hebben oarmd of uitdrukkelijk moet hebben meegewogen. Dat kan ook niet de bedoeling zijn omdat de verdediging op voorhand nooit weet of de rechter het pleidooi van de verdediging volgt of niet. Daar komt bij dat in deze concrete casus het deskundigenverslag als processtuk was aangemerkt. Het maakte dus deel uit van het procesdossier. Tot de processtukken behoren volgens de wet alle stukken die voor de ter terechtzitting door de rechter te nemen beslissingen redelijkerwijs van belang kunnen zijn.⁵ Het wringt als de rechter enerzijds een stuk op voorhand aanmerkt als een stuk dat van belang kan zijn voor de te nemen beslissing en anderzijds achteraf – na een verzoek om de kosten te vergoe-

den – oordeelt dat het stuk niet van belang is geweest voor het onderzoek ter terechtzitting en om die reden de kosten niet vergoedt.

ONGEVAL

Het tweede voorbeeld betreft een kwestie waarin een verdachte werd verweten betrokken te zijn bij een ongeval op een bouwplaats. Door de verdediging werd een onafhankelijk ingenieursbureau ingeschakeld om nader bouwtechnisch onderzoek te doen. Het deskundigenrapport werd als processtuk aangemerkt. De opsteller van het rapport werd ter terechtzitting als deskundige gehoord. Een verzoek om de kosten voor dit onderzoek te vergoeden, wees de Rechtbank Overijssel af.⁶ 'Al in het betreffende vonnis heeft de rechtbank zich uitgelaten over de bruikbaarheid van het door de verdediging ingebrachte rapport. Zij oordeelde dat het hier kennis achteraf betrof, waarop verzoekster ten tijde van het ongeval niet kon en mocht vertrouwen. De rechtbank heeft toen dus al geoordeeld dat de uitkomsten van het uitgevoerde onderzoek niet van invloed waren op de door haar te beantwoorden schuldvraag.' Hier ging de rechtbank in haar vonnis dus expliciet in op de onderzoeksresultaten. De raadkamer van de rechtbank oordeelt echter dat het rapport achteraf het vonnis niet heeft beïnvloed en dat het aanwenden van de kosten het onderzoek niet heeft gediend. Net als bij de eerder aangehaalde uitspraak lijkt het er op dat de raadkamer doorslaggevend acht wat de zittingsrechter met de onderzoeksresultaten heeft gedaan. Daarmee worden strengere eisen gesteld dan de wet kent. Opvallend overigens in de laatste uitspraak is dat na het indienen van het verzoekschrift door het OM een schriftelijk standpunt werd ingenomen. Daarna wees de raadkamer een beschikking 'omdat de rechtbank zich voldoende geïnformeerd acht om een beslissing te kunnen nemen'. Niet alleen is de verdediging niet

meer in de gelegenheid gesteld om te reageren op het standpunt van het OM, deze procesgang is bovendien in strijd met de wet nu het derde lid van artikel 529 Sv voorschrijft dat de behandeling door de raadkamer in het openbaar plaatsvindt. Uit de rechtspraak volgt dat een in beroep bestreden beschikking waarbij in eerste aanleg geen openbare behandeling in raadkamer heeft plaatsgevonden om die reden wordt vernietigd.⁷ Tegen beschikkingen op grond van artikel 529 Sv staat evenwel geen hoger beroep open.⁸ Dus ondanks een onmiskenbaar met de wet strijdige beslissing, is deze niet aanvechtbaar. Dat is frustrerend voor het rechtsgevoel en voor de portemonnee van de gewezen verdachte.⁹

CONCLUSIE

Uit het voorgaande blijkt van tamelijk willekeurige beslissingen waarbij de tekst van de wet en de kennelijke bedoeling van de wetgever niet altijd nauwgezet worden gevolgd. Indien een onderzoeksrapport als processtuk wordt aangemerkt en het stuk ter terechtzitting is besproken, hebben de kosten die voor het rapport zijn gemaakt reeds om die reden het belang van het onderzoek gediend. Indien de rechter of het OM op voorhand meent dat het onderzoek volstrekt niet ter zake doet, zal het opgemaakte rapport niet als processtuk worden aangemerkt en blijven de kosten voor rekening van de verdachte. Dan is het op voorhand duidelijk. De verdediging mag

evenwel niet in een nadeliger positie komen te verkeren door na afloop van de zaak – als het gaat om vergoeding van de gemaakte kosten – te zijn overgeleverd aan de grillen van de raadkamer. Om aan alle onduidelijkheid een einde te maken zou aan de wettekst kunnen worden toegevoegd: "Processtukken worden geacht in het belang van het onderzoek te zijn opgesteld." Ook het LOVS heeft een taak om rechtsgelijkheid te bevorderen en kan oriëntatiepunten opstellen voor de beoordeling van verzoekschriften op de grond van artikel 529 Sv. Bovendien is er geen redelijk argument te bedenken waarom hoger beroep is uitgesloten. Zelfs in de laatstgenoemde casus is er geen mogelijkheid om de overduidelijk nietige beslissing te bestrijden. Een misslag van de raadkamer kan niet worden hersteld. Ook dat druist in tegen het rechtsgevoel. Het Wetboek van Strafvordering wordt gestaag gemoderniseerd. Het deel dat betrekking heeft op kostenvergoeding is met de inwerkingtreding van de Wet USB recent reeds herzien.¹⁰ De wetgever heeft het nieuwe artikel 529 ten opzichte van het oude artikel 591 Sv ongewijzigd in stand gelaten. Een gemiste kans. Er zijn echter bij de Wet USB wel meer zaken over het hoofd gezien.¹¹ Wat dat aangaat, is het voor herziening nooit te laat.

Tjalling van der Goot is verbonden aan Anker & Anker Strafrechtadvocaten in Leeuwarden.

NOTEN

- 1 Tot 1 januari 2020 was deze mogelijkheid geregeld in artikel 591 Sv. Inhoudelijk is de wettekst niet aangepast.
- 2 Het oude artikel 591a Sv.
- 3 Beschikking 5 februari 2020, parketnr. 21/003804-16, rekestnr. 00600-19 (niet gepubliceerd).
- 4 In het Nederlands Register Gerechtelijk Deskundigen.
- 5 Artikel 149a tweede lid Sv.
- 6 Beschikking 20 mei 2020, parketnr. 08/994548-18, rekestnr. 20-84 (niet gepubliceerd).
- 7 Vgl. Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 18 maart 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:2240.
- 8 Het uitgangspunt van artikel 445 Sv is dat tegen beschikkingen geen hoger beroep kan worden ingesteld, behalve in de gevallen waarin de wet bepaalt dat het wel kan. Een dergelijke beroepsmogelijkheid is niet in artikel 529 Sv opgenomen.
- 9 De verdediging had verzocht om vergoeding van ongeveer € 100.000 aan gemaakte kosten.
- 10 *Stb.* 2019, 504 en inwerkingtredingsbesluit, *Stb.* 2019, 507.
- 11 Vgl. Wetsvoorstel Spoedreparatiewet herziening tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen (*Kamerstukken II* 2019/20, 35436).

INHOUD

Kroniek Aansprakelijkheidsrecht

- 65** Overheidsaansprakelijkheid
- 67** Productaansprakelijkheid
- 68** Dienstverlening
- 68** Banken
- 69** Beroepsaansprakelijkheid
 - 69** Accountant
 - 70** Curator
 - 71** Advocaat
- 71** Bestuurdersaansprakelijkheid

Kroniek Personen- en Familierecht en Erfrecht

- 72** Personen- en familierecht
 - 72** Wetgeving
 - 72** Huwelijksvermogensrecht
 - 72** Uitsluitingsclausule en zaaksvervangning
 - 72** Draagplicht schuld aangegaan ter voldoening kosten van de huishouding
 - 72** Verrekenvorderingen
 - 73** Pensioen
 - 73** IPR
 - 73** Toepasselijkheid recht huwelijksvermogensregime
 - 74** Gemeenschappelijke eerste huwelijksdomicilie
- 74** Procesrecht
 - 74** Nevenvoorzieningen
 - 74** Geheimhoudingsplicht mediation

- 74** Informele rechtsingang minderjarige hoger beroep
- 74** Volmacht ouder
- 75** Inkomensafhankelijke combinatiekorting
- 75** Alimentatie
 - 75** Niet-wijzigingsbeding kinderalimentatie
 - 75** Partneralimentatie: Hof-norm
 - 76** Bewust afwijken van wettelijke maatstaven
 - 76** Ots en uithuisplaatsing
- 77** Bopz/Wvvggz/verslaving
 - 77** Wetgeving
 - 77** Overgang begrippen
- 77** Erfrecht
 - 77** Wetgeving
 - 77** IPR
 - 78** Verlof conservatoir beslag bij langstlevende
 - 78** Erfrecht Pauliana
 - 79** Informatieplicht

Kroniek IT-recht

- 80** Zorgplicht
 - 80** Zorgplicht en kostenbeheersing
 - 81** Zorgplicht en het testen van resultaten
 - 81** Zorgplicht bij migratie
- 81** Fatale termijnen
 - 81** Fatale termijnen na het arrest-Fraanje / Alukon

- 82** Fatale termijn en afwijkende afspraken
- 82** Opschorting
 - 82** De haalbaarheid en risico's van opschorting
- 82** Ontbinding
 - 82** Ontbinding na het arrest Fraanje / Alukon
 - 83** Geen contractueel bedongen ingebrekestelling
 - 83** Zorgplichtschending
 - 83** Onvoorzien omstandigheden
- 83** IT-aanbestedingen
 - 83** Acceptatie versus verificatie
 - 84** Voorwaarde van overdracht IE-rechten niet proportioneel?
 - 85** Proportionaliteit en Proof of Concept
- 85** IT-Terminologie
 - 85** Uitleg in het perspectief van de IT-branche
- 86** Elektronische handtekeningen
 - 86** Eisen voor geavanceerde elektronische handtekeningen (art. 15 eIDAS-verordening)
 - 86** Ondertekening uitspraken en digitaal dossier rechtspraak
 - 87** Elektronische ondertekening bij maatregel van bewaring
 - 87** Elektronische handtekening in de zorg (art. 3:15a BW jo. art. 4 en 5 lid 1 Wet Bopz)

Publicatiedatum 30 juni 2020

100e jaargang

Het *Advocatenblad*, het blad voor de Nederlandse advocatuur, verschijnt 10 keer per jaar en wordt uitgegeven door Boom juridisch. De van de Nederlandse orde van advocaten onafhankelijke redactie stelt de inhoud samen.

Hoofdredacteur

Kees Pijnappels

Coördinatie

Sabine Droogleever Fortuyn

Advocaat-redactieleden

Jan Wouter Alt, Aldert van der Bent, Yola Geradts, Karol Hillebrandt, Jack Linssen, Robert Malewicz, Coline Norde, Christiane Verfuurden, Paulien Willemsen, Rogier Wolf

Beeldredactie

Charlotte Helmer

Illustraties

Floris Tilanus

Vormgeving

Textcetera, Den Haag

Eindredactie

Tatiana Scheltema

Correctie

Sandra Braakmann

Druk

Wilco, Amersfoort

Citeerwijze

Adv.bl. 2020-6, Kroniek Aansprakelijkheidsrecht, p.

Adv.bl. 2020-6, Kroniek Personen- en Familierecht en Erfrecht, p.

Adv.bl. 2020-6, Kroniek IT-recht, p.

Aan dit nummer werken mee

Stephan Geense, Mirjam Louws, Esther van Genuchten, Caspar Janssens, Robert van Schaik, Christiane Verfuurden, Reinoud Westerdijk, Liesbeth Willemsen

Redactionele bijdragen

Bijdragen kunnen naar redactie@advocatenorde.nl.

Per 500 woorden leveren deze 1 opleidingspunt op.

De redactie heeft het recht bijdragen in te korten.

De redactie is telefonisch bereikbaar op nummer

070 - 335 35 70.

Boom juridisch

Selma Soetenhorst-Hoedt (uitgever)

Bureau van de orde

Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag, postbus 30851, 2500

GW Den Haag, info@advocatenorde.nl, 070-335 35 35,

helpdesk: helpdesk@advocatenorde.nl, 070-335 35 54.

Abonnementen

De abonnementsprijs bedraagt € 240 per jaar (excl. btw, incl. verzendkosten). Een abonnement biedt u naast de gedrukte nummers tevens het online-archief vanaf 2001 én een e-mailtendering. Kijk op www.advocatenblad.nl voor meer informatie en het afsluiten van een abonnement. Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan en worden stilzwijgend verlengd, tenzij het abonnement schriftelijk wordt opgezegd. Na afloop van het eerste

abonnementsjaar dient u rekening te houden met een opzegtermijn van één maand. Kijk op www.tijdschriften.boomjuridisch.nl voor meer informatie. Wilt u een abonnement afsluiten of heeft u vragen? Neem dan contact op via klantenservice@boomdenhaag.nl of via telefoonnummer 070-330 70 33.

Adreswijzigingen

Boom juridisch via klantenservice@boomdenhaag.nl of via telefoonnummer 070-330 70 33.

Adreswijzigingen van advocaten:

adres@advocatenorde.nl.

Media-advies

Maarten Schüttél

Advertentiedeelname

Capital Media Services B.V., Staringstraat 11,

6521 AE Nijmegen

Tel. 024 - 360 77 10, mail@capitalmediaservices.nl

Behoudens door de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden veeleenvoudigd of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten of onvolkomenheden. Het al dan niet op verzoek van de redactie aanbieden van artikelen aan het *Advocatenblad* impliceert toestemming voor openbaarmaking en veeleenvoudiging t.b.v. de (elektronische) ontsluiting van (delen van) het *Advocatenblad* in enige vorm.

KRONIEK

AANSPRAKELIJKHEIDSRECHT

In deze kroniek wordt een selectie van de tussen mei 2019 en mei 2020 door de Hoge Raad gewezen arresten besproken. Daarbij passeren niet alleen onderwerpen als overheidsaansprakelijkheid en productaansprakelijkheid de revue, maar zetten de auteurs ook de aansprakelijkheid van de dienstverlener, de bank en beroeps- en bestuurdersaansprakelijkheid in de schijnwerpers.

DOOR / CASPAR JANSSENS, MIRJAM LOUWS & STEPHAN GEENSE

OVERHEIDS- AANSPRAKELIJKHEID

In 2019 is een drietal spraakmakende arresten gewezen waarin de aansprakelijkheid van de staat in het geding was.

Op 19 juli 2019 oordeelde de Hoge Raad (ECLI:NL:HR:2019:1284) dat de staat in zeer beperkte mate aansprakelijk is in de langslpende zaak 'Mothers of Srebrenica'. Die aansprakelijkheid is beperkt tot tien procent van de geleden schade van circa 350 slachtoffers. De 350 mannen bevonden zich te midden van vijfduizend Bosnische moslims die naar de Nederlandse basis 'Dutchbat' waren gevlucht. Nederlandse militairen vormden een sluis om hen naar evacuatiebussen te begeleiden. Bosnisch-Servische strijders pikten de mannen eruit, zogenaamd om te onderzoeken of ze misdaden hadden begaan. Generaal Mladić liet hen echter executeren. De Hoge Raad bekrachtigde het oordeel van het hof dat de staat niet aansprakelijk kon worden gehouden voor de gedragingen van Dutchbat tot aan 11 juli 1995 om 23.00 uur, maar dat de staat wel daarna *effective control* uitoefende en de gedragingen van Dutchbat dus vanaf dat moment aan de staat konden worden toegerekend. De staat heeft volgens de Hoge Raad enkel onrechtmatig gehandeld waar het de evacuatie betrof van de

vijfduizend vluchtelingen (onder wie de 350 mannen) die nog op de compound verbleven. Dutchbat heeft volgens de Hoge Raad nagelaten aan deze 350 moslimmannen de keuze te bieden om achter te blijven op de compound, hoewel dat mogelijk was geweest. Daardoor heeft Dutchbat deze mannen de kans onthouden om uit handen van de Bosnische Serven te blijven. Dat was onrechtmatig omdat Dutchbat wist dat de mannen een ernstig risico liepen op mishandeling en executie door de Bosnische Serven, en al het mogelijke gedaan moest worden om dat te voorkomen. De kans dat de mannen, als hun die keuze wel was gegeven, uit handen van de Bosnische Serven zouden zijn gebleven, was klein maar niet verwaarloosbaar. De Hoge Raad schatte de overlevingskans op tien procent. De door het hof vastgestelde dertig procent was volgens de Hoge Raad te hoog omdat de Bosnische Serven waarschijnlijk hadden ontdekt dat er mannelijke vluchtelingen op de compound waren en zij ook de machtsmiddelen hadden om hen te arresteren. Dat hadden de Dutchbatters niet kunnen voorkomen. De Hoge Raad week af van de conclusie van AG Vlas die had betoogd dat de staat onterecht aansprakelijk was gesteld. Hij benadrukte dat de beslissing om de evacuatie ordelijk te laten verlopen, werd genomen in een

oorlogssituatie, onder grote druk en dreiging van wapengeweld, waardoor de conclusie onterecht zou zijn dat de Nederlanders hadden moeten weten dat de mannen het niet zouden overleven. De Hoge Raad is hem daarin niet gevolgd. De hoogte van deze schadevergoeding moet nog worden vastgesteld en kan per nabestaande verschillen. Inmiddels hebben de nabestaanden aangegeven naar het EHRM te stappen.

Aan het tweede veelbesproken arrest (van 20 september 2019, ECLI:NL:HR:2019:1409) lag eveneens een tragische gebeurtenis ten grondslag: het afschuwelijke schietincident in Alphen aan den Rijn uit 2011. Daarbij werden zes mensen gedood en zestien mensen verwond, waarna de schutter zelfmoord pleegde. Deze zaak werd door nabestaanden, slachtoffers en winkeliers aangespannen tegen de politie. Zij voerden aan dat de politie de vergunning voor de wapens die de man gebruikte, niet had mogen verlenen. Op grond van de Wet wapens en munitie ('WWM') mag een verlof kort gezegd alleen worden verleend als de wapens de aanvrager kunnen worden toevertrouwd en geen gevaar bestaat voor misbruik en dat was op grond van diverse informatie die de politie bekend was of behoorde te zijn (te weten gedwongen opname in een psychiatrisch ziekenhuis wegens

suïcidale gedachten en betrokkenheid bij incidenten hetgeen reden was om een wapenverlof in 2005 te weigeren) wel het geval. In cassatie stelde de politie dit alles niet ter discussie en derhalve stond vast dat de politie in strijd handelde met de WWM door het wapenverlof te verlenen. Daarmee handelde de politie onrechtmatig. De Hoge Raad moest oordelen of ook aan de andere vereisten voor aansprakelijkheid van de politie was voldaan, namelijk (i) het relativiteitsvereiste (rechtsoverwegingen 3.1.1-3.1.7) en (ii) het causaal verband (rechtsoverwegingen 3.2.1-3.2.2).

i) Strekt de door de politie geschonden norm (uit de WWM) tot bescherming tegen de schade zoals de slachtoffers die hebben geleden (artikel 6:163 Burgerlijk Wetboek (BW))? De Hoge Raad oordeelde van wel. Het stringente karakter van het verlofstelsel van de WWM gaf hierbij de doorslag. Zowel de veiligheid van de samenleving in algemene zin als het voorkomen dat individuele burgers het slachtoffer worden van vuurwapenbezit dat onverantwoord is, wordt beschermd door de WWM. Het verlenen van een verlof terwijl 'duidelijk was of had moeten zijn' dat dit niet verantwoord was, is daarom onrechtmatig jegens de slachtoffers. Het beroep van de politie op het Duwbak Linda-arrest uit 2004 werd verworpen vanwege – kort gezegd – het verschil in (en vooral reikwijdte van) wettelijke normen.

Dit oordeel werkt ook door bij de omvang van de schade (oftewel de toerekening van de schade ex artikel 6:98 BW) (rechtsoverweging 3.3.1-3.3.4). De Hoge Raad stelt voorop dat niet kan worden uitgesloten dat de door de politie geschonden norm ook strekt tot bescherming tegen andere schade dan letsel- en overlijdensschade, bijvoorbeeld zaakschade en gevolgschade van winkeliers. Dit moet echter in een aparte schadestaat-

procedure worden bepaald aan de hand van (onder meer) de voorzienbaarheid.

ii) De Hoge Raad verwierp ook het verweer van de politie dat niet was voldaan aan het *condicio sine qua non*-verband. De politie beargumenteerde dat de dader, indien het verlof niet zou zijn verleend, wel via een andere (illegale) weg aan wapens zou zijn gekomen. Dit verweer was volgens de Hoge Raad echter niet verder onderbouwd (bijvoorbeeld dat de dader zich ook daadwerkelijk illegale wapens zou hebben verschafte). De politie had dit verweer dus beter moeten aankleden.

Op 19 juli 2019 heeft de Hoge Raad in de 'Groningse gaswinning'-zaak (ECLI:NL:HR:2019:1278) een reeks van prejudiciële vragen beantwoord, waaronder de aansprakelijkheid van de staat. In deze zaak vordert een

echtpaar dat boven het Groningenveld woont van onder meer de staat vergoeding van schade die door hen is geleden als gevolg van de aardbevingen die zijn ontstaan door gaswinning uit het Groningenveld. De Rechtbank Noord-Nederland heeft aan de Hoge Raad prejudiciële vragen gesteld. De meeste prejudiciële vragen en antwoorden gaan over de risicoaansprakelijkheid van de exploitant van een mijnbouwmerk als bedoeld in artikel 6:177 BW, het bewijsvermoeden van artikel 6:177a BW en enkele bepalingen over de wettelijke verplichtingen tot schadevergoeding (artikel 6:95 e.v. BW). De vragen 1-4 betreffen de voor de aansprakelijkheid relevante vragen. Over de gronden voor aansprakelijkheid antwoordt de Hoge Raad dat niet alleen de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM), maar ook Energie Beheer Nederland (EBN) (omdat zij aanzienlijke invloed heeft op het

maar wie is er dan aansprakelijk?
Wie heeft de fout dan gemaakt?
Ik niet! Ik ben alleen maar een
symbool!



ten aanzien van het mijnbouwwerk te bepalen beleid) op grond van de risicoaansprakelijkheid (artikel 6:177 lid 2 BW) kan worden aangesproken. Ten aanzien van de aansprakelijkheid van de staat (vraag 3) antwoordt de Hoge Raad dat de staat in ieder geval vanaf 1 januari 2005 op de hoogte had moeten zijn van de reële kans op ernstige of wijdverbreide schade door aardbevingen als gevolg van de gaswinning. Voor het antwoord op de vraag of de staat aansprakelijk is, is daarmee vanaf die datum beslissend of de staat heeft nagelaten passende en redelijkerwijs te verlangen maatregelen te nemen om dergelijke schade te voorkomen. De rechtbank zal die vraag moeten beantwoorden. De formele rechtskracht van instemmingsbesluiten in zaken als deze staat niet aan aansprakelijkheid van de staat in de weg, zo luidde het antwoord op de vierde vraag. Voor wat betreft de vraag welke schade voor vergoeding in aanmerking kan komen (in dit geval de waardedaling van een woning in het Groningenveld als gevolg van het risico op toekomstige aardbevingen, terwijl geen sprake is van daadwerkelijke verkoop van de woning) stelde de Hoge Raad het vaste uitgangspunt voorop dat schade concreet begroot moet worden. Op praktische gronden en om redenen van billijkheid kan in bijzondere gevallen worden geabstraheerd van concrete omstandigheden. De Hoge Raad oordeelde dat de omvang van deze waardevermindering op dit moment nog te onzeker is om daarvoor een vergoeding te kunnen toekennen. De reden hiervoor is dat boven het Groningenveld nog geen sprake is van een voldoende stabiele toestand. Hierdoor kan niet met voldoende zekerheid worden gezegd dat significante schommelingen in de waarde van de woning die verband houden met de aardbevingen, zullen uitblijven. Wel is het mogelijk dat de rechtbank aan de benadeelde

een voorschot voor deze schade toekent. Het moet dan gaan om een geval waarin voldoende zeker is dat ten minste tot het bedrag van het voorschot schade door waardeverlies zal worden geleden. Voorts heeft de Hoge Raad onder meer nog richtsnoeren gegeven voor het verschil in voorwaarden en consequenties tussen een op de risicoaansprakelijkheid van artikel 6:177 BW en op de gewone onrechtmatige daad van artikel 6:162 BW gestoelde aansprakelijkheid, voor de vergoedbaarheid van immateriële schade en voor de bewijslastverdeling. De overige antwoorden gaan het bestek van deze Kroniek te buiten, en blijven hier onbesproken. Van belang is met name

het antwoord van de Hoge Raad dat niet alleen NAM (en EBN), maar ook de staat (indirect) aansprakelijk is voor de schade.

PRODUCT-AANSPRAKELIJKHEID

In zijn arrest van 10 januari 2020 (ECLI:NL:HR:2020:27) oordeelde de Hoge Raad over de aansprakelijkheid van de producent en de toepassing van de omkeringsregel. Voor toepassing van de omkeringsregel is volgens vaste rechtspraak van de Hoge Raad vereist dat een gedraging heeft plaatsgevonden die in strijd is met een norm die strekt tot het voorkomen van een specifiek gevaar ter zake van het ontstaan van schade, en



dat degene die zich op schending van deze norm beroept, ook bij betwisting aannemelijk heeft gemaakt dat in het concrete geval het (specifieke) gevaar waartegen de norm bescherming beoogt te bieden, zich heeft verwezenlijkt.

Waar ging het hier om? Als gevolg van een ontploffing in een soldeermachine zijn een woning en bedrijfsruimte bijna volledig afgebrand en is de bewoner van de woning – tevens de directeur van het bedrijf – zwaar gewond geraakt. De (opstal)verzekeraar keerde uit en sprak de producent van de soldeermachine aan tot betaling van de door haar gedane schadeuitkeringen. De verzekeraar stelde dat de producent onrechtmatig had gehandeld door een machine in het verkeer te brengen die door een ontwerpfout niet voldeed aan de concrete aan EU-richtlijnen ontleende veiligheidsnormen die beogen te voorkomen dat als gevolg van een ontploffing of brand schade ontstaat. De soldeermachine was daardoor gebrekkig. De producent wees er echter op dat de soldeermachine vlak voor de installatie was gewijzigd door een derde. Na het gelasten van een deskundigenbericht oordeelde het hof dat niet kon worden uitgesloten dat de wijziging van de machine die niet door de producent was verricht, de oorzaak van de brand was geweest. De producent had met deze wijziging bij het in het verkeer brengen geen rekening hoeven houden. Op basis daarvan wees het hof de vordering af omdat het causale verband tussen het op de markt brengen van de soldeermachine en de brand niet kon worden vastgesteld.

De Hoge Raad tikte het hof op de vingers. Zo had het zijn oordeel over het causaal verband onvoldoende gemotiveerd en had het hof verzuimd de omkeringsregel toe te passen. De verzekeraar had zich beroepen op schending van een concrete

norm uit de Machinerichtlijn en de ATEX-Richtlijn (verwarmings-elementen in een soldeermachine als deze moeten zijn afgeschermd tegen brandbare dampen). Deze norm strekt er volgens het hof specifiek toe bescherming te bieden tegen het gevaar van een interne ontploffing en dat gevaar heeft zich juist verwezenlijkt. Gezien deze omstandigheden kon het hof de vordering niet afwijzen op de enkele grond dat niet kon worden uitgesloten dat de wijziging van de machine de oorzaak van de brand in de machine is geweest. Het hof had, als er nog onzekerheid bestond over het causaal verband tussen de schending van deze norm en de schade, de omkeringsregel moeten toepassen. Opvallend is dat AG Hartlief juist had betoogd dat de omkeringsregel niet van toepassing was omdat het hof had geoordeeld dat sprake was van een redelijke mate van zekerheid dat de brand was veroorzaakt door de wezenlijke wijziging van de soldeermachine.

DIENSTVERLENING

Vermeldenswaardig is het arrest van de Hoge Raad van 7 juni 2019 (ECLI:NL:HR:2019:849) inzake de mogelijke aansprakelijkheid van NSE (auteursinbreuk), een exploitant voor Usenetdiensten. Het Usenet bestaat sinds 1979 en is een wereldwijd platform voor het uitwisselen van berichten en bestanden. De zaak was aangespannen door Brein, een stichting die zich ten doel stelt de onrechtmatige exploitatie van informatie-dragers en informatie te bestrijden en de belangen te behartigen van de rechthebbenden op die informatie. Het hof oordeelde dat NSE vrijstelling van aansprakelijkheid ex artikel 14 van de Richtlijn inzake elektronische handel toekwam. Aangezien het om de uitleg van Unierecht gaat en daar onduidelijkheid over was, stelde de Hoge Raad vier prejudiciële

vragen aan het HvJ EU. Volgens de Hoge Raad bestond twijfel over het antwoord op de vragen of (i) NSE een ‘mededeling aan het publiek’ heeft verricht, (ii) zo ja, of die in de weg staat aan toepassing van de vrijwaring van aansprakelijkheid ex artikel 14 lid 1 Richtlijn inzake elektronische handel, (iii) of NSE anderszins een actieve rol heeft gespeeld die in de weg staat aan een geslaagd beroep op deze vrijwaring van aansprakelijkheid en (iv) in hoeverre tegen de Usenetaanbieder die een mededeling aan het publiek verricht en aan wie een geslaagd beroep toekomt op de vrijwaring, maatregelen kunnen worden getroffen ter beëindiging of voorkoming van de inbreuk. Mogelijk kunnen de antwoorden in de volgende Kroniek worden gegeven.

BANKEN

In het afgelopen jaar trokken drie uitspraken over renteswaps de aandacht. In de eerste zaak (HR 28 juni 2019, ECLI:NL:HR:2019:1046) werden prejudiciële vragen aan de Hoge Raad gesteld over een beroep op dwaling bij renteswaps. De prejudiciële vragen betroffen een veelgebruikte renteswap, waarbij cliënten enerzijds een lening met variabele rente afsloten en anderzijds een swap (een derivaat) overeenkwamen waarover vaste rente werd betaald, zodat per saldo een vaste rente zou worden overgehouden. Het risico van een renteswap is dat de waarde daarvan daalt bij een dalende rente en de waarde zelfs negatief kan worden. In dit soort zaken wordt regelmatig met een dwalingsberoep geprobeerd de bank voor de daardoor ontstane schade aansprakelijk te stellen. De Hoge Raad oordeelde in deze zaak dat de omvang en inhoud van de mededelingsplicht van artikel 6:228 BW afhankelijk zijn van de omstandigheden van het geval. Uitgangs-

punt is daarbij dat de bank aan haar mededelingsplicht heeft voldaan indien de algemene productinformatie informatie bevat waaruit de klant die zich redelijk inspant tijdig inzicht kan krijgen in de wezenlijke kenmerken en risico's van het product, zoals het risico dat het rentederivaat een negatieve waarde kan ontwikkelen. Kort na dit arrest heeft de Hoge Raad dit beoordelingskader in twee arresten van 4 oktober 2019 (ECLI:NL:HR:2019:1499 en ECLI:NL:HR:2019:1500) geconcretiseerd en toegepast.

Op 10 januari 2020 (ECLI:NL:HR:2020:28) deed de Hoge Raad uitspraak over de zorgplicht die op de bank rust bij het uitbrengen van een beleggingsadvies over een fonds dat belegde in tulpen. Net als met de tulpenmanie in de Gouden Eeuw liep het slecht af met het beleggingsfonds: door kennelijke fraude ging het fonds failliet. De bank werd aangesproken wegens schending van haar zorgplicht en hoewel de rechtbank een *condicio sine qua non*-verband tussen het handelen van de bank en de belegging in het fonds aannam, ontbrak naar haar oordeel een causaal verband met de schade omdat die schade door het faillissement van het fonds was veroorzaakt. In hoger beroep oordeelde het hof dat de bank haar zorgplicht had geschonden omdat zij de indruk had gewekt achter het fonds te staan. De bank had niet meegedeeld dat zij zelf geen onderzoek naar het fonds had gedaan en ook geen mening had over het fonds. Daarentegen had de belegger de beslissing in het beleggingsfonds te beleggen gegrond op het voorstel van de bank en de via haar ontvangen informatiebrochure; ook was de bank aanwezig geweest op een voorlichtingsbijeenkomst van het beleggingsfonds. De Hoge Raad vernietigde dat oordeel omdat het hof

bij de vaststelling van het causaal verband tussen de schending van de zorgplicht en de schade ook had gelet op omstandigheden die het hof niet als schending van de zorgplicht had beoordeeld.

Maar ook het oordeel van het hof over de toerekenbaarheid hield in cassatie geen stand. Het hof had geoordeeld dat de geleden schade het gevolg was van het waardeloos worden van de belegging door het faillissement van het beleggingsfonds en het handelen van de bank, waarbij het had overwogen dat het faillissement van het beleggingsfonds dat niet anders maakte omdat de bank, als enige, transactieoverzichten ontving waaruit onwaarschijnlijk hoge omzetten en enorm grote verschillen tussen aan- en verkoopprijzen bleken. Het hof nam het de bank kwalijk dat zij niets met die transactieoverzichten had gedaan, terwijl de bank zeer nauw bij het beleggingsfonds was betrokken: zij had naar het oordeel van het hof de verplichting tot het doen van nader onderzoek naar de op de transactieoverzichten vermelde aan- en verkoopbedragen. Omdat de bank dat onderzoek niet had verricht, was de schade van de belegger aan haar toe te rekenen. De Hoge Raad oordeelde dat het hof de aansprakelijkheid van de bank had gebaseerd op schending van de bijzondere zorgplicht in de adviseringsfase, te weten dat de bank de belegger niet had geïnformeerd dat zij geen eigen oordeel had over het prospectus en dat daarmee de indruk was gewekt dat zij achter het beleggingsfonds stond. De toerekening had het hof echter gebaseerd op het schenden van een onderzoeksplicht ten aanzien van de transactieoverzichten, waarbij het hof niet had vastgesteld dat de bank met het verzuim om dat onderzoek te doen een verwijt trof.

In zijn uitspraak van 6 december 2019 (ECLI:NL:HR:2019:1845) kwam

aan de orde de deskundigheid van een belegger en of die (vermeende) deskundigheid de omvang van de zorgplicht van de bank beïnvloedt. Het hof had bij zijn oordeel daarover aangeknoopt bij de definitie van professionele belegger als vervat in artikel 1:1 Wet op het financieel toezicht (Wft) en geoordeeld dat de bank een bijzondere zorgplicht had omdat alleen de 'professionele belegger' van deze bancaire zorgplicht was uitgesloten. De Hoge Raad casseerde, omdat het hof bij zijn oordeel niet alle omstandigheden van het geval in aanmerking had genomen. Zo had de bank gesteld dat de belegger uitgebreide kennis van zaken had en precies wist wat hij deed, dat hij op grote schaal op beurzen in de hele wereld had gehandeld en dat hij bewust de grote risico's nam die inherent zijn aan de derivatenhandel. Voorts had het hof niet de stelling van de bank onderzocht dat de belegger zelfstandig toegang had tot professionele beleggingsinformatie en dat hij een eigen *backoffice* had die al zijn transacties professioneel administreerde. De Hoge Raad oordeelde dat het hof niet had kunnen volstaan met de enkele toetsing aan het criterium van artikel 1:1 Wft, maar dat het ook de andere relevante omstandigheden had moeten onderzoeken en bij zijn oordeel had moeten betrekken.

BEROEPS- AANSPRAKELIJKHEID

Accountant

In het afgelopen Kroniekjaar werden drie arresten gewezen op het terrein van de beroepsaansprakelijkheid. De eerste zaak, die leidde tot het arrest van de Hoge Raad van 17 mei 2019 (ECLI:NL:HR:2019:744) betrof de (buitencontractuele) aansprakelijkheid van een accountant jegens een derde. Aanleiding voor het arrest was een onderzoek dat accountantskantoor Ernst & Young, in opdracht

Het ging niet
om het geld – het
ging om de vooraf-
gaande instemming!

Waarom wil je
dan een
Schadevergoeding,
en geen excuses?



van een stichting, had uitgevoerd naar mogelijke onregelmatigheden waarbij een (voormalige) bestuurder direct betrokken zou zijn geweest. Op grond van de onderzoeksresultaten werd de arbeidsovereenkomst met de bestuurder ontbonden, waarna de bestuurder in dit geding een verklaring voor recht vorderde dat Ernst & Young zich schuldig had gemaakt aan een onrechtmatige daad jegens hem. Volgens de bestuurder zou het onderzoek ernstige gebreken vertonen en zou niet zijn voldaan aan de eisen van hoor en wederhoor. De vraag die partijen in cassatie verdeeld hield, was naar welke maatstaf de aansprakelijkheid van een accountant jegens een derde beoordeeld moet worden. Naar het oordeel van de Hoge Raad moest het voor Ernst & Young duidelijk zijn geweest dat haar onderzoek nadelige gevolgen voor de bestuurder zou kunnen hebben, zodat zij bij het uitvoeren van haar werkzaamheden jegens de bestuur-

der de in het maatschappelijk verkeer vereiste zorgvuldigheid in acht had dienen te nemen. Bij de invulling van die zorgvuldigheidsnorm komt het volgens de Hoge Raad aan op een beoordeling van alle omstandigheden van het geval en moet mede acht worden geslagen op de functie van de accountant in het maatschappelijk verkeer. In Nederland is aan de beroepsorganisatie van accountants de wettelijke verplichting opgelegd om gedrags- en beroepsregels vast te stellen ten behoeve van een goede uitoefening van de werkzaamheden van accountants (zie artikel 19 lid 2(a) Wet op het accountantsberoep). Die gedrags- en beroepsregels geven niet alleen invulling aan de verantwoordelijkheden van de accountant jegens zijn opdrachtgever, maar ook aan de verantwoordelijkheid van de accountant om te handelen in het algemeen belang. De door een accountant in het maatschappelijk verkeer jegens een derde in acht te nemen

zorgvuldigheid wordt dan ook mede bepaald door hetgeen deze gedrags- en beroepsregels meebrengen.

Curator

De tweede zaak betrof de aansprakelijkheid van de curator. In deze zaak, die leidde tot het arrest van de Hoge Raad van 4 oktober 2019 (ECLI:NL:HR:2019:1492), werden de curatoren in het faillissement van het Ruwaard van Puttenziekenhuis hoofdelijk aansprakelijk gesteld door een voorheen aan het ziekenhuis verbonden medisch specialist. De kern van het verwijt aan curatoren was dat zij zich de belangen van de specialist onvoldoende hadden aangetrokken door de wijze waarop zij eerst tijdens de *prepack*periode als stille bewindvoerder een doorstarttransactie hadden voorbereid en deze na de faillietverklaring als curatoren hadden uitgevoerd. De vraag die vervolgens in cassatie voorlag, was naar welke aansprakelijkheidsmaatstaf het handelen van de curatoren beoordeeld moet worden. Naar het oordeel van de Hoge Raad moest voor de beoordeling van het handelen van een beoogd curator aansluiting worden gezocht bij de maatstaf die geldt voor de persoonlijke aansprakelijkheid van de in artikel 68 e.v. Faillissementswet (Fw) bedoelde curator, dat wil zeggen de zogenoemde Maclou-norm van HR 19 april 1996, *NJ* 1997/48, zoals nader uitgewerkt in HR 16 december 2011, *NJ* 2012/515. Dit betekende dat in dit verband moest worden onderzocht of de beoogd curator heeft gehandeld zoals in redelijkheid mag worden verlangd van een over voldoende inzicht en ervaring beschikkende beoogd curator die zijn taak met nauwgezetheid en inzet verricht.

De beoordeling van de persoonlijke aansprakelijkheid van de in artikel

68 e.v. Fw bedoelde curator diende naar het oordeel van de Hoge Raad steeds te geschieden aan de hand van de Maclou-norm, ook indien hij voorafgaand aan de faillietverklaring als beoogd curator van de schuldenaar is opgetreden.

Advocaat

De derde zaak op het terrein van de beroepsaansprakelijkheid betrof de aansprakelijkheid van een advocaat. In deze zaak, die leidde tot het arrest van de Hoge Raad van 17 januari 2020 (ECLI:NL:HR:2020:61), ging het over de vraag of de advocaat van twee (inmiddels gefailleerde) vennootschappen aansprakelijk was voor de schade die deze vennootschappen en hun (gezamenlijke) schuldeisers hadden geleden doordat de verkoopopbrengst van een vliegtuig van die twee vennootschappen niet aan hen was betaald, maar met medewerking van de advocaat aan een gelieerde derde vennootschap, die geen verhaal bood. Volgens de curatoren (eisers) mag van een advocaat aan wie wordt gevraagd te adviseren over of mee te werken aan een omleiding van geld in een situatie waarin sprake is van financiële moeilijkheden, worden gevergd dat hij vragen stelt en onderzoekt of van een ongeoorloofde omleiding sprake is, dan wel dat hij alle medewerking weigert, zodat hij aansprakelijk is indien hij zulks nalaat. Naar het oordeel van de Hoge Raad moest echter als uitgangspunt worden genomen dat een advocaat bij zijn dienstverlening met betrekking tot een voorgenomen financiële transactie geen rekening hoeft te houden met mogelijke belangen van derden, tenzij hij uit de hem door de cliënt verschaftte gegevens

of de overige omstandigheden van het geval redelijkerwijs kon afleiden dat zodanige, gerechtvaardigde, belangen door de van hem gevraagde dienstverlening op onaanvaardbare wijze konden worden geschaad. Het antwoord op de vraag of een advocaat redelijkerwijs tot de conclusie moet komen dat zodanige situatie zich kan voordoen, is afhankelijk van de omstandigheden van het geval. De wetenschap dat de vennootschap waaraan de advocaat zijn diensten verleende financieel in zwaar weer verkeerde, was daartoe op zichzelf niet voldoende volgens de Hoge Raad, ook niet als de betrokken advocaat is gespecialiseerd in het insolventierecht.

BESTUURDERS-AANSPRAKELIJKHEID

Tot slot, in het afgelopen Kroniekjaar werden twee arresten gewezen op het terrein van de bestuurdersaansprakelijkheid. In de eerste zaak, die leidde tot het arrest van de Hoge Raad van 28 juni 2019 (ECLI:NL:HR:2019:1042), betrof het een geschil tussen twee bestuurders van het bedrijf Frelan B.V. dat alle aandelen in Famed B.V. bezat. Op grond van de aandeelhoudersovereenkomst was voor vervreemding van deze aandelen voorafgaande instemming nodig van beide bestuurders. Nadat de ene bestuurder bij faxbericht van 6 augustus 2001 had bericht dat de vraagprijs van de aandelen 'toch minimaal' f 35 miljoen moest zijn, werden de aandelen desalniettemin bij onderhandse akte van 19 oktober 2001 verkocht voor een bedrag van f 31,5 miljoen met medewerking van de andere bestuurder. Het hof heeft deze andere bestuurder hiervoor aansprakelijk geacht jegens zijn medebestuurder en veroordeeld tot

schadevergoeding. In cassatie ging het om de vraag of het hof bij de schadeberekening terecht is uitgegaan van een hypothetische verkoopprijs op of omstreeks 19 oktober 2001 van f 35 miljoen. Naar het oordeel van de Hoge Raad vereist de vaststelling van de schade een vergelijking van de feitelijke situatie (waarin de normschending heeft plaatsgevonden) met de hypothetische situatie waarin de normschending zou zijn uitgebleven. Indien vaststaat dat op of omstreeks 19 oktober 2001 geen gegadigde bereid zou zijn geweest om een bedrag van f 35 miljoen voor de aandelen te betalen, kan het wegdenken van de normschending niet leiden tot de door het hof aangenomen hypothetische verkoop op die datum voor een bedrag van f 35 miljoen, zodat de daartegen gerichte klacht slaagt. In de tweede zaak, die leidde tot het arrest van de Hoge Raad van 17 januari 2020 (ECLI:NL:HR:2020:73), ging het in cassatie om de vraag of een bestuurder van een vennootschap persoonlijk aansprakelijk is jegens een vennootschapsschuldeiser, op de enkele grond dat die bestuurder het faillissement van de vennootschap heeft aangevraagd en daarna heeft bewerkstelligd of toegelaten dat de vennootschap een of meer andere schuldeisers heeft betaald met voorrang boven die vennootschapsschuldeiser. Naar het oordeel van de Hoge Raad was dit niet het geval. Volgens de Hoge Raad kon de betrokken bestuurder alleen persoonlijk aansprakelijk worden gehouden indien zijn handelen of nalaten als bestuurder ten opzichte van de schuldeiser in de gegeven omstandigheden zodanig onzorgvuldig was dat hem daarvan persoonlijk een ernstig verwijt kon worden gemaakt (HR 8 december 2006, NJ 2006/659 (Ontvanger/Roelofsen)).

KRONIEK PERSONEN- EN FAMILIERECHT EN ERFRECHT

Deze kroniek behandelt jurisprudentie op het gebied van het personen- en familierecht en erfrecht van de periode mei 2019 tot mei 2020. In deze periode werden uitspraken gedaan op – onder meer – het gebied van verrekeningen, de toepasselijkheid van (buitenlands) recht, alimentatie, de geheimhoudingsplicht van mediators en paulianeus handelen jegens erfgenamen door de langstlevende echtgenoot. Kort noemen wij ook de wijzigingen in relevante wetgeving in deze periode.

DOOR / LIESBETH WILLEMSSEN & CHRISTIANE VERFUURDEN

PERSONEN- EN FAMILIERECHT

Wetgeving

Bij de Tweede Kamer is in behandeling het al in 2016 ingediende initiatiefwetsvoorstel tot wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek in verband met directe koppeling van erkenning en gezamenlijk gezag voor ongehuwde en niet-geregistreerde partners (*Kamerstuk* 34.605). Het initiatiefwetsvoorstel regelt dat de ongehuwde partner van de moeder die zijn of haar kind erkent, van rechtswege ook het gezag verkrijgt, tenzij een uitzonderingsgrond van toepassing is. In september 2019 is het Wetsvoorstel pensioenverdeling bij scheiding (*Kamerstuk* 35.287) ingediend bij de Tweede Kamer. De belangrijkste wijziging ten opzichte van de huidige regels is dat conversie de hoofdregel wordt in plaats van verevening. De beoogde datum van inwerkingtreding is onlangs met één jaar verschoven naar 1 januari 2022.

Huwelijksvermogensrecht

Uitsluitingsclausule en zaaksverving

In de zaak waarover het Gerechtshof Amsterdam op 17 december 2019¹ beschikte waren partijen in 2014

in gemeenschap van goederen (oud recht) gehuwd. De vrouw had voor het huwelijk bij Duitse schenkingsakte een geldbedrag van haar ouders gekregen, waarmee zij, eveneens voor het huwelijk, een woning had gekocht. Zij stelt dat in de Duitse schenkingsakte bepalingen zijn opgenomen die gelijk te stellen zijn met de uitsluitingsclausule als bedoeld in artikel 1:94 lid 2 onder a BW. Het hof volgde de vrouw daarin en overwoog dat uit de schenkingsakte en het samenstel van rechtshandelingen (schenkingen van de koopsom onder uitsluitingsclausule, aankoop en verkrijging van het onroerend goed) kon worden afgeleid dat de ouders hebben bedoeld dat het geschonken bedrag en het daarmee aangeschafte pand volledig aan de vrouw zouden toekomen en buiten iedere (toekomstige) gemeenschap van goederen zouden vallen. Dit samenstel leidde er tevens toe dat het pand op grond van artikel 1:95 lid 1 BW door zaaksverving buiten de gemeenschap van goederen bleef.

Draagplicht schuld aangeaan ter voldoening kosten van de huishouding

In het arrest van de Hoge Raad van 4 oktober 2019² ging het om de vraag

of ook de vrouw draagplichtig is voor rekening-courantschulden van de man en, zo ja, in welke verhouding. Partijen hebben huwelijksvoorwaarden. De kosten van de huishouding komen in evenredigheid ten laste van hun inkomens, dan wel vermogens. Vaststaat dat de man ter bestrijding van de kosten van de huishouding gelden in rekening-courant heeft opgenomen bij zijn onderneming, alsook dat het inkomen en vermogen van partijen onvoldoende waren om deze kosten van te voldoen. De man klaagt in cassatie met succes dat het hof heeft miskend dat dit ertoe moet leiden dat partijen met toepassing van de aanvullende werking van de redelijkheid en de billijkheid (artikel 6:248 BW), ieder voor de helft draagplichtig zijn voor de schuld in rekening-courant in plaats van naar evenredigheid van inkomen c.q. vermogen. De Hoge Raad oordeelt dat het hof zich in ieder geval nader had moeten uitlaten over het beroep van de man op de aanvullende werking van de redelijkheid en billijkheid ex artikel 6:248 lid 2 BW en verwijst terug.

Verrekenvorderingen

De Hoge Raad overwoog in zijn beschikking van 13 maart 2020³ dat de

Liesbeth Willemsen en **Christiane Verfuurden** zijn advocaat bij respectievelijk LNW advocaten en mediators te Gorinchem en Boels Zanders Advocaten te Eindhoven. Christiane Verfuurden is tevens lid van de advocatenredactie van het *Advocatenblad*.

erkennen is niet
het juiste woord... kan ik
Joshua ook liefdevol
aanvaarden?



wet niet voorziet in voorschriften die bepalen op welke wijze moet worden vastgesteld in hoeverre sprake is van vermogensvermeerdering door belegging en herbelegging van overgespaard inkomen en dat daarvoor, anders dan de vrouw stelt, evenmin regels zijn ontwikkeld in rechtspraak van de Hoge Raad. Volgens die rechtspraak moet de rechter het te verrekenen bedrag begroten. Dat brengt met zich dat het de rechter vrijstaat een methode te hanteren die past bij de omstandigheden van het geval, mits de keuze voor en de toepassing van een bepaalde methode in het licht van de omstandigheden van het geval begrijpelijk is én alle beleggingen en herbeleggingen zijn verdisconteerd die volgens de rechtspraak van de Hoge Raad bij de toepassing van artikel 1:141 BW en artikel 1:136 BW in aanmerking moeten worden genomen.

In de zaak die leidde tot de beschikking van het Gerechtshof 's-Hertogenbosch van 11 juli 2019⁴ was sprake van een niet uitgevoerd periodiek verrekenbeding. De vrouw stelde met een beroep op het bewijsvermoeden van artikel 1:141 lid 3 BW

dat al het op de peildatum aanwezige vermogen vermoed wordt te zijn gevormd uit hetgeen verrekend had moeten worden. De man stelde met een beroep op de 'tenzij-clausule' van artikel 1:141 lid 3 BW dat (onder andere) een op zijn naam staande woning niet tot het te verrekenen vermogen behoorde. Hij voerde daartoe aan dat de periode tussen huwelijksluiting en aankoop van de betreffende woning zo kort was dat hij onmogelijk in die periode de koopprijs had kunnen sparen. Het hof ging hier niet in mee en overwoog dat de tenzij-clausule strikt diende te worden uitgelegd. De clausule is niet bedoeld als een algemene billijkheidstoets op het resultaat van toepassing van het bewijsvermoeden. Uit de stellingen van de man bleek dat er in de genoemde periode wel een bedrag was gespaard, terwijl er voor het overige geen sprake was van erfenissen of schenkingen. Dat maakte, aldus het hof, dat de tenzij-clausule in dezen niet van toepassing was.

Pensioen

Uit de beschikking van de Hoge Raad van 14 februari 2020⁵ bleek dat de

hoogte van de pensioenaanspraak van de vereveningsgerechtigde echtgenoot bij in eigen beheer opgebouwd pensioen naar het tijdstip van echtscheiding bepaald moet worden. Het bedrag dat nodig is om die pensioenaanspraak bij een externe pensioenverzekeraar te verzekeren (de commerciële waarde) moet echter worden bepaald naar het tijdstip van afstorting door de rechtspersoon.

IPR

Toepasselijk recht huwelijksvermogensregime

Op 17 januari 2020⁶ beschikte de Hoge Raad dat artikel 10:9 BW geen rol speelt bij de vraag welk recht van toepassing is op het huwelijksvermogensregime van partijen. In deze zaak was volgens de verwijzingsregels van het Haags Huwelijksvermogensverdrag 1978 het Nederlands recht van toepassing. De man heeft bij het hof met succes betoogd dat het naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar was dat verdeling van de ontbonden huwelijksgemeenschap van partijen bij helfte zou moeten plaatsvinden en zich daarbij beroepen op artikel 10:9 BW. De vrouw klaagde in cassatie enkel over de wijze waarop het hof artikel 10:9 BW had toegepast. De Hoge Raad oordeelde echter dat artikel 10:9 BW slechts toepassing kan vinden in gevallen die niet bestreken worden door een verdrag of een EU-verordening, of voor zover toepassing in een concreet geval verenigbaar is met een toepasselijk verdrag of een toepasselijke EU-verordening. Het Huwelijksvermogensverdrag bevat een gesloten stelsel van verwijzingsregels dat geen ruimte laat voor toepassing van artikel 10:9 BW. Het door het Huwelijksvermogensverdrag aangewezen recht diende dus te worden toegepast, ook indien dat een onaanvaardbare schending zou opleveren van het bij partijen levende gerechtvaardigde vertrouwen of van de rechtszekerheid. Maar omdat de vrouw enkel klaagde over de wijze waarop het

hof artikel 10:9 BW heeft toegepast, leidde haar klacht niet tot cassatie.

Gemeenschappelijke eerste huwelijksdomicilie

Ook in de zaak die leidde tot de beschikking van het Gerechtshof Den Haag van 26 juni 2019⁷ ging het om de vraag welk recht op grond van het Haags Huwelijksvermogensverdrag 1978 moest worden toegepast op het huwelijksvermogensregime van partijen. Ditmaal was daarvoor de eerste gemeenschappelijke huwelijksdomicilie van partijen van belang. De vrouw had zich pas na acht maanden vanuit Turkije bij de man in Nederland gevoegd. Desalniettemin oordeelde het hof dat sprake was van een eerste gemeenschappelijke huwelijksdomicilie in Nederland en overwoog daartoe dat in de Nederlandse rechtspraak wordt aangenomen dat tussen de huwelijksluiting en het tijdstip waarop de echtgenoten geacht moeten worden hun eerste huwelijksdomicilie te hebben gevestigd enige tijd mag liggen, meestal gesteld op zes maanden. Die termijn kan onder bijzondere omstandigheden enigszins worden verlengd. Daarvan was in dezen sprake. Partijen hadden de bedoeling hun eerste huwelijksdomicilie in Nederland te vestigen. Enkel vanwege de procedure rond het verkrijgen van het visum en de verblijfsvergunning van de vrouw was het haar niet gelukt zich binnen zes maanden na het huwelijk bij de man in Nederland te vestigen.

Procesrecht *Nevenvoorzieningen*

In de zaak die resulteerde in de beschikking van de Rechtbank Rotterdam van 26 juli 2019⁸ waren partijen naast echtgenoten ook vennoten in een vof. De rechtbank kwalificeerde het verzoek om de vof in de verdeling te betrekken als nevenvoorziening (ex artikel 827 Rv) en overwoog daartoe dat een vennootschap onder firma een bijzondere gemeenschap is met een afgescheiden vermogen.⁹ Volgens vaste rechtspraak dient de waarde

van het aandeel van de echtgenoten in de vof in de verdeling te worden betrokken. De verzoeken van partijen ten aanzien van gehoudenheid tot betaling van de schulden van de vof, de rechtsgeldigheid van de vennootschapsakte en de jaarstukken kwalificeerden volgens de rechtbank dan weer niet als nevenvoorziening. Gelet op de aard van deze verzoeken en de daaraan ten grondslag liggende stellingen viel te verwachten dat de behandeling daarvan tot onnodige vertraging van deze procedure zouden leiden.

In een vergelijkbare zaak oordeelde de Rechtbank Oost-Brabant eerder dat de verzoeken betreffende de vof niet te gelden hebben als nevenvoorziening. Het Gerechtshof 's-Hertogenbosch oordeelde op 19 januari 2020¹⁰ echter dat ook in die zaak het verzoek betreffende de verrekening van het vennootschapsvermogen als nevenvoorziening kon worden aangemerkt. Partijen waren de vof aangegaan tijdens hun huwelijk en het naderende einde van het huwelijk betekende ook de ontbinding van de vof. Het verzoek van de vrouw vertoonde daarmee voldoende samenhang met het verzoek tot echtscheiding en de behandeling van dit verzoek leidde niet tot onnodige vertraging.

Geheimhoudingsplicht mediation

De beschikking van de Rechtbank Amsterdam van 1 augustus 2019¹¹ onderstreept het belang van een mediationovereenkomst, waarin de geheimhoudingsplicht in een afdoende bewijsovereenkomst is uitgewerkt. Een dergelijke overeenkomst is aan te merken als een bewijsovereenkomst als bedoeld in artikel 153 Rv. Dergelijke overeenkomsten blijven buiten toepassing als zij betrekking hebben op het bewijs van feiten waaraan het recht gevolgen verbindt die niet ter vrije bepaling van partijen staan, dan wel op andere gronden waarop zij krachtens het BW buiten toepassing blijven. In dezen oordeelde de rechtbank dat het beroep van

de mediators op de bewijsovereenkomst niet onaanvaardbaar was. Van belang daarbij was dat de kwestie waarover de man de mediators als getuigen wilde horen zich al voor de start van de mediation had voorgedaan en toen al duidelijk was dat dit onderwerp van gesprek zou worden in de mediation.

Informele rechtsingang minderjarige hoger beroep

De Hoge Raad bepaalde in zijn beschikking van 21 februari 2020¹² dat het hof terecht heeft geoordeeld dat de minderjarige de informele rechtsingang als bedoeld in artikel 1:377g BW kon gebruiken in het door de vader ingestelde hoger beroep. Die toepassing strookt met de aan de bepaling ten grondslag liggende gedachte dat een minderjarige die in staat is tot een redelijke waardering van zijn belangen zich voor de in die bepaling genoemde kwesties op eenvoudige en informele wijze tot de rechter moet kunnen wenden. Het bieden van een informele rechtsingang in hoger beroep geeft de minderjarige de mogelijkheid zijn wensen over de kwestie die aan de orde is aan het hof kenbaar te maken en voorkomt dat hij zich daarvoor, hangende dat hoger beroep, (opnieuw) tot de rechtbank moet wenden of dat er tegenstrijdige beslissingen worden genomen. Bovendien wordt met de mogelijkheid van een informele rechtsingang voor de minderjarige in hoger beroep het belang gediend dat die beslissing wordt gebaseerd op de meest actuele stand van zaken.

Volmacht ouder

In de zaak die heeft geleid tot de beschikking van het Gerechtshof Den Haag van 7 augustus 2019¹³ oordeelt het hof dat de moeder als gevolmachtigde van de jongmeerderjarige in de echtscheidingsprocedure een bijdrage in de kosten van diens levensonderhoud en studie kan verzoeken, ook als deze jongmeerderjarige reeds bij de aanvang van de procedure tot echtscheiding meerderjarig is. Dit

volgt uit de parlementaire geschiedenis.¹⁴ Voor de procedure in hoger beroep geldt vervolgens wel dat de jongmeerderjarige zich niet zelf kan verweren tegen het hoger beroep van de man voor zover dit de bijdrage in het levensonderhoud en studie betreft. Evenmin kan de jongminderjarige een (voorwaardelijk) incidenteel hoger beroep instellen. Aangezien de jongminderjarige geen belanghebbende in de echtscheidingsprocedure is, is daartoe uitsluitend de vrouw als gevolmachtigde van de jongmeerderjarige bevoegd.

Inkomensafhankelijke combinatiekorting

De Hoge Raad heeft in maart 2020 de eisen voor de inkomensafhankelijke combinatiekorting (iack) voor co-ouders versoepeld.¹⁵ Artikel 8.14a lid 1 sub 5 Wet IB 2001 bepaalt dat de iack geldt voor een belastingplichtige indien in het kalenderjaar gedurende ten minste zes maanden een kind dat bij de aanvang van het kalenderjaar de leeftijd van twaalf jaar niet heeft bereikt op hetzelfde woonadres als de belastingplichtige staat ingeschreven in de Basisregistratie Personen. De iack is bedoeld voor ouders die arbeid en zorg voor kinderen combineren. Voornoemd artikel bepaalt verder, voor zover in cassatie van belang, dat bij ministeriële regeling wordt bepaald in welke gevallen een kind dat niet op hetzelfde woonadres als de belastingplichtige staat ingeschreven in de Basisregistratie Personen, voor de toepassing van het eerste lid, letter b, geacht wordt toch op hetzelfde woonadres te staan ingeschreven. Uit de totstandkomingsgeschiedenis van het destijds geldende artikel 8.14 Wet IB 2001 kan worden afgeleid dat de wetgever beoogde dat de combinatiekorting (thans de iack) kan worden genoten door beide ouders als zij de zorg voor de kinderen gelijkmatig verdelen. Aan het criterium van gelijkmatig verdeelde zorg is doorgaans voldaan als zij de zorg over de kinderen gelijk verdelen in een

regelmatig ritme waarbij het kind gemiddeld doorgaans ten minste drie dagen per week verblijft bij de ouder waar het niet staat ingeschreven in de Basisregistratie Personen.

Alimentatie Niet-wijzigingsbeding kinderalimentatie

In 2019 zijn er prejudiciële vragen aan de Hoge Raad gesteld die er in de kern om draaien of er nu wel of geen niet-wijzigingsbeding ten aanzien van kinderalimentatie kan worden overeenkomen. De Hoge Raad heeft deze vragen op 1 november 2019 als volgt beantwoord.¹⁶ Voor zover een niet-wijzigingsbeding met betrekking tot kinderalimentatie inhoudt of ertoe strekt dat een toename van de draagkracht van een onderhoudsplichtige of van de behoefte van het kind niet kan leiden tot een hogere kinderalimentatie, is dit beding nietig op grond van artikel 3:59 BW jo. artikel 3:40 lid 1 BW. Dat zou in strijd zijn met de dwingendrechtelijke bepaling dat iedere ouder ten minste verplicht is naar draagkracht te voorzien in de kosten van verzorging en opvoeding van minderjarige kinderen (artikel 1:404 lid 1 BW). Voor zover een niet-wijzigingsbeding inhoudt of ertoe strekt dat een afname van de draagkracht van een onderhoudsplichtige of van de behoefte van het kind niet kan leiden tot een lagere kinderalimentatie is dit beding in beginsel niet in strijd met de regel dat kinderalimentatie ten minste aan de wettelijke maatstaven moet voldoen, en kan aan dit beding rechtsgevolg toekomen. Dat kan anders zijn als de onderhoudsplichtige ouder ook onderhoudsverplichtingen heeft jegens andere kinderen, onder wie kinderen uit andere relaties. In dat geval zou het niet-wijzigingsbeding immers in strijd kunnen komen met de regel dat bij het bepalen van de draagkracht van de onderhoudsplichtige rekening gehouden moet worden met onderhoudsverplichtingen jegens andere kinderen. Aan analoge toepassing van artikel

1:159 lid 3 BW op een niet-wijzigingsbeding bij kinderalimentatie bestaat geen behoefte. Indien aan een dergelijk beding rechtsgevolg toekomt, zijn daarop artikel 6:126 BW jo. artikel 6:248 lid 2 BW en artikel 6:258 BW van toepassing. Een beroep op die bepalingen ligt bijvoorbeeld in de rede als de draagkracht van de onderhoudsplichtige zodanig is verminderd dat hij niet langer in staat is in zijn eigen levensonderhoud te voorzien bij het ongewijzigd in stand laten van de vastgestelde kinderalimentatie. Indien een dergelijk beroep slaagt, is de overeenkomst vatbaar voor wijziging op de voet van artikel 1:401 lid 1 BW.

Partneralimentatie: Hof-norm

Volgens vaste jurisprudentie van de Hoge Raad dient bij de bepaling van de hoogte van de behoefte rekening te worden gehouden met alle relevante omstandigheden. De behoefte zal daarnaast zo veel mogelijk aan de hand van concrete gegevens betreffende de reële of de met een zekere mate van waarschijnlijkheid te verwachten – en gelet op de welstand redelijke – kosten van levensonderhoud door de rechter moeten worden bepaald. Sinds 2018 zijn er uitspraken geweest waarin de Hof-norm als uitgangspunt leek te gelden, tenzij voldoende feiten en omstandigheden werden aangevoerd waarom daarvan kon worden afgeweken. Voorbeelden hiervan uit het afgelopen jaar zijn de beschikkingen van het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden van 3 september 2019¹⁷ en het Gerechtshof 's-Hertogenbosch van 26 maart 2020.¹⁸ In beide uitspraken luidde de conclusie dat de aangevoerde omstandigheden onvoldoende zwaarwegend waren om niet uit te gaan van de Hof-norm-behoefte van de vrouw. In de eerste genoemde zaak voerde de man aan dat de vrouw haar behoefte volgens de Hof-norm niet had onderbouwd en dat, juist doordat het geregistreerd partnerschap – waaruit geen kinderen waren geboren – afwijkt van het gebruikelijke huwelijk,

niet kon worden volstaan met de Hof-norm. Het hof Arnhem-Leeuwarden ging daar niet in mee en overwoog voorts dat overige omstandigheden, bijvoorbeeld dat het uitgavenpatroon gedurende het geregistreerd partnerschap (veel) lager was dan de inkomenssituatie toeliet, die in dit geval om een andere wijze van behoefteberekening zouden vragen, waren gesteld noch gebleken. Uit de stukken en de door partijen afgelegde verklaringen ter mondelinge behandeling bleek dat zij in de periode van hun samenwoning binnen het geregistreerd partnerschap juist goed ervan hadden geleefd, hun inkomens opmaakten en luxueuze verbouwingen hadden laten doen, zodat de vrouw in de periode van het geregistreerd partnerschap gewend is geraakt aan de welstand die het gezamenlijk netto besteedbaar inkomen van partijen hen toen opleverde. Het hof 's-Hertogenbosch oordeelde op 26 maart 2020 dat het enkele feit dat de man in zijn hoger beroepschrift een aantal zaken in de behoeftelijst van de vrouw heeft benoemd, zonder daar overigens een conclusie aan te verbinden, niet maakte dat niet van de Hof-norm kon worden uitgegaan. Overigens zijn ook uitspraken geweest waarin de Hof-norm niet tot uitgangspunt genomen werd, omdat een van partijen zich daar niet mee kon verenigen. Een voorbeeld is de beschikking van het Gerechtshof Den Haag van 4 december 2019.¹⁹

Bewust afwijken van wettelijke maatstaven

In de zaak die leidde tot de beschikking van de Hoge Raad van 13 december 2019²⁰ lag de vraag voor of partijen in hun echtscheidingsconvenant bewust zijn afgeweken van de wettelijke maatstaven. Hoewel de Hoge Raad het cassatieberoep verwerpt op grond van artikel 81 lid 1 RO is dit, vanwege de conclusie, toch een interessante uitspraak. De rechtbank oordeelde dat het echtscheidingsconvenant was aangegaan met grove miskennis van de wettelijke

maatstaven en heeft de partneralimentatie verlaagd. Daarbij is in aanmerking genomen dat er geen berekeningen zijn gemaakt van de behoefte en draagkracht en dat sprake is van een duidelijk wanverhouding tussen de onderhoudsbijdrage waartoe de rechter zou hebben beslist en die partijen in het convenant zijn aangegaan. Het hof oordeelde echter dat partijen bewust zijn afgeweken van de wettelijke maatstaven. Zij hebben kennelijk niet de wettelijke maatstaven voor ogen gehad, maar welbewust een eigen regeling willen treffen. Dit leidde het hof af uit de e-mail van de mediator, die bevestigt dat partijen bewust hebben afgezien van het opstellen van een behoefte- en draagkrachtberekening en dat partijen in onderling overleg de kinder- en partneralimentatie hebben vastgesteld. Voorts achtte het hof van belang dat partijen bij het opstellen van het convenant naast de mediator ook door een gemeenschappelijke advocaat zijn bijgestaan. Het hof heeft vervolgens geoordeeld dat de man onvoldoende heeft gesteld om te kunnen concluderen dat de omstan-

digheden zo ingrijpend zijn gewijzigd dat hij naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid niet langer aan het beding mag worden gehouden (ex artikel 1:159 lid 3 BW). De man is in cassatie gegaan. De conclusie van de A-G strekt tot verwerping van het cassatieberoep. De onderdelen van het cassatiemiddel hebben de strekking dat het hof blijk heeft gegeven van een onjuiste rechtsopvatting omtrent het begrip 'bewuste afwijking van de wettelijke maatstaven', omdat daarvan pas sprake kan zijn als partijen de wetenschap hebben gehad van de wettelijke maatstaven en de gevolgen van die afwijking. Onder verwijzing naar de uitspraak van de Hoge Raad van 23 oktober 1987²¹ gaat de A-G ervan uit dat indien partijen zich niet hebben willen richten op de wettelijke maatstaven, er reeds sprake is van bewuste afwijking.

Ots en uithuisplaatsing

In de beschikking van 20 april 2018 heeft de Hoge Raad regels gegeven die gelden voor mondelinge uitspraken en de schriftelijke uitwerking daarvan.²² Daarbij wijdde de Hoge

Als ik niks heb genomen,
ben ik ziek. Als ik een béétfe
heb genomen, voel ik me okdy.
Als ik een boel heb genomen,
ben ik gek.



Raad ook overwegingen aan 'de bestaande praktijk' dat als er een zodanig spoedeisend belang is bij een uitspraak dat een (volledige) schriftelijke uitwerking daarvan niet kan worden afgewacht, de uitspraak in mondelinge vorm wordt gedaan. Over de schriftelijke uitwerking van dergelijke mondelinge uitspraken overwoog de Hoge Raad onder meer dat als de bestaande praktijk wordt gevolgd, de volledige schriftelijke uitwerking van de uitspraak zo spoedig mogelijk na de mondelinge uitspraak beschikbaar dient te zijn, bij voorkeur binnen enkele dagen. Overeenkomstig het in artikel 30p lid 5 Rv bepaalde, valt hierbij uit te gaan van een termijn van uiterlijk twee weken. Uit de beschikking van de Hoge Raad van 21 februari 2020²³ volgt dat overschrijding van de genoemde termijn van twee weken voor de schriftelijke uitwerking van de mondelinge uitspraak, niet tot gevolg heeft dat de uitspraak nietig is of dat daaraan anderszins geen rechtsgevolgen kunnen worden verbonden. Dit strookt met hetgeen geldt ingeval mondeling uitspraak wordt gedaan op de voet van artikel 30p Rv. De overschrijding van de in artikel 30p lid 5 Rv genoemde termijn voor het na de mondelinge uitspraak verstrekken van een afschrift van het proces-verbaal, heeft evenmin nietigheid van de uitspraak tot gevolg. Indien de schriftelijke uitwerking van de mondelinge uitspraak te laat beschikbaar komt, geldt voor het instellen van een rechtsmiddel daartegen hetgeen de Hoge Raad heeft overwogen bij beschikking van 20 april 2018. In deze beschikking heeft de Hoge Raad regels gegeven die gelden voor mondelinge uitspraken en de schriftelijke uitwerking daarvan. Daarbij heeft de Hoge Raad ook overwogen gewijd aan 'de bestaande praktijk', die erin bestaat dat indien een zodanig spoedeisend belang bestaat bij een uitspraak dat een (volledige) schriftelijke uitwerking daarvan niet kan worden afgewacht, de uitspraak in mondelinge vorm wordt gedaan

(zie rov. 3.3.3-3.3.4). Over de schriftelijke uitwerking van dergelijke mondelinge uitspraken heeft de Hoge Raad onder meer het volgende overwogen:

'3.4.4 Wordt de bestaande praktijk gevolgd, dan dient de volledige schriftelijke uitwerking van de uitspraak zo spoedig mogelijk na de mondelinge uitspraak beschikbaar te zijn, bij voorkeur binnen enkele dagen. Overeenkomstig het in art. 30p lid 5 Rv bepaalde, valt hierbij uit te gaan van een termijn van uiterlijk twee weken.' De schriftelijke uitwerking dient als uitspraakdatum de dag van de mondelinge uitspraak te vermelden, maar met de uitdrukkelijke aantekening dat het de schriftelijke uitwerking betreft van de reeds mondeling gedane uitspraak, onder vermelding van de datum waarop de schriftelijke uitwerking is vastgesteld, opdat een en ander controleerbaar is voor partijen en de rechter in een volgende instantie.

BOPZ/WVGGZ/VERSLAVING Wetgeving

Op 1 januari 2020 zijn de Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg (Wvggz) en de Wet zorg en dwang in werking getreden. Deze wetten vervangen de Wet bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen (Wet Bopz).

Overgang begrippen

In 2018 overwoog de Hoge Raad dat verslaving aan middelen als alcohol en drugs niet tot toepassing van de Wet Bopz kon leiden, tenzij de verslaving gepaard gaat met (andere) psychische stoornissen van zodanige ernst dat het denken, voelen, willen, oordelen en doelgericht handelen daardoor zo ingrijpend worden beïnvloed dat betrokkene het veroorzaakte gevaar niet kon worden toegerekend, omdat de stoornis de gevaarvolle daden van de betrokkene overwegend beheerst.²⁴ De vraag is of de Wvggz verandering brengt in het begrip 'geestesstoornis'. In zijn noot bij de beschikking van de Hoge Raad

van 6 september 2019²⁵ komt mr. dr. R.B.M. Keurentjes²⁶ vooralsnog tot de conclusie dat de jurisprudentie gewezen onder de Wet Bopz ten aanzien van verslaving en het begrip 'psychische stoornis' na inwerking-treding van de Wvggz waarschijnlijk geldig blijft. In de toelichting op de nieuwe wet staat te lezen dat er met een wijziging van de begrippen geen inhoudelijke verandering is beoogd. Tegelijkertijd geeft de wetgever echter aan dat onder het begrip 'psychische stoornis', dat in de plaats komt van het begrip 'geestesstoornis', ook de verslavingen vallen. Uit de toelichting op de wet blijkt dat de wetgever aansluiting heeft gezocht bij de DSM V classificatie en de Bopz-jurisprudentie. Het lijkt alsof het begrip 'stoornis' in de Wvggz ruimer wordt omschreven.

ERFRECHT

Wetgeving

Op 1 januari 2020 is de Wet Verbeteren patiëntgerichte zorg en opnemen wettelijke regeling voor inzagerecht medisch dossier van overleden patiënt in werking getreden. Deze wet wijzigt op een aantal punten de Wet op de Geneeskundige Behandelingsovereenkomst (WGBO). Per 1 januari 2020 wordt in de WGBO een regeling opgenomen voor het inzagerecht in het medisch dossier van een overleden patiënt of cliënt door nabestaanden of hulpverleners.

Op 24 april 2020 is de Tijdelijke wet COVID-19 Justitie en Veiligheid in werking getreden. Deze wet maakt het onder andere mogelijk om via audiovisuele middelen iemand te identificeren en een (notariële) akte te passeren. Deze wet is tijdelijk en vervalt in beginsel op 1 september 2020. Zowel de Handleiding erfrechtprocedures kantonrechter als de Richtlijnen Vereffening nalatenschappen zijn in februari 2020 geüpdatet.

IPR

In het arrest van de Hoge Raad van 19 juli 2019²⁷ ging het om de verdeling van een nalatenschap. De erfge-

naam die de procedure startte was woonachtig in Spanje. Zij was nog tijdens de procedure bij de rechtbank in Spanje onder 'tutela' (curatele) gesteld en vervolgens in cassatie overleden. De vraag was of de erfgenamen de procedure in cassatie op eigen naam konden voortzetten, nadat hun moeder in cassatie zelf niet-ontvankelijk was verklaard vanwege de tutela en de taak van de tutor was geëindigd als gevolg van het overlijden. De Hoge Raad beantwoordde deze vraag positief. De tutela was weliswaar met het overlijden geëindigd, maar de hoedanigheid van formele procespartij eindigt pas als de procedure is geschorst en door een andere partij is hervat (artikel 225 lid 1 sub a en c Rv). Een andere vraag was of de zonen konden worden aangemerkt als erfgenamen (en dus bevoegd schorsen en hervatten). De zonen beriepen zich op een in Spanje verleden authentieke akte waaruit volgde dat zij erfgenaam waren. De Hoge Raad oordeelde dat een in Spanje verleden authentieke akte in Nederland in beginsel dezelfde bewijskracht heeft als in Spanje. De echtheid van die akte kan alleen voor een gerecht in de lidstaat van herkomst worden aangevochten (artikel 59 lid 1 Europese Erfrechtverordening).

Verlof conservatoir beslag bij langstlevende

In de zaak die voerde tot de beschikking van het Gerechtshof Den Haag van 19 december 2019²⁸ was sprake van een quasi wettelijke verdeling op grond waarvan de dochter een niet-opeisbare geldvordering had op haar langstlevende ouder (vader). De dochter had verzocht om verlof voor het leggen van conservatoir beslag op onroerende zaken van vader met als grond vrees voor verduistering. Vader was voornemens opnieuw te trouwen en gaf sinds het overlijden van moeder veel geld uit. Zowel de voorzieningenrechter als het hof wezen het verzoek af. Voor het hof stond voorop dat het testament van moeder, waarin het ongestoord voortleven van vader tot uitgangspunt was genomen, vader het recht gaf vrij te beschikken over de nalatenschap en ongestoord verder kon leven. Deze testamentaire bevoegdheid is slechts begrensd daar waar vader misbruik van bevoegdheid maakt, dat wil zeggen over de nalatenschap zou beschikken met geen ander doel dan (een van) de kinderen in hun verhaalsmogelijkheden te benadelen. Grote terughoudendheid is daarbij geboden. Het hof voegde daar aan toe dat dit ook zou gelden als de wettelijke verdeling

als bedoeld in artikel 4:13 BW van toepassing zou zijn.

Erfrecht Pauliana

Zowel in het vonnis van de Rechtbank Rotterdam van 25 september 2019²⁹ als in het vonnis van de Rechtbank Limburg van 18 maart 2020³⁰ speelde de vraag of een verkoop van onroerend tegen een te lage waarde door de langstlevende echtgenoot moet worden vernietigd op grond van artikel 3:45 BW (actio Pauliana). In de Rotterdamse zaak ging het om opeisbare vorderingen van de kinderen van erflater op diens nalatenschap, vanwege het eerder overlijden van hun moeder. Enig erfgenaam in die nalatenschap is de weduwe/stiefmoeder. Zij heeft de woning van vader tegen een te lage prijs verkocht aan een (bevriende) derde. Door deze verkoop konden de vorderingen van de kinderen niet meer worden voldaan. De kinderen deden met succes een beroep op artikel 3:45 BW. De rechtbank achtte bewezen dat de stiefmoeder en de koper wisten of hadden horen te weten dat de kinderen door verkoop en levering van de woning in hun verhaalsmogelijkheden zouden worden benadeeld. Overwogen werd dat voor paulianeus handelen niet vereist is dat de handeling wordt verricht, terwijl de



hoogte van de vordering die daardoor niet voldaan kan worden, bekend is. Voldoende is dat wetenschap bestaat omtrent benadeling van degene die de vordering bezit, waarvoor wetenschap van omtrent het bestaan van die vordering noodzakelijk is. In de Limburgse zaak ging het om een nog niet opeisbare vordering van een kind op haar nog levende langstlevende ouder uit hoofde van ouderlijke boedelverdeling. De rechtbank oordeelde in dat geval dat geen sprake was van actio pauliana. Daartoe werd overwogen dat van een benadeling als bedoeld in artikel 3:45 BW slechts sprake kan zijn indien voldoende zekerheid bestaat dat het vermogen van de langstlevende ouder als gevolg van de omstrede rechtshandeling ontoereikend is geworden om de bedoelde vordering van het kind te kunnen voldoen. Uitgangspunt bij de vraag of het vermogen al dan niet toereikend is, is de hoogte van het vermogen van de langstlevende ouder ten tijde van het inroepen van de nietigheid van de rechtshandeling. Dit is niet een per

se beslissend uitgangspunt omdat het vermogen van de langstlevende ouder dynamisch is. De vraag omtrent het al dan niet toereikend zijn van dit vermogen werd beoordeeld aan de hand van de stand van het vermogen per datum dagvaarding. Het kind had onvoldoende onderbouwd dat het toenmalige vermogen van de langstlevende ouder ontoereikend was.

Informatieplicht

Op grond van artikel 4:78 BW kan een onterfde legitimaris tegen de erfgenamen en de executeur aanspraak maken op inzage en een afschrift van alle bescheiden die hij voor de berekening van zijn legitieme portie nodig heeft. In het afgelopen jaar zijn een aantal tegenstrijdige uitspraken over dit onderwerp verschenen. Het Gerechtshof 's-Hertogenbosch oordeelde op 12 september 2019³¹ dat dit zo ruim mogelijk moet worden uitgelegd, met die beperking dat de gegevens onontbeerlijk zouden zijn voor de berekening van de legitieme portie. De bankafschriften en aan-

giftes IB tot vijf jaar voor het overlijden van erflater dienden te worden afgegeven aan de legitimaris. Even daarvoor oordeelde het Gerechtshof Den Haag³² echter dat de erfgenaam slechts verificatoire bescheiden per sterfdatum hoefde te verstrekken, alsmede opgave moest doen van in het verleden door erflater gedane giften. Daartoe dienden onder meer bankafschriften met het saldo op de sterfdatum, overlijdensaangifte inkomstenbelasting, aangifte erfbelasting en de betreffende aanslagen. De erfgenaam hoefde geen inzicht te verschaffen in het vermogensverloop voor overlijden. Zulks gold ook voor de aangiften inkomstenbelasting en aanslagen over het verleden. Erflater stond niet onder curatele of bewind. Hij kon derhalve zijn leven invullen zoals hij wenste en achteraf kunnen legitimarissen niet eisen dat alsnog rekening en verantwoording wordt afgelegd met betrekking tot zijn leefwijze en het mogelijk daarmee gepaard gaande uitgavenpatroon.

NOTEN

- 1 Gerechtshof Amsterdam 17 december 2019, ECLI:NL:GHAMS:2019:4636.
- 2 Hoge Raad 4 oktober 2019, ECLI:NL:HR:2019:1532.
- 3 Hoge Raad 13 maart 2020, ECLI:NL:HR:2020:417.
- 4 Gerechtshof 's-Hertogenbosch 11 juli 2019, ECLI:NL:GHSHE:2019:2407.
- 5 Hoge Raad 14 februari 2020, ECLI:NL:HR:2020:276.
- 6 Hoge Raad 17 januari 2020, ECLI:NL:HR:2020:70.
- 7 Gerechtshof Den Haag, 26 juni 2019, ECLI:NL:GHDHA:2019:1960.
- 8 Rechtbank Rotterdam 26 juli 2019, ECLI:NL:RBROT:2019:7418.
- 9 Hoge Raad 19 april 2019, ECLI:NL:HR:2019:649.
- 10 Gerechtshof 's-Hertogenbosch 19 januari 2020, ECLI:NL:GHSHE:2020:115.
- 11 Rechtbank Amsterdam 1 augustus 2019, ECLI:NL:RBAMS:2019:6366.
- 12 Hoge Raad 21 februari 2020, ECLI:NL:HR:2020:321.
- 13 Gerechtshof Den Haag 7 augustus 2019, ECLI:NL:GHDHA:2019:2230.
- 14 *Kamerstukken I* 1988/89, 19242, 75n, p. 6.
- 15 Hoge Raad 13 maart 2020, ECLI:NL:HR:2020:415.
- 16 Hoge Raad 1 november 2019, ECLI:NL:HR:2019:1689.
- 17 Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 03 september 2019, ECLI:NL:GHARL:2019:7121.
- 18 Gerechtshof 's-Hertogenbosch 26 maart 2020, ECLI:NL:GHSHE:2020:1088.
- 19 Gerechtshof Den Haag 4 december 2019, ECLI:NL:GHDHA:2019:3880.
- 20 Hoge Raad van 13 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:1938.
- 21 Hoge Raad 23 oktober 1987, ECLI:NL:HR:1987:AD0015, *NJ* 1988/438, m.nt. E.A.A. Luijten r.o. 3.1.
- 22 Hoge Raad 20 april 2018, ECLI:NL:HR:2018:650.
- 23 Hoge Raad 21 februari 2020, ECLI:NL:HR:2020:320.
- 24 Hoge Raad 12 oktober 2018, ECLI:NL:HR:2018:1936.
- 25 Hoge Raad 6 september 2019, ECLI:NL:HR:2019:1299.
- 26 JGZ 2019/38.
- 27 Hoge Raad 19 juli 2019, ECLI:NL:HR:2019:1239.
- 28 Gerechtshof Den Haag, 19 december 2019, ECLI:NL:GHDHA:2019:3380.
- 29 Rechtbank Rotterdam, 25 september 2019, ECLI:NL:RBROT:2019:7531.
- 30 Rechtbank Limburg, 18 maart 2020, ECLI:NL:RBLIM:2020:2273.
- 31 Gerechtshof 's-Hertogenbosch 12 september 2019, ECLI:NL:GHSHE:2019:3344.
- 32 Gerechtshof Den Haag 18 juni 2019, ECLI:NL:GHDHA:2019:1869.

KRONIEK IT-RECHT

Dit is de tweede kroniek in het *Advocatenblad* over het recht rond informatietechnologie, kortweg IT-recht. Wellicht meer dan bij andere rechtsgebieden is de selectie voor een kroniek als deze niet eenvoudig. Het IT-recht is immers geen duidelijk omlijnd rechtsgebied, maar omvat alle juridisch relevante onderwerpen in verband met informatietechnologie. Zeker nu informatietechnologie steeds meer is doorgedrongen in onze samenleving, zijn die juridische aspecten zeer omvangrijk. Daarom een korte verantwoording vooraf. Wij hebben ons in deze Kroniek vooral gericht op de verbintenisrechtelijke aspecten van het IT-recht, en wel over de periode vanaf medio 2018 tot eind 2019. Deze Kroniek neemt ook de relevante ontwikkelingen in het IT-aanbestedingsrecht mee. En omdat over het IT-recht, vanwege de specifieke en ook gefragmenteerde aard ervan, minder wordt geprocedeerd dan in het strafrecht of het reguliere vermogensrecht, besteden we vooral aandacht aan lagere rechtspraak.

DOOR / ESTHER VAN GENUCHTEN, ROBERT VAN SCHAİK & REINOUD WESTERDIJK

ZORGPLICHT

Kenmerkend voor IT-contracten is dat zij meestal kwalificeren als een overeenkomst van opdracht in de zin van artikel 7:400 Burgerlijk Wetboek (BW). Daarbij moet de IT-leverancier de zorg van een goed opdrachtnemer betrachteren, en in het verlengde daarvan de afnemer tussentijds informeren over de werkzaamheden ter uitvoering van de opdracht. Dat bij de uitvoering van IT-opdrachten (programmeer)fouten ontstaan, is op zichzelf niet opmerkelijk. In de rechtspraak leiden dergelijke fouten daarom niet per se tot een zorgplichtschending. Zo oordeelde de Rechtbank Overijssel in een zaak over een ICT-project waarbij koppelingen met bestaande applicaties moesten worden gemaakt. In het kader van de zorgplicht was het volgens de rechter belangrijker dat de leverancier de redelijke belangen van de opdrachtgever over het bereiken van toegezegde resultaten en kostenbeheersing van de uit te voeren taken, ondanks de daarbij gemaakte fouten, in het oog hield.¹

Zorgplicht en kostenbeheersing

Kostenbeheersing is een terugkerend thema bij de invulling van de zorgplicht. Het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden boog zich over een geschil tussen leverancier Ctac en afnemer Partners Network naar aanleiding van een mislukte automatisering. Partijen werden het niet eens over het budget voor 150-200 mandagen (later bijgesteld naar 182 mandagen), terwijl de uiteindelijke implementatieovereenkomst tussen partijen, een uitgebreide – met waarborgen voor Partners Network omgeven – urenfacturatieprocedure inhield zonder vast mandagenaantal. Op basis daarvan oordeelde het gerechtshof dat een overschrijding van het budget van 182 mandagen geen wanprestatie betrof.² Toch gelastte het gerechtshof nog een deskundigenbericht, omdat Ctac mogelijk haar zorgplicht had geschonden vanwege de verhouding tussen enerzijds de voortgang en kwaliteit van de software-implementatie en anderzijds het aantal in rekening gebrachte uren. Dit mede in het licht

van de doelstellingen van de implementatieovereenkomst.³

Het is in IT-projecten ‘eerder regel dan uitzondering ... dat de “scope” van de werkzaamheden gaandeweg steeds verandert en dat daarbij ook vaak aanzienlijke vertraging wordt opgelopen’, zoals ook de Rechtbank Amsterdam onderkende in een ander conflict met leverancier Ctac.⁴ In casu meldde Ctac in een reeds maanden lopende realisatiefase slechts twee dagen voor de afgesproken deadline aan afnemer LeaseWeb dat deze deadline niet gehaald zou worden. Daarbij meldde Ctac dat een aanvullende termijn van twee weken wel voldoende zou zijn. De rechtbank oordeelde dat Ctac met die laatste mededeling haar zorgplicht schond. Achteraf bezien was de eigen inschatting van Ctac op dat moment namelijk dat er nog vele maanden werk vereist was, waarbij de oorspronkelijke door Ctac gegeven kostenraming zou verdubbelen. ‘Van een redelijk handelend en redelijk bekwaam IT-deskundige mag tenminste worden verwacht dat een

Esther van Genuchten, Robert van Schaik & Reinoud Westerdijk zijn advocaten werkzaam bij Kennedy Van der Laan te Amsterdam. Collega Pim Hesselink las kritisch mee en zij danken student-stagiaires Famke Hoogeveen en Julie Kramer voor hun bijdrage aan het jurisprudentieonderzoek.



redelijk overzicht bestaat van de nog te verrichten werkzaamheden,' aldus de rechtbank.⁵ Door deze zorgplichtschending was de ontbinding volgens de rechtbank gerechtvaardigd, ook al had LeaseWeb zelf ook een aandeel in de ontstane vertraging door (onder meer) haar gebrekkige informatievoorziening aan Ctac.

Zorgplicht en het testen van resultaten

Dat de scope van werkzaamheden in IT-projecten vaak wijzigt, geldt des te meer bij toepassing van de agile-methodiek.⁶ Bij die methodiek zijn testwerkzaamheden van belang voor het implementeren van *feedback in nieuwe sprints* (tijdsblokken waarbinnen een bepaald onderdeel van een project afgrond wordt) en het slagen van het project als geheel. De Rechtbank Noord-Holland oordeelde in dit kader dat leverancier Betty Blocks haar zorgplicht had geschonden door de onervaren en tijdig klagende afnemer VGB onvoldoende te assisteren bij het uitvoeren van deze tests.⁷ Volgens Betty Blocks ontstond er bij de uitvoering van de tests een 'mismatch in de communicatie', maar had VGB al het een en ander over de diverse functionaliteiten, het maken van een logische indeling en

het opstellen van *use cases* duidelijk moeten zijn. De rechtbank oordeelde daarover dat Betty Blocks' zorgplicht eruit bestond om VGB, juist omdat haar al het een ander duidelijk had moeten zijn, des te strakker bij de hand te nemen toen deze meldde niet te slagen in de testwerkzaamheden.⁸

Zorgplicht bij migratie

De zorgplicht speelt ook een rol na afloop van de dienstverlening, bijvoorbeeld wanneer de afnemer de dienstverlening migreert naar een andere leverancier. Zo sloten leverancier Stepco en afnemer ANVA een partnerovereenkomst die van toepassing was op nadere overeenkomsten waarin dienstverlening geregeld werd, die ANVA op haar beurt aan klanten in de financiële sector doorleverde. Vervolgens zegde Stepco eerst de partnerovereenkomst op, en daarna tegen een termijn van ruim een maand ook de nadere overeenkomsten. Geconfronteerd met de onmogelijkheid om tegen deze termijnen een migratie te bewerkstelligen, dagvaarde ANVA Stepco in kort geding. De voorzieningenrechter van de Rechtbank Midden-Nederland refereerde aan de afspraak die in de context van de partnerovereenkomst was gemaakt. Stepco diende bij beëindiging van de partnerovereenkomst de overeengekomen diensten gedurende de resterende looptijd van de nadere overeenkomsten voort te zetten en daarbij tegen een redelijke vergoeding alle nodige medewerking te verlenen aan de migratie ervan. De nadere overeenkomst was weliswaar tegen een termijn van ruim een maand opgezegd, maar de rechter oordeelde dat Stepco de dienstverlening nog eens drie maanden

moest voortzetten, mede vanwege de 'bijzondere zorgplicht' van Stepco jegens ANVA en diens klanten. Dit gelet op onder meer het wezenlijk belang van de software en diensten voor ANVA en zijn klanten, de aard van de (financiële) dienstverlening van de klanten van ANVA waarbij ook gevoelige klantgegevens werden verwerkt, en de kans op een potentiële omvang van schade.⁹

FATALE TERMIJNEN

Voor het vaststellen van een tekortkoming van een contractspartij is in de regel verzuim nodig. IT-afnemers doen in dit kader regelmatig een beroep op de regel over fatale termijnen in artikel 6:83 onder a BW: het verzuim treedt zonder ingebrekestelling in, wanneer een voor de voldoening bepaalde termijn verstrijkt zonder dat de verbintenis is nagekomen, tenzij blijkt dat de termijn een andere strekking heeft.

Fatale termijnen na het arrest-Fraanje / Alukon

Volgens de letter van de wet rust de stelplicht en de bewijslast dat een termijn niet fataal is op de IT-leverancier. Rechters gaan er echter regelmatig vanuit dat termijnen in principe indicatief zijn.¹⁰ Dit is gezien de wetsgeschiedenis van de artikelen 6:82 en 6:83 BW niet onbegrijpelijk. De Hoge Raad benadrukte onlangs in het (niet IT-specifieke) arrest-Fraanje / Alukon dat deze artikelen geen strakke regels bevatten. 'Deze bepalingen beogen veeleer de rechter de mogelijkheid te geven om in de gevallen dat partijen – zoals meestal – zonder gedetailleerde kennis van de wet hebben gehandeld, tot een redelijke oplossing te komen naar gelang van wat in de gegeven omstandigheden redelijkerwijs van [partijen] mocht worden verwacht.'¹¹ Hierbij weegt volgens de Hoge Raad mee dat de schuldenaar in de meeste gevallen niet zal mogen wachten met voorbereidende handelingen tot hij wordt aangemaand. Dat betekent

dat eerder gestelde termijnen, ook al waren die niet fataal en eerdere sommaties van belang kunnen zijn bij de boordeling van de redelijkheid van de in een aanmaning gestelde termijn. Ook door de schuldenaar zelf gewekte verwachtingen ten aanzien van de termijn van nakoming wegen daarbij mee.¹²

Nog voor deze uitspraak van de Hoge Raad oordeelde het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden in vergelijkbare zin. Leverancier E2Design en afnemer SBO kwamen volgens het gerechtshof geen fatale termijnen overeen. Toen E2Design de afgesproken planning niet nakwam, bracht SBO een ingebrekestelling uit met daarin een termijn voor het uitvoeren van een interne test en een termijn voor het live gaan van de website. Na het verstrijken van beide termijnen gaf E2Design aan alsnog te willen nakomen. SBO bracht daarop echter nogmaals twee ingebrekestellingen uit, waarin E2Design meer tijd werd gegund. Het hof deelde hierbij de mening van SBO dat zij haar rechten uit de eerste ingebrekestelling niet had prijsgegeven, voor zover E2Design binnen de nieuw gestelde termijnen niet alsnog zou nakomen.¹³ Dit was in casu belangrijk, omdat SBO vervolgens voor het verstrijken van de termijnen genoemd in de laatste ingebrekestelling overging tot omzetting van de verbintenis tot levering van de website in een verbintenis tot vervangende schadevergoeding. Deze bevoegdheid bestaat alleen wanneer sprake is van verzuim.

Fatale termijn en afwijkende afspraken

Tegenover het gebruik van dergelijke eerdere sommaties en gestelde termijnen staat wel dat de afnemer het fatale karakter aan termijnen kan ontnemen indien hij gedurende de looptijd van een overeenkomst akkoord gaat met afwijkende afspraken. Zo erkende een leverancier in een zaak voor de Rechtbank Rotterdam vlak na het verstrijken van

een overeengekomen fatale termijn dat deze niet was gehaald, mede als gevolg van allerlei wensen aan de zijde van de afnemer. In reactie daarop spraken partijen een nieuwe opleverdatum af. Vervolgens gingen partijen vooruit met de ontwikkeling, belegden zij werk- en stuurgroepvergaderingen, maakten ze nadere afspraken en gingen zij in alle opzichten door met de uitvoering van de onderliggende ontwikkelovereenkomst. Als gevolg hiervan oordeelde de rechtbank dat de afnemer niet aan leverancier kon tegenwerpen dat die de eerder als fataal overeengekomen termijn niet had gehaald.¹⁴

OPSCHORTING

In situaties waar leveranciers en afnemers met elkaar in discussie raken over de deugdelijkheid van de prestatie van de leverancier, gebeurt het regelmatig dat beide partijen, overtuigd van hun eigen gelijk, hun verplichtingen opschorten. Afnemers schorten periodieke betalingen op voor al dan niet opgeleverde deelopdrachten; leveranciers schorten daarop de oplevering van de volgende deelovereenkomst op. Indien de prestatie van de leverancier later als deugdelijk wordt beoordeeld, rechtvaardigt de betalingsachterstand de opschorting van de leverancier, zoals in het al besproken geschil tussen Ctac en Partners Network.¹⁵

De haalbaarheid en risico's van opschorting

Opschorting door de leverancier is echter niet zonder risico. Stillegging van het IT-project kan immers voor de bedrijfsvoering van de afnemer consequenties hebben die veel groter zijn dan het stilzetten van betalingen door de afnemer. Zoals de Rechtbank Oost-Brabant oordeelde in een geschil tussen Alert en een aantal zorginstellingen komen de gevolgen van die stillegging dan voor rekening van de leverancier indien de rechter achteraf oordeelt dat zijn prestatie ondeugdelijk was. Daarmee kwa-

lificeerde de opschorting zelfs als 'gross negligence', althans bewuste roekeloosheid.¹⁶

In de praktijk zal een leverancier daarom niet snel overgaan tot opschorting, ook niet bij gebrek aan een contractueel opschortverbod. Overigens kunnen leveranciers een dergelijk opschortverbod ook niet altijd tegen hun afnemers inroepen. Het Gerechtshof Den Haag oordeelde in een geschil tussen leverancier Infogroen en een afnemer, groothandel voor plantenkwekers, dat een beroep op de opschortingsbepaling in de algemene voorwaarden van de leverancier naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar was. Dit mede omdat de tekortkomingen van de leverancier die van de afnemer aanzienlijk overtroffen en de niet-betaalde factuur geen betrekking had op de hoofdovereenkomst waarin de leverancier tekortschoot, maar op supportdiensten gedurende het jaar na installatie.¹⁷

ONTBINDING

Een schuldeiser kan bij tekortkoming van iedere prestatie volgens artikel 6:265 BW ontbinden, tenzij de schuldenaar stelt en zo nodig bewijst dat de tekortkoming de ontbinding niet rechtvaardigt.

Ontbinding na het arrest Fraanje / Alukon

Een belangrijke ontwikkeling hierbij is dat de Hoge Raad in *Fraanje / Alukon* niet uitsloot dat een schuldeiser al rechtsgeldig kan ontbinden op het moment dat de schuldeiser zich niet binnen een gestelde, eerdere termijn (deugdelijk) heeft uitgelaten over de vraag of en hoe hij moet nakomen. Welke omstandigheden bepalen of een termijn van uitlating door de schuldenaar redelijk is, moet nog worden bepaald in de lagere rechtspraak. Volgens de Hoge Raad kan in ieder geval een rol spelen of de gestelde termijn gebruikelijk is in de branche waarin partijen actief zijn.¹⁸

Geen contractueel bedongen ingebrekestelling

In een al langer lopend geschil tussen leverancier Alert en afnemer Tweesteden Ziekenhuis was volgens de bepalingen uit de tussen partijen gesloten overeenkomst voor ontbinding altijd een ingebrekestelling vereist. Het Gerechtshof Den Bosch schoof deze eis voor ontbinding door het Tweesteden Ziekenhuis echter terzijde, omdat Alert niet meer in staat was om na te komen en het Tweesteden Ziekenhuis al meermaals duidelijk had gemaakt dat Alert tekort was geschoten.¹⁹ Daarmee sloot het hof aan bij de systematiek van artikel 6:265 lid 2 BW, waaruit volgt dat verzuim geen vereiste is voor ontbinding indien nakoming blijvend of tijdelijk onmogelijk is. Verder concludeerde het hof dat het Tweesteden Ziekenhuis geen aanspraak kon maken op zowel een ongedaanmaking van de betaling alsook een schadevergoeding. De aansprakelijkheidsbeperking werd namelijk ook geacht terugbetalingsverplichtingen te omvatten. Volgens het hof kon vastgesteld worden dat de vordering tot ongedaanmaking niet was uitgesloten, wat volgens haar betekende dat TsZ slechts éénmaal een vergoeding kon vorderen uit welke hoofde dan ook bij beëindiging van de overeenkomst. Deze conclusie van het hof is opmerkelijk, omdat de letterlijke tekst duidelijk enkel sprak over 'liability'.²⁰

Zorgplichtschending

Een schending van de zorgplicht van de opdrachtnemer rechtvaardigt niet altijd een ontbinding van de overeenkomst als geheel, zo blijkt uit de uitspraak van de Rechtbank Noord-Holland in het geschil tussen VGB en Betty Blocks. Na een sommatie door VGB raakten partijen namelijk in discussie over de vraag of resterende werkzaamheden als meerwerk kwalificeerden. Betty Blocks had het in deze discussie bij het juiste eind

volgens de rechtbank. Betty Blocks had samengevat weliswaar haar zorgplicht geschonden, en is na het uitbrengen van de sommatiebrief zonder overleg verder gegaan met het ontwikkelen van de software, maar voor de rechtbank woog zwaarder dat de afronding van het project als geheel mede niet gelukt is door de rechtens onjuiste opstelling van VGB in de meerwerkdiscussie. VGB hield er immers onterecht aan vast dat een deel van de resterende werkzaamheden als meerwerk kwalificeerden. Bij de vraag of de zorgplicht was geschonden, woog de rechtbank ook mee dat Betty Blocks na de sommatie open bleef staan voor afronding van het project.²¹

In het geschil tussen Ctac en LeaseWeb oordeelde de Rechtbank Amsterdam dat de ontbinding daarentegen wel gerechtvaardigd was. Ten tijde van de ontbinding was de deadline voor de oplevering van resultaten in de realisatiefase immers al acht maanden verstreken, terwijl de resultaten binnen vier maanden opgeleverd zouden worden en nog geen uitzicht bestond op de daadwerkelijke oplevering ervan. Bij de berekening van de waarde van de ongedaanmakingsverbintenissen kwam vervolgens weer tot uitdrukking hoe verstrekkend stilgevallen automatiseringen kunnen zijn. LeaseWeb was volgens de rechtbank in zijn geheel niet gebaat geweest bij de geleverde diensten. Ten tijde van de ontbinding was de status van het project onduidelijk, en kon een derde daardoor niet zomaar verder gaan waar Ctac was gebleven. Ongeacht de inhoud van de reeds verrichte prestatie, werd de waarde hiervan daarom vastgesteld op nihil.²² Dat de rechtbank tot dit oordeel kwam, is naar onze mening begrijpelijk. Het komt vaker voor dat derden de draad niet zomaar kunnen oppakken, zeker indien de leverancier de enige partij is die de werking van de software begrijpt. Afnemers hebben

dan ook baat bij zorgvuldig uitgewerkte exitstrategieën bij het sluiten van IT-overeenkomsten, zodat zij niet afhankelijk zijn van de kennis en kunde van de leverancier bij beheer en onderhoud.

Onvoorziene omstandigheden

Het komt niet vaak voor dat IT-overeenkomsten op grond van onvoorziene omstandigheden worden ontbonden. Deze grond deed zich wel voor in een geschil voor de Rechtbank Amsterdam tussen Zoom.in en Music Nations. Zoom.in had onder een licentieovereenkomst, gesloten met YouTube, toegang tot een zogeheten Content Owner, waarmee zij op de website van YouTube een verzameling kanalen kon plaatsen. Zoom.in en Music Nations hadden vervolgens een overeenkomst met elkaar gesloten waardoor Music Nations een subnetwerk vormde op die Content Owner. Music Nations viel daardoor ook onder de licentie van Zoom.in met betrekking tot het gebruik van de Content Owner. Vervolgens wijzigde YouTube eenzijdig het zogeheten YouTube Guidebook for Multi-Channel Networks, die van toepassing was op de licentieovereenkomst tussen YouTube en Zoom.in. Hierdoor werd het subnetwerk van Music Nations aangemerkt als een onder de licentievoorwaarden ontoelaatbaar subnetwerk. Volgens de Rechtbank Amsterdam leverde deze wijziging van de richtlijnen een gewijzigde omstandigheid op waarmee partijen bij het sluiten van de overeenkomst geen rekening hadden gehouden, wat voldoende grond was voor ontbinding van de overeenkomst. Daarbij passeerde de rechtbank de *hardship clause* uit de overeenkomst, omdat onduidelijk was hoe de overeenkomst na een wijziging in stand zou kunnen blijven.²³

IT-AANBESTEDINGEN

Acceptatie versus verificatie

In de aanbestedingsprocedure voor de levering van software ten behoeve

van Helicon Opleidingen en CITA-VERDE College, behield de aanbestedende dienst zich het recht voor 'de opdracht niet te gunnen op basis van de uitkomst van de acceptatietest' als zou blijken dat niet volledig aan het programma van eisen was voldaan. Na de voorlopige gunning aan Konica Minolta is de koppeling tussen de software van het Ximedes-betaalsysteem en de multifunctionals van Konica Minolta, na de vertraagde levering door Ximedes, getest met positief resultaat. Voor de Rechtbank Oost-Brabant stelt Canon, mede-inschrijver en zittend dienstverlener, echter dat Konica Minolta op het moment van de definitieve gunning niet kon voldoen aan het knock-outvereiste uit de aanbestedingstukken, althans dat zij niet kon aantonen dat zij de koppeling had gerealiseerd. Om die reden voldeed de inschrijving van Konica Minolta volgens Canon niet aan de gestelde eisen en had de stichting de inschrijving ongeldig moeten verklaren. De rechtbank benadrukte in dit kader dat de acceptatietest moet worden onderscheiden van de verificatie of de winnende inschrijver aan de geschiktheidseisen en uitsluitingsgronden voldoet.²⁴ De rechtbank oordeelde hierover dat de termijn voor de acceptatietest uit de aanbestedingsstukken is over-

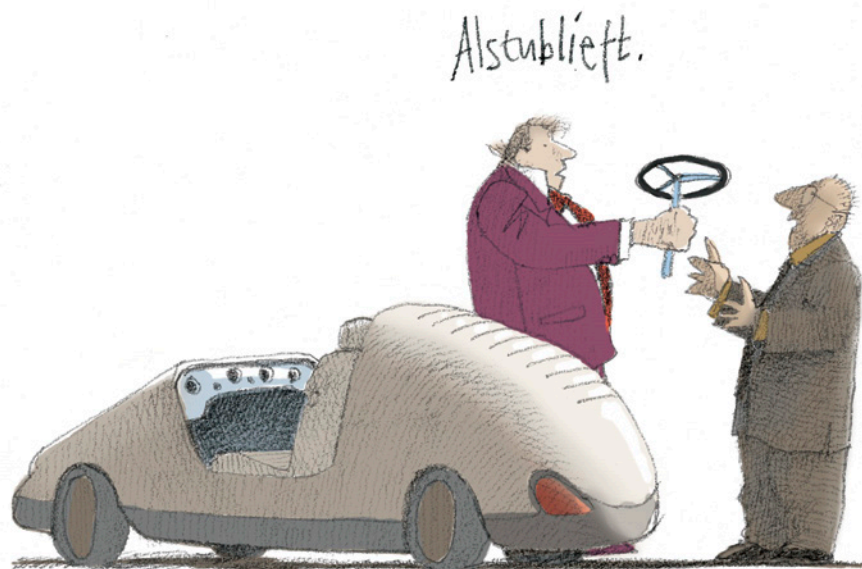
schreden wegens een onvoorziene omstandigheid buiten de invloeds- en risicosfeer van Konica Minolta (het vertraagd beschikbaar komen van Ximedes software) wat niet kan leiden tot een ongeldige inschrijving van Konica Minolta.

Voorwaarde van overdracht IE-rechten niet proportioneel?

In het kader van een aanbesteding van datadiensten door de staat, ging het principaal appel bij het Hof 's-Gravenhage over de vraag of de staat van inschrijvers mocht verlangen dat zij hun auteursrechten op de door hen te produceren deformatiekaarten (op basis van satelliet-radar-data) aan de staat overdragen waarna de staat dit informatieproduct openbaar zou maken.²⁵ Volgens SkyGeo is deze handelwijze onrechtmatig, want in strijd met de Wet hergebruik van overheidsinformatie (Who), de Wet openbaarheid van bestuur (WOB), beginselen van behoorlijk bestuur (met name zorgvuldigheidsbeginselen) en het aanbestedingsrecht (met name het proportionaliteitsbeginsel). Het hof oordeelde dat de Who en de WOB betrekking hebben op de voorwaarden waaronder de overheid informatie aan derden ter beschikking dient te stellen. Deze wetten verbieden de staat niet om van inschrij-

vers te verlangen dat zij intellectuele eigendomsrechten op de resultaten van de aan hen opgedragen diensten aan de staat overdragen, en ook niet om deze resultaten vervolgens openbaar te maken. Door de Rechtbank Den Haag werd in het kort geding in eerste instantie al geconcludeerd dat de gestelde voorwaarde in het algemeen niet ontoelaatbaar is, maar dat dit onverlet laat dat een dergelijke voorwaarde disproportioneel kan zijn in een specifiek geval.²⁶ Het hof oordeelde echter dat van strijdigheid met het proportionaliteitsbeginsel geen sprake is. Naar het oordeel van het hof gaat de overdracht van de auteursrechten en de eventuele openbaarmaking van het informatieproduct niet verder dan nodig om de hiervoor genoemde doelen van de staat te realiseren.

Bij de Rechtbank Midden-Nederland deed zich een soortgelijke vraag voor. In deze zaak ging het om een door de provincie Utrecht georganiseerde aanbesteding tot het sluiten van een dienstovereenkomst voor de ontwikkeling, het beheer en doorontwikkeling van de distributiefunctie van een dynamisch reizigersinformatiesysteem.²⁷ Inschrijver Ferranti stelde zich op het punt dat de eis tot overdracht van de intellectuele eigendomsrechten van de bron- en



objectcodes, disproportioneel was en niet aan de maatstaf van artikel 1.10 lid 1 van de Aanbestedingswet 2012 voldeed. Deze maatstaf bepaalt dat een aanbestedende dienst bij het tot stand brengen van de overheidsopdracht uitsluitend eisen stelt die in een redelijke verhouding staat tot het onderwerp van de opdracht. Ferranti stelde dat de winnende inschrijver haar volledige business zou moeten overdragen aan de opdrachtgever, dit terwijl er een minder verstrekkend alternatief openstaat, namelijk het verlenen van een uitgebreid gebruiksrecht. De rechtbank volgde dit standpunt niet, aangezien de eis niet stelt dat *alle* intellectuele eigendomsrechten overgedragen moeten worden, maar slechts de intellectuele eigendomsrechten met betrekking tot de speciaal (specifiek) voor deze opdracht door opdrachtnemer ontwikkeld bron- en objectcodes (zoals bepaald in artikel 10.1 van de toepasselijke ARBIT-2018-voorwaarden). De rechtbank benadrukte overigens wel dat de eis om *alle* intellectuele eigendomsrechten met betrekking tot de bron- en objectcode over te dragen aan een opdrachtgever disproportioneel kan zijn.

Proportionaliteit en Proof of Concept

De proportionaliteitstoets wees wél in het voordeel uit van de (uitgesloten) inschrijver in een uitspraak van de Rechtbank Amsterdam.²⁸ Stichting IMN schreef een aanbesteding uit voor exploitatie van het Landelijk Centraal Meldpunt voor incidentmeldingen op de Nederlandse wegen. De winnende inschrijver (CED) kreeg vijf maanden de tijd om het systeem gereed te maken voor een praktijk- en systeemtest (in de IT vaak ook aangeduid als een *Proof of Concept*), waarna definitieve gunning zou volgen. Indien de testdatum niet werd gehaald, zou twee weken later een tweede test volgen. Indien deze

ook niet werd gehaald, zou uitsluiting volgen. Twee dagen voor de tweede praktijktest werd CED erop gewezen dat een onderdeel van haar systeem niet voldeed aan de wensen van Stichting IMN en dat tijdens de tweede test wel aan deze eis moest worden voldaan. CED herstelde het gebrek niet binnen twee dagen en werd uitgesloten van de procedure. De rechtbank oordeelde dat de uitleg van de eis door CED weliswaar minder juist was dan de interpretatie van Stichting IMN, maar dat deze niet onverdedigbaar was. Gegeven het feit dat tijdens de eerste test niet aan het licht was gekomen dat de eis anders werd geïnterpreteerd en dat CED inmiddels veel tijd in het nieuwe systeem had gestoken, achtte de rechtbank het niet proportioneel dat CED slechts twee dagen kreeg om het systeem te herstellen. De uitsluiting van CED werd dan ook ongedaan gemaakt en CED werd een nieuwe praktijk- en systeemtest toegestaan.

IT-TERMINOLOGIE

De IT-branche heeft zo zijn eigen jargon. De betekenis en uitleg van bepaalde termen binnen het vakgebied staan geregeld ter discussie in geschillen over IT-aanbestedingen, waarbij de cao-norm leidend is.

Uitleg in het perspectief van de IT-branche

Zo maakte de Rechtbank Amsterdam duidelijk wat moet worden verstaan onder het begrip ‘adoptie’.²⁹ Adoptie is een kernbegrip binnen de IT-branche. Het ziet op de menselijke kant van een nieuw IT-systeem en vormt naast de technische kant een belangrijke factor voor succes bij de invoering van het systeem. Het geschil ging over de aanbesteding van een digitale werkplekinrichting ‘in de cloud’ voor de medewerkers van Pantar, een werk-leerbedrijf voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Als onderdeel van

de inschrijving was deelnemers gevraagd een adoptieplan toe te voegen. Het doel van het plan was om medewerkers van Pantar op de hoogte te stellen en vertrouwd te maken met de veranderingen en mogelijkheden binnen hun werkplek. Skysource, een van de inschrijvers, kon zich niet vinden in de beoordeling van het door haar ingediende adoptieplan. Skysource heeft echter niet concreet duidelijk gemaakt hoe zij Pantar wilde gaan ‘ontzorgen’ en de impact van het nieuwe systeem minimaliseren, aldus de rechtbank. De doorlooptijd *van de adoptie* was niet realistisch, aangezien het tijdschema betrekking had op de technische implementatie en nergens duidelijk werd dat en hoeveel tijd was gepland voor de adoptie zelf. Gelet op het omschreven doel van het adoptieplan had het voor Skysource voldoende helder moeten zijn dat het hier om de adoptie ging, en niet om de technische implementatie, aldus de rechtbank. Dat Pantar dit onderdeel als onvoldoende had beoordeeld, vond de rechtbank dan ook begrijpelijk.

Bij de Rechtbank Den Haag stond de uitleg van het begrip ‘operationeel’ centraal.³⁰ De kern van het geschil betrof de uitleg van de eis dat de software ‘bij één of meerdere gebruikers van de aangeboden oplossing *operationeel* is op het moment van inschrijving’. Inschrijver Nazca meende dat deze eis inhield dat het systeem op het moment van inschrijving klaar moest zijn voor gebruik en werkend en toepasbaar is, terwijl aanbestedende dienst ODMH de betekenis aanhield dat het systeem – meer specifiek de aanlevering naar het landelijk bodemloket – op het moment van inschrijving in gebruik moest zijn genomen en werkend en ingezet moest zijn bij een klant.

De rechtbank vond het betoog dat in de ICT-branche de fase vóór de datum van ingebruikneming als de operationele fase moet worden

...mag Adelbert P. met verlof...
...getekend namens deze...
i.o., Truus



beschouwd, niet overtuigend, maar volgde de redentie dat binnen die branche de operationele fase de fase is waarin de software daadwerkelijk in gebruik is genomen na acceptatie. Voordien gaan toekomstige gebruikers weliswaar aan de slag met het systeem, maar met als doel om fouten uit het systeem te halen alvorens tot acceptatie wordt overgegaan. De operationele fase begint dus pas na in gebruikname van het systeem door alle medewerkers, wanneer blijkt dat het systeem in de dagelijkse praktijk werkt; dan is het systeem *operationeel*.

ELEKTRONISCHE HANDTEKENINGEN

Eisen voor geavanceerde elektronische handtekeningen (art. 15 eIDAS-verordening)

De 'natte handtekening' maakt steeds vaker plaats voor de elektronische handtekening. De eIDAS-verordening, die op Europees niveau wetgeving over de elektronische handtekening harmoniseert, kent drie verschillende vormen van de elektronische handtekening: de

gewone, de geavanceerde en de gekwalificeerde elektronische handtekening.³¹ Verder is voor rechtsgeldige ondertekening van processtukken in het civiele en bestuursprocesrecht vereist dat (a) de ondertekenaar zich heeft geauthentiseerd, en (b) de handtekening op zodanige wijze is verbonden aan het elektronische bestand waarop deze betrekking heeft, dat de identiteit van de ondertekenaar, het moment van ondertekening en elke wijziging na ondertekening van het document kunnen worden achterhaald.³²

Ondertekening uitspraken en digitaal dossier rechtspraak

Ook de rechtspraak gaat mee met haar tijd en ondertekent bepaalde uitspraken digitaal. In asiel- en bewaarszaken wordt bij de Rechtbank Den Haag verplicht digitaal geprocedeerd en verloopt de communicatie in een zaak via een digitaal dossier. Uitspraken worden door de rechter en griffier digitaal ondertekend.³³ De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State oordeelde in dit ka-

der, in een asielzaak, dat de digitale handtekening van de rechter en griffier op het punt van de tweefactorauthenticatie in bepaalde situaties niet aan de wettelijke eisen voldeed.³⁴ Om toegang te krijgen tot een digitaal systeem voor gegevensverwerking van de rechterlijke instanties moet gebruik worden gemaakt van een middel dat: (i) is uitgegeven door de overheid of een onder toezicht van de overheid staande organisatie; (ii) uitgaat van een tweefactorauthenticatie (bestaande uit een gegeven dat de gebruiker *weet*, en een gegeven dat de gebruiker *heeft*); en (iii) is aangewezen door de rechterlijke instanties.³⁵ Indien rechters en griffiers op een mobiele werkplek (een 'flexplek') een uitspraak ondertekenen, verkrijgen zij toegang tot hun IT-systeem door middel van een, na identiteitscontrole in persoon ontvangen, versleutelde laptop met een gebruikersnaam en wachtwoord. Indien zij vervolgens een document ondertekenen, wordt er volgens de Afdeling hiermee twee keer gebruikgemaakt van dezelfde authenticatiemethode, namelijk 'iets wat de gebruiker weet'. Door het ontbreken van 'iets wat de gebruiker heeft', is niet aan het tweefactorauthenticatievereiste voldaan. Ook in de situatie waar de ondertekenaar een vaste werkplek heeft, en daarbij een Rijkspas gebruikt om toegang tot de fysieke werkplek te krijgen, voldoet het systeem volgens de Afdeling niet aan het vereiste van de tweefactorauthenticatie. Er ontbreekt een systematische verbinding

tussen de controle van de persoon die het beveiligde gedeelte van het gebouw betreedt, en de persoon die door middel van gebruikersnaam en wachtwoord toegang verkrijgt tot het systeem van de rechtspraak. De twee systemen functioneren los van elkaar, wat de betrouwbaarheid van de verbinding tussen de identiteit van de ondertekenaars en de uitspraak raakt. In de onderhavige vreemdelingenzaak had de ondertekenaar zich niet geauthentiseerd met een middel dat uitgaat van tweefactorauthenticatie, aldus de Afdeling.³⁶

Elektronische ondertekening bij maatregel van bewaring

In een andere vreemdelingenzaak stond ter discussie of de maatregel van bewaring op de voorgeschreven wijze was ondertekend.³⁷ De maatregel was voorzien van een (geavanceerd) elektronisch zegel – die de oorsprong en integriteit van de gegevens waarborgde – en niet van een (geavanceerde) elektronische handtekening – die hetzelfde rechtsgevolg heeft als een geschreven handtekening. De rechtsgeldigheid van de maatregel van bewaring vereist dat die (al dan niet elektronisch) is ondertekend, een stempel volstaat dus niet, ongeacht of deze elektronisch is of niet. Het rechtsgevolg van een elektronische handtekening en de toelaatbaarheid ervan als bewijsmiddel in gerechtelijke procedures mogen niet worden ontkend louter op grond van het feit dat de handtekening

elektronisch is of niet aan de eisen voor gekwalificeerde elektronische handtekeningen voldoet (art. 25 lid 1 eIDAS-verordening), aldus de rechtbank.

Elektronische handtekeningen in de zorg (art. 3:15a BW jo. art. 4 en 5 lid 1 Wet Bopz)

Ook in de zorg heeft de elektronische handtekening stof doen opwaaien. De Hoge Raad heeft zich uitgesproken over de toelaatbaarheid van de elektronische handtekening onder een geneeskundige verklaring en de eisen daarbij.³⁸ Ingevolge de Wet bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen (Bopz) moet bij een verzoek om een machtiging tot voortgezet verblijf, een verklaring worden overgelegd die ondertekend is door de geneesheer-directeur van het psychiatrisch ziekenhuis waarin de betrokkene is opgenomen. Volgens vaste rechtspraak moet deze verklaring door de geneesheer-directeur zelf worden ondertekend, zodat blijkt van zijn instemming met en aanvaarding van zijn verantwoordelijkheid voor de inhoud van de verklaring. De wet regelt niet op welke wijze(n) een geneesheer-directeur de geneeskundige verklaring kan ondertekenen, maar de mogelijkheid om digitaal te ondertekenen wordt niet uitgesloten. Volgens de Hoge Raad brengt het doel waarvoor een geneeskundige verklaring wordt gebruikt mee dat een elektronische handtekening onder een geneeskundige verklaring een geavanceerde of

een gekwalificeerde elektronische handtekening moet zijn. Het vereiste dat de geneesheer-directeur de geneeskundige verklaring zelf ondertekent en de daaraan ten grondslag liggende ratio (dat dit blijkt geeft van zijn instemming met en aanvaarding van zijn verantwoordelijkheid voor de inhoud van de verklaring), brengen mee dat de elektronische handtekening met zodanige waarborgen moet zijn omkleed dat (i) alleen de geneesheer-directeur zelf de elektronische handtekening kan zetten en (ii) elke wijziging in de geneeskundige verklaring na ondertekening moet kunnen worden achterhaald. Omdat zowel de geavanceerde elektronische handtekening als de gekwalificeerde elektronische handtekening aan deze eisen voldoet, bieden zij vergelijkbare waarborgen als een handgeschreven handtekening. Een gestempelde handtekening voldoet niet, omdat deze door iedereen die beschikt over de stempel kan worden gezet.

Ook de Rechtbank Noord-Nederland boog zich over de toelaatbaarheid van de digitale handtekening onder de geneeskundige verklaring.³⁹ Gelet op de technische ontwikkelingen van de afgelopen decennia is de rechtbank van oordeel dat, gelet op de strekking van de eis van een persoonlijke ondertekening, ook kan worden volstaan met een digitale handtekening wanneer deze is gezet na uitdrukkelijk toestemming van de geneesheer-directeur aan degene die de verklaring verstuurt.

NOTEN

- 1 Rechtbank Overijssel 20 februari 2019, ECLI:NL:RBOVE:2019:1387, r.o. 4.8 (*TeamM / TMZ*).
- 2 Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 3 april 2018, ECLI:NL:GHARL:2018:3118, r.o. 4.8 (*Partners Network / Ctac*).
- 3 *Idem*, r.o. 4.11-4.13.
- 4 Rechtbank Amsterdam 29 augustus 2018, ECLI:NL:RBAMS:2018:6592, r.o. 4.12 (*Ctac / LeaseWeb Global*).
- 5 *Idem*, r.o. 4.10.
- 6 Deze in de IT-sector veelvoorkomende werkwijze houdt in dat de afnemer bij het sluiten van de overeenkomst geen concreet eindresultaat voorschrijft, maar dat de leverancier samen met de afnemer gedurende de ontwikkeling wensen opstelt en waar nodig aanpast. De leverancier levert daarbij gefaseerd met behulp van sprints en tussentijdse tests de software op.
- 7 Rechtbank Noord-Holland 14 november 2018, ECLI:NL:RBNHO:2018:10021, r.o. 4.4-4.16 (*Betty Blocks / VGB*).
- 8 *Idem*, r.o. 4.14.
- 9 Rechtbank Midden-Nederland 23 mei 2019, r.o. 4.7-4.8 (*ANVA/Stepco*), te vinden op <https://www.ie-forum.nl/artikelen/bijzondere-zorgplicht-voor-ict-dienstverlener-stepco>.
- 10 P.G. van der Putt (2016), 'De afdwingbaarheid van contracten bij falende IT-projecten.' *Computerrecht* 2016/44, p. 45.
- 11 Hoge Raad 11 oktober 2019, ECLI:NL:HR:2019:1581, r.o. 3.2.2 (*Fraanje / Alukon*).
- 12 *Idem*, r.o. 3.3.1.
- 13 Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 9 juli 2019, ECLI:NL:GHARL:2019:5625, r.o. 4.22 (*appellante / SBO*).
- 14 Rechtbank Rotterdam 3 oktober 2018, ECLI:NL:RBROT:2018:8583, r.o. 4.5.1-4.5.2.
- 15 Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 3 april 2018, ECLI:NL:GHARL:2018:3118, r.o. 4.10 (*Partners Network / Ctac*). Zie voor een ander voorbeeld Rechtbank Rotterdam 28 augustus 2018, ECLI:NL:RBROT:2019:7000, r.o. 7.22-7.25 (*DPDK / TEAZ*).
- 16 Rechtbank Oost-Brabant 3 oktober 2018, ECLI:NL:RBOBR:2018:4790, r.o. 7.47 (*Alert Life Sciences Computing / de ziekenhuizen*).
- 17 Gerechtshof Den Haag 20 november 2018, ECLI:NL:GHDHA:2018:3076, r.o. 15 (*Infogroen / X*).
- 18 Hoge Raad 11 oktober 2019, ECLI:NL:HR:2019:1581, r.o. 3.4.4 (*Fraanje / Alukon*).
- 19 Gerechtshof Den Bosch 17 december 2019, ECLI:NL:GHSHE:2019:4535, r.o. 18.23 (*Elisabeth-Tweesteden Ziekenhuis / Alert Life Sciences Computing*).
- 20 *Idem*, r.o. 18.36-18.37.
- 21 Rechtbank Noord-Holland 14 november 2018, ECLI:NL:RBNHO:2018:10021, r.o. 4.22 (*Betty Blocks / VGB*).
- 22 Rechtbank Amsterdam 29 augustus 2018, ECLI:NL:RBAMS:2018:6592, r.o. 4.18 (*Ctac / LeaseWeb Global*).
- 23 Rechtbank Amsterdam 8 mei 2019, ECLI:NL:RBAMS:2019:4030, r.o. 4.18-4.21 (*Zoom.in / Music Nations Network*).
- 24 Rechtbank Oost-Brabant 7 mei 2019, ECLI:NL:RBOBR:2019:2709, r.o. 4.3 (*Canon / de Stichting*).
- 25 Gerechtshof Den Haag 25 april 2019, ECLI:NL:GHDHA:2019:906, r.o. 3 (*SkyGeo Netherlands / de staat*).
- 26 Rechtbank Den Haag 27 maart 2019, ECLI:NL:RBDHA:2019:3623, r.o. 4.7 (*SkyGeo Netherlands / de staat*).
- 27 Rechtbank Midden-Nederland 1 november 2019, ECLI:NL:RBMNE:2019:5093, r.o. 4.18 (*Ferranti / provincie Utrecht*).
- 28 Rechtbank Amsterdam 27 juni 2019, ECLI:NL:RBAMS:2019:5469, r.o. 4.10-4.12 (*CED Nederland / Stichting IMN*).
- 29 Rechtbank Amsterdam 25 oktober 2019, ECLI:NL:RBAMS:2019:8272, r.o. 4.4 en 4.7 (*Pantar / Skysource*).
- 30 Rechtbank Den Haag 20 november 2018, ECLI:NL:RBDHA:2018:15505, r.o. 5.5 en 5.6 (*Nazca IT Solutions / Omgevingsdienst Midden-Holland*).
- 31 Verordening (EU) nr. 910/2014 betreffende elektronische identificatie en vertrouwensdiensten voor elektronische transacties in de interne markt en tot intrekking van Richtlijn 1999/93/EG. Een 'geavanceerde elektronische handtekening' is een elektronische handtekening die (a) op unieke wijze aan de ondertekenaar is verbonden, (b) het mogelijk maakt de ondertekenaar te identificeren, (c) tot stand komt met gegevens voor het aanmaken van elektronische handtekeningen die de ondertekenaar, met een hoog vertrouwensniveau, onder zijn uitsluitende controle kan gebruiken en (d) op zodanige wijze met de daarmee ondertekende gegevens is verbonden dat elke wijziging achteraf van de gegevens kan worden opgespoord (art. 26 eIDAS-Verordening). Een 'gekwalficeerde elektronische handtekening' is een geavanceerde elektronische handtekening die is aangemaakt met een gekwalificeerd middel voor het aanmaken van elektronische handtekeningen en die is gebaseerd op een gekwalificeerd certificaat voor elektronische handtekeningen (art. 3, onder 12, eIDAS-Verordening).
- 32 Artikel 30c lid 3 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, artikel 8:36d lid 1 van de Algemene wet bestuursrecht, en artikel 5 van het Besluit digitalisering burgerlijk procesrecht en bestuursprocesrecht.
- 33 De wet tot intrekking van de verplichting om digitaal te procederen bij de (pilot)rechtbanken (KEI-wetgeving) heeft geen invloed gehad op de verplichting voor advocaten om bij alle rechtbanken digitaal te procederen in asiel- en bewaringszaken.
- 34 Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State 30 april 2019, ECLI:NL:RVS:2019:1400, r.o. 4.5, e.v. (*vreemdeling / staatssecretaris van Justitie en Veiligheid*).
- 35 Artikel 3 van het Besluit digitalisering burgerlijk procesrecht en bestuursprocesrecht.
- 36 De verbinding tussen de identiteit van de ondertekenaars en de uitspraak is echter alsnog tot stand gekomen met een schriftelijke verklaring van de rechter en de griffier. Dit betekent dat de klacht terecht is voorgedragen, maar de grief niet tot vernietiging van de uitspraak van de rechtbank leidt (zie r.o. 10).
- 37 Rechtbank Den Haag 6 maart 2019, ECLI:NL:RBDHA:2019:2050 (*eiser / staatssecretaris van Justitie en Veiligheid*).
- 38 Hoge Raad 14 juni 2019, ECLI:NL:HR:2019:957, r.o. 2.11 (*betrokkene / officier van justitie Amsterdam*).
- 39 Rechtbank Noord-Nederland 7 januari 2019, ECLI:NL:RBNNE:2019:266.



W.H. van Boom
ISBN boek 978-94-6290-790-4
ISBN e-book 978-94-6094-956-2
1^e druk, 2020
366 pagina's
€ 49,00*

Privaatrecht en markt

In onze samenleving vindt veel van het maatschappelijk verkeer plaats op markten, waar uitwisseling van geld, goederen en diensten plaatsvindt. Op die markten gelden altijd spelregels. Het Nederlandse vermogensrecht is onderdeel van die spelregels. Maar er zijn ook nog heel veel andere regels buiten het privaatrecht die ook gelden. Welke zijn dat? Hoe werken die andere regels uit op vermogensrechtelijke leerstukken? En hoe werkt dat vermogensrecht op zijn beurt uit op die betreffende markt? Wat is de verhouding tussen het vermogensrecht en die andere regels? Zijn sommige regels beter dan andere, en hoe bepalen we dat?

Over die vragen gaat dit boek. Het laat zien dat het Nederlandse privaatrecht onlosmakelijk onderdeel uitmaakt van de juridische infrastructuur van onze markt-samenleving. Het laat ook zien dat het vermogensrecht in samenspel met specifieke publiekrechtelijke regels van marktregulering en met zelfregulering, een rechtssysteem vormt dat markten faciliteert en geleidt.

* prijswijzigingen onder voorbehoud

Bestel uw exemplaar via www.boomjuridisch.nl

Wel DNA-profiel geen buurtonderzoek

**Pak de regie.
Word Officier van Justitie**



Nadenken over ethische dilemma's
'De DilemmApp helpt je
je morele en ethische
kompas te ijken'



Coronacrisis
Vraagtekens bij
tijdelijke wet voor
coronamaatregelen

Coronacrisis
Tegemoetkoming
voor sociaal
advocaten met
omzetverlies

Beroepsopleiding
Vernieuwde
Beroepsopleiding
Advocaten start
in maart 2021

Coronavirus

Tegemoetkoming voor sociaal advocaten met omzetverlies door corona

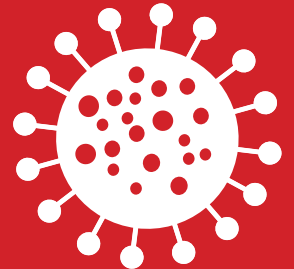
Sociaal advocaten die omzetverlies lijden als gevolg van de coronacrisis krijgen een tegemoetkoming. Dat heeft minister Dekker eind mei bekendgemaakt. De NOvA heeft de afgelopen tijd sterk aangedrongen op een regeling voor de sociale advocatuur, om te voorkomen dat deze groep advocaten in verdere financiële problemen komt. Kort gezegd houdt de regeling een tegemoetkoming in bij omzetverlies boven de twintig procent tot een maximum van 40.000 euro.

‘Het ministerie heeft een regeling ontworpen die voor veel sociaal advocaten soelaas kan bieden,’ aldus Bernard de Leest, lid van de algemene raad. ‘Een aparte regeling voor sociaal advocaten is uitzonderlijk. Het laat zien dat het ministerie en de Raad voor Rechtsbijstand het belang erkennen van de advocatuur als belangrijke schakel in de rechtsketen.’

Uitwerking tegemoetkoming

Een nadere uitwerking van de tegemoetkomingsregeling staat op advocatenorde.nl/dossier/coronavirus. Hier vindt u ook praktische rekenvoorbeelden en veelgestelde vragen.

Coronavirus: updates voor de advocatuur



De ontwikkelingen rondom het coronavirus hebben ingrijpende gevolgen voor de rechtspleging en de advocatuur. Het crisisteam van de NOvA staat voortdurend in contact met het ministerie van Justitie en Veiligheid, de Rechtspraak, het Openbaar Ministerie en de Raad voor Rechtsbijstand over maatregelen met betrekking tot de rechtspleging en de consequenties hiervan voor advocaten.

Op advocatenorde.nl/coronavirus houdt de NOvA de advocatuur voortdurend op de hoogte van de laatste ontwikkelingen. Hier vindt u ook de veelgestelde vragen over het coronavirus in relatie tot de advocatuur, onderverdeeld in algemeen, financieel en strafrecht. Staat uw vraag hier niet bij, neem dan contact op met het Informatiepunt voor advocaten via informatiepunt@advocatenorde.nl.

Nederlandse orde van advocaten

Het *Advocatenblad* is het officiële orgaan van de Nederlandse orde van advocaten. Het katern 'Van de NOvA' wordt verzorgd door de afdeling communicatie van de NOvA.

Samenstelling algemene raad

- Nederlandse orde van advocaten**
- Frans Knüppe (algemeen deken)
 - Bernard de Leest (waarnemend deken)
 - Theda Boersema
 - Petra van Kampen
 - Susan Kaak

Bureau van de NOvA

Raffi van den Berg
(algemeen secretaris)

Redactie

Afdeling communicatie NOvA

Eindredacteur

Paul van Wijngaarden

Bezoekadres

Neuhuyskade 94
2596 XM Den Haag
Tel. 070 – 335 35 35
Fax 070 – 335 35 31
E-mail communicatie@advocatenorde.nl
Kvk-nummer: 27339260
BTW-nummer: NL002872833B01

Postadres

Postbus 30851
2500 GW Den Haag

Informatiepunt voor advocaten

informatiepunt@advocatenorde.nl
Tel. 070–335 35 54

Twitter

@Advocatenorde

LinkedIn

Nederlandse orde van advocaten

Facebook

Nederlandse orde van advocaten

Instagram

@Advocatenorde

► Coronavirus

NOvA zet vraagtekens bij tijdelijke wet voor coronamaatregelen

De NOvA staat kritisch tegenover het wetsvoorstel Tijdelijke wet maatregelen COVID-19. Hiermee wil de overheid voor langere termijn een juridische basis creëren voor coronamaatregelen in de anderhalvemetersamenleving. Zowel wat betreft omvang, proportionaliteit als effectiviteit zijn hier de nodige vraagtekens bij te plaatsen.

Het wetsvoorstel maakt het mogelijk vergaande beperkingen van grondrechten en vrijheden voor een onbepaalde periode normaal te maken. Dergelijke ingrijpende beperkingen van bewegings- en vergadervrijheden zijn niet normaal, en behoren dat ook niet te zijn in een democratische samenleving.

De NOvA acht nieuwe wetgeving niet nodig en ziet voldoende ruimte in noodverordeningen en bestaand instrumentarium.

Verder vraagt de NOvA onder meer aandacht voor de voorgestelde straffen, die de toets van proportionaliteit in veel gevallen niet kunnen doorstaan.

Advies NOvA

Mede gebaseerd op adviezen van de adviescommissies rechtsstatelijkheid, bestuursrecht en strafrecht heeft

de algemene raad advies uitgebracht aan de minister van Justitie en Veiligheid. Dit advies vindt u op advocatenorde.nl/juridische-databank.



► Informatiepunt

Veelgestelde vragen

Bij het Informatiepunt kunnen advocaten terecht met al hun vragen over de regelgeving en de dienstverlening van de NOvA. De afgelopen tijd ging het uiteraard ook over corona.

V: Ik heb een beroep gedaan op de NOW-regeling voor loonkostenvergoeding. Is hiervoor een accountantsverklaring verplicht?

A: Voor de NOW wordt een accountantsverklaring verplicht gesteld voor bedrijven die een voorschot (80% van het verleende subsidiebedrag) hebben ontvangen van € 100.000 of meer. Kijk voor nadere bijzonderheden op advocatenorde.nl/faq/coronavirus-financieel.

V: Zijn er bij de gerechten leentoga's beschikbaar voor advocaten?

A: Nee, de komende tijd worden geen toga's of befjes uitgeleend vanwege besmettingsgevaar. De Raad voor de rechtspraak heeft aan rechters gevraagd coulant om te gaan met advocaten die als gevolg hiervan zonder toga op zitting verschijnen. Overigens kan dit ook betekenen dat rechters zonder toga in de zaal zitten.

V: In deze onzekere coronatijd heb ik behoefte om te sparren met een ervaren vakgenoot. Bij wie kan ik hiervoor terecht?

A: Het team vertrouwenspersonen, bestaande uit (oud-)advocaten met veel beroeps- en levenservaring, is telefonisch bereikbaar voor een vertrouwelijk gesprek over alle onderwerpen waar advocaten zakelijk of privé tegenaan lopen. Kijk voor meer informatie op advocatenorde.nl/team-vertrouwenspersonen.

Meer vragen?

Bekijk alle veelgestelde vragen op advocatenorde.nl/faqs. Staat uw vraag hier niet bij? Het Informatiepunt voor advocaten is op werkdagen bereikbaar van 9.00 tot 17.30 uur op (070) 335 35 54 en via informatiepunt@advocatenorde.nl.

Kwaliteit

‘DilemmApp helpt je je morele en ethische kompas te ijken’

Door / Peter Steeman



De DilemmApp is vernieuwd, zowel qua uiterlijk als functionaliteit. Zowel accountants (NBA), notarissen (KNB), belastingadviseurs (NOB) als advocaten (NOVA) gebruiken de app om na te denken over ethische dilemma's en hierover met elkaar de discussie aan te gaan. Hoe denken de vier beroepsorganisaties over de DilemmApp? 'Het helpt je je morele en ethische kompas te ijken.'



Frans Knüppe, algemeen deken NOVA: 'Dankzij de app kun je je verplaatsen in uiteenlopende situaties'

Het succes van de DilemmApp zit voor Frans Knüppe, algemeen deken van de Nederlandse orde van advocaten, in de laagdrempeligheid. 'Ruim een derde van de advocaten heeft de DilemmApp in de afgelopen jaren gedownload en honderden advocaten spreken zich elke twee weken over een dilemma uit. Ik verwacht dat met de vernieuwde app dat aantal verder zal stijgen. De NOVA stimuleert het gesprek over de gedragsregels van de advocatuur via ontbijtbijeenkomsten in het land en ook in de beroepsopleiding neemt ethiek een belangrijke plaats in. De DilemmApp komt daarbij regelmatig ter sprake. Tuchtrect en gedragsregels zijn redelijk abstract. Natuurlijk is er casuïstiek maar dat gaat altijd over anderen. Dan heb je een reflex om te denken dat het jou niet overkomt. De casussen in de DilemmApp zijn eenvoudig en in de ik-vorm geschreven. Daardoor krijgen ze makkelijker toegang tot het hoofd van de advocaat. Het voegt echt iets toe. Advocaten kunnen ook zelf dilemma's inbrengen. Ik gebruik hem zelf ook. In een paar minuten vul je hem in en lees je de toelichting. Mijn profiel is heel braaf. Volgens de DilemmApp laat ik mij voornamelijk leiden door het maatschappelijk belang. Dankzij de app kun je je verplaatsen in uiteenlopende situaties. Wat doe je bijvoorbeeld als je op een kantoor werkt waar ook notarissen werken en je vraagt je af of een van hen mogelijk niet volgens de regels heeft gewerkt in een dossier waar jij ook als advocaat bij betrokken bent? Misschien is het een collega die senioriteit heeft. Wil je

die strijd aangaan? En bij welke beroepsorganisatie klop je vervolgens aan? Een extra element is dat je kunt zien hoe anderen reageren. Ben ik de *odd one out* of past mijn denkwijze bij wat anderen vinden? We hebben het vaak over een moreel en ethisch kompas. De DilemmApp helpt je dat kompas te ijken.'

'De DilemmApp is niet meer weg te denken uit ons programma', aldus Bartjan Zoetmulder, voorzitter van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs. 'De maatschappelijke aspecten van ons vak worden alleen maar belangrijker. Tien jaar geleden laaide de discussie al op over agressieve taxplanningsstructuren. Moraliteit en ethiek is daarom een terugkerend thema op onze jaarcongressen en maakt onderdeel uit van ons PE-programma. We hebben cursussen tax governance en fiscale ethiek en niet te vergeten een *code of conduct*. Om dat toetsingskader in praktijk te brengen, ben je gebaat bij voorbeelden. Met de DilemmApp maak je het concreet. De dilemma's die we gebruiken zijn *real life cases*. Je ziet waar collega's tegen aanlopen.

Onder onze leden hebben we belastingadviseurs, fiscaal advocaten maar ook bedrijfsfiscalisten. In elke rol heb je weer met andere dilemma's te maken. Wat zijn je afwegingen? Het maakt uit of je een cliënt verdedigt tegenover de Belastingdienst of alleen zijn aangifte verzorgt. Net zoals het uitmaakt of je een grote multinational adviseert met zijn eigen *code of conduct* of een familiebedrijf.

Bartjan Zoetmulder, voorzitter NOB: 'Je ziet waar collega's tegen aanlopen'





Marco van der Vegte, voorzitter NBA: 'We denken te vaak dat er maar één antwoord is op een vraag'

De app helpt je problemen op tijd te ontdekken. Je oefent je eigen inschattingsvermogen. Het voordeel van de app is dat je regelmatig met dilemma's geconfronteerd wordt. Alleen zo herken je ze. Op dit moment wordt de app door vierhonderd leden gebruikt. Dat moeten er meer worden. Daarom ben ik heel blij met de vernieuwde DilemmApp. We onderzoeken hoe we de app meer kunnen laten aansluiten op ons opleidingstraject. Misschien maken we hem wel onderdeel van de PE-verplichting.'

'De DilemmApp jaagt het debat aan,' aldus Marco van der Vegte, voorzitter van de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA). 'We zijn in 2014 gestart met de DilemmApp. Inmiddels telt de app zo'n 1.200 tot 1.400 gebruikers per dilemma. Dat andere beroepsgroepen zijn aangehaakt, is logisch. De app is een eenvoudige tool maar je bestrijkt er een heel breed gebied mee. Het gaat niet alleen over vakinhoudelijke zaken maar ook over voorbeeldgedrag. Wat doe je bijvoorbeeld als accountant wanneer een ondernemer gebruikmaakt van de Tijdelijke Noodmaatregel Overbrugging voor Werkgelegenheid (NOW-regeling) terwijl hij hem eigenlijk niet nodig heeft? De regeling is bedoeld voor bedrijven die anders dreigen om te vallen. Spreek je hem aan of doe je niets? Bij ieder dilemma verhoog je de urgentie als je jezelf de vraag stelt: hoe zou het zijn als dit op de voorpagina van de krant staat? Kun je die actie verdedigen? Als beroepsgroep formuleer je regels hoe je dient te handelen. De vraag is: hoe pas je ze toe? Daarvoor heb je ervaringen nodig van anderen. De DilemmApp confronteert je met de keuzes die iemand anders maakt. Het dwingt je tot nadenken. De behoefte daaraan is groot. Dat merken we ook in onze fraudetrainingen waar mensen met elkaar over een case discussiëren. Wat doe je als je ziet dat een medewerker door een andere accountant onder druk wordt gezet? Hoe kun je de medewerker beschermen? En welke plicht heeft die medewerker zelf? Als je zo'n case bespreekt, verhoogt het je bewustzijn. We denken

te vaak dat er maar één antwoord is op een vraag. In de DilemmApp zie je dat er meer antwoorden mogelijk zijn.'

'De DilemmApp is het motortje waarmee je de dialoog tussen leden in beweging brengt,' aldus Nick van Buitenen, voorzitter van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (KNB). 'Van de 3.300 leden van de KNB gebruikt ongeveer twintig procent actief de DilemmApp maar het daadwerkelijke effect van de app is groter. Via de app zoeken we het gesprek. De dilemma's worden bijvoorbeeld gebruikt in sommige intervisiegroepen waarin notarissen elkaar als klankbord gebruiken. Als je de DilemmApp alleen gebruikt om even snel op een dilemma te klikken, is het nut beperkt. Sommige ringvoorzitters bespreken de app daarom in groepen tijdens regionale vergaderingen. Zo vindt er een kruisbestuiving plaats. De aandacht voor de app neemt toe en je vergroot de betrokkenheid van leden bij de KNB.

Sinds 2015 stellen we de maatschappelijke relevantie van het notariaat centraal in onze strategiedocumenten. We zijn er niet voor onszelf maar voor de maatschappij. Van de notaris wordt veel verwacht. We krijgen er vanuit de overheid steeds meer taken bij die zich soms moeilijk verhouden tot het ondernemerschap. In het vinden van die balans speelt de app een belangrijke rol. Beginnende kandidaat-notarissen zijn vaak nog een beetje wantrouwig als ik het gebruik van de DilemmApp propageer. Die zijn nog in opleiding en denken dat het een extra toetsingsinstrument is. Gelukkig is dat niet het geval. Het gaat niet om het behalen van een score maar om de vraag of je er over hebt nagedacht.'

Download

Download de nieuwe versie van de DilemmApp gratis in de App Store (iOS) of Google Play Store (Android). Als wachtwoord gebruikt u 'Advocaat!' Gebruikte u de vorige DilemmApp al? Deze versie werkt niet meer en kunt u verwijderen. Kijk voor meer informatie op advocatenorde.nl/DilemmApp.

Nick van Buitenen, voorzitter KNB: 'Via de app zoeken we het gesprek'



Wet- en regelgeving

Inventarisatie regeldruk en administratieve lasten

De NOvA neemt de regeldruk en administratieve lasten voor advocaten onder de loep. Wat ervaart u als onnodige regels en/of lasten? U kunt uw input tot uiterlijk 6 juli mailen naar communicatie@advocatenorde.nl.



Wetgevingsadvies

De NOvA telt zestien adviescommissies wetgeving, verdeeld over bijna alle disciplines van het recht, die aan de algemene raad advies uitbrengen over wetsvoorstellen. Recent verschenen adviezen over:

Tijdelijke Betalingsuitstelwet 2020

Adviescommissie insolventierecht, 11 juni 2020

Tijdelijke wet maatregelen COVID-19

Adviescommissies rechtsstatelijkheid, bestuursrecht en strafrecht, 4 juni 2020

Strafbaarstelling van leeftijdsdiscriminatie

Adviescommissie strafrecht, 29 mei 2002

Modernisering van het NV-recht en diversiteit in de top van ondernemingen

Gecombineerde commissie vennootschapsrecht, 13 mei 2020

Juridische databank

Download alle wetgevingsadviezen in de juridische databank via advocatenorde.nl/juridische-databank.

Vacature

De Nederlandse orde van advocaten (NOvA) telt zestien adviescommissies die advies aan de algemene raad uitbrengen over wetsvoorstellen die ter consultatie aan de NOvA worden voorgelegd.

De NOvA zoekt advocaten voor de adviescommissie belastingrecht

Lijkt het u leuk om naast uw advocatuurlijke werkzaamheden een bijdrage te leveren aan versterking van wetgevingskwaliteit en beleidsmatige en politieke ontwikkelingen op het gebied van het belastingrecht van dichtbij te volgen, dan wordt u van harte uitgenodigd uw interesse kenbaar te maken.

De werkwijze van de commissies wordt vastgesteld in overleg met de algemene raad. Ondersteuning vindt zo veel mogelijk plaats door het landelijk bureau van de NOvA. Gemiddeld wordt eenmaal per jaar vergaderd. Verder contact vindt zo veel mogelijk

via e-mail plaats. Er staat geen vergoeding tegenover behalve vergoeding van de reiskosten. Eén keer per jaar wordt de vergadering afgesloten met een informeel diner.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Virgil Matroos via v.matroos@advocatenorde.nl of +31 (0)70-335 35 81. Uw interesse kunt u uiterlijk 30 juli 2020 kenbaar maken bij het secretariaat van de NOvA via secretariaat@advocatenorde.nl, onder vermelding van 'sollicitatie adviescommissie belastingrecht'.

Kwaliteit

Self-assessmenttool voor advocaten stap dichterbij

Om de kwaliteit van de advocatuur te bevorderen, ontwikkelt de NOvA een digitale self-assessmenttool. Hiermee krijgen advocaten geheel vrijwillig en kosteloos de mogelijkheid om te reflecteren op hun eigen handelen als professional. Wetenschappers van de Erasmus Universiteit en de Universiteit Twente hebben in dit kader een verkenning uitgevoerd naar het vakmanschap van de advocaat.

Meesterschap is vakmanschap

Naast raadpleging van wetenschappelijke literatuur zijn inzichten opgehaald uit de balie, onder andere door interviews met advocaten. De resultaten zijn gebundeld in het rapport *Meesterschap is vakmanschap*. Het rapport zoomt in op diverse aspecten van vakmanschap: expertise (kennis en ervaring), samenwerking en interactie met andere partijen (zoals cliënten, vakgenoten en professionele counterparts) en attitude, oftewel de verhouding tot het recht en de professionele motivatie.

Kwaliteit en imago

De self-assessmenttool, waarmee advocaten kunnen reflecteren op hun eigen functioneren, dient als extra stimulans om de kwaliteit en het imago van de advocatuur verder te bevorderen. De uitkomsten van het onderzoek worden meegenomen in de verdere ontwikkeling van de tool, die naar verwachting eind dit jaar beschikbaar komt.



Vacature

De Nederlandse orde van advocaten (NOvA) telt zestien adviescommissies die advies aan de algemene raad uitbrengen over wetsvoorstellen die ter consultatie aan de NOvA worden voorgelegd.

De NOvA zoekt advocaten voor de adviescommissie mededingingsrecht

Lijkt het u leuk om naast uw advocatuurlijke werkzaamheden een bijdrage te leveren aan versterking van wetgevingskwaliteit en beleidsmatige en politieke ontwikkelingen op het gebied van het mededingingsrecht van dichtbij te volgen, dan wordt u van harte uitgenodigd uw interesse kenbaar te maken.

De werkwijze van de commissies wordt vastgesteld in overleg met de algemene raad. Ondersteuning vindt zo veel mogelijk plaats door het landelijk bureau van de NOvA. Gemiddeld wordt eenmaal per jaar vergaderd. Verder contact vindt zo veel mogelijk

via e-mail plaats. Er staat geen vergoeding tegenover behalve vergoeding van de reiskosten. Eén keer per jaar wordt de vergadering afgesloten met een informeel diner.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Jaap-Jelle Vollaard via j.vollaard@advocatenorde.nl of +31 (0)6-43 06 50 31. Uw interesse kunt u uiterlijk 30 juli 2020 kenbaar maken bij het secretariaat van de NOvA via secretariaat@advocatenorde.nl, onder vermelding van 'sollicitatie adviescommissie mededingingsrecht'.

► Internationaal

Toegang tot de rechter wereldwijd onder druk door coronacrisis

De coronacrisis leidt in veel landen tot dezelfde problemen voor de advocatuur en rechtzoekenden: een beperking van de toegang tot de rechter door de sluiting van rechtbanken en financiële problemen voor met name de kleine advocatenkantoren. Dat bleek op 9 juni tijdens het internationale online seminar 'Bar Leaders Roundtable COVID-19 – An issue of the Legal profession'.

Honderd vertegenwoordigers van balies uit de hele wereld – van Europa, Afrika tot Azië – namen deel aan dit seminar, dat was georganiseerd door de Duitse orde van advocaten. Algemeen deken Frans Knüppe van de NOvA ging als een van de sprekers in op de gevolgen van de coronacrisis voor Nederland en de advocatuur.

Doorgang rechtszaken

Volgens Knüppe is de inzet van de NOvA in de coronacrisis er voor een belangrijk deel op gericht om de toegang tot de rechter te waarborgen, zeker in het belang van rechtzoekenden. De sluiting van de rechtbanken per 16 maart zorgde bijvoorbeeld voor een directe beperking. De NOvA heeft zich in gesprekken met de Rechtspraak en het ministerie van Justitie en Veiligheid er voortdurend voor ingezet om meer rechtszaken weer doorgang te laten vinden.

Verder ging Knüppe in op de tegemoetkomingsregeling die de NOvA met het ministerie trof voor de sociale advocatuur. Hij sloot af met zijn zorgen over het wetsvoorstel Tijdelijke wet maatregelen COVID-19. De NOvA vindt

dat deze ingrijpende beperkingen van bewegings- en vergadervrijheden niet normaal zijn, en dat ook niet moeten zijn in een democratische samenleving.

Technologische versnelling

Het seminar sloot af met de conclusie dat de coronacrisis een blijvend effect zal hebben op de advocatuur. Maar liefst 94% van de deelnemers verwacht dan ook dat dit de ontwikkeling en het gebruik van technologische middelen in de advocatuur zal versnellen.



Ondertussen op het Binnenhof

Voor advocaten relevante Haagse debatten en wetten.

Aanpak coronavirus in de rechtsketen

De Tweede Kamer spreekt op 30 juni over de Justitieketen. Op de agenda staat onder andere de aanpak van het coronavirus in de rechtsketen.

Gefinancierde rechtsbijstand

Ander onderwerp in dit debat zijn de plannen van minister Dekker voor de gefinancierde rechtsbijstand. Ook de doorrekening van de plannen voor de gefinancierde rechtsbijstand komt aan de orde. Belangrijke uitkomst van deze doorrekening is dat de kosten van de door de minister gewenste rechtshulp pakketten, waarin de rol van de advocaat wordt beperkt, hoger uitvallen.

► Benoemingen

Adviescommissie strafrecht

Benoemd als lid per 15 mei 2020:

- Dhr. mr. J.L. (Jaap) Baar
- Dhr. mr. M.C (Mathieu) van Linde

Adviescommissie familie- en jeugdrecht

Benoemd als lid per 8 mei 2020:

- Mw. mr. R. (Rebecca) de Vries

► Toezicht

Jaarverslag dekenberaad: grote stappen vooruit in toezicht op de advocatuur

In 2019 zijn grote stappen gezet in een onafhankelijk, transparant en eenduidig toezicht op de advocatuur. Dat blijkt uit het jaarverslag van het dekenberaad waarin de elf dekens gezamenlijk verslag doen en verantwoording afleggen over het afgelopen jaar.

Highlights uit 2019

Enkele *highlights* uit het afgelopen jaar:

- de verdere uitrol van de kengetallen, waardoor nog betere financiële monitoring en risicogestuurd toezicht mogelijk waren;
- de verdere uitbouw van het Wwft-toezicht, mede in het licht van de internationale evaluatie (FATF) in het voorjaar van 2021;
- de oprichting van de unit DTA (dekenaal toezicht advocatuur) ter ondersteuning van (de voorzitters van) het dekenberaad.

Voornemens voor 2020

Ook in 2020 blijven de dekens de financiële positie van kantoren en eenmanskantoren met extra kwetsbaarheid als speerpunten bij het financieel toezicht hanteren.

Deze focus is ook van belang bij adequaat toezicht op de naleving van de Wwft. In alle arrondissementen worden de financiële kengetallen digitaal opgevraagd en waar mogelijk verder verbreed en verfijnd. Gezien alle recente ontwikkelingen in (de wetgeving rond) het toezicht op de Wwft, besteden de dekens in 2020 extra aandacht aan de herkomst van door advocaten van cliënten ontvangen

gelden. Daarnaast wordt naar aanleiding van de ingevulde CCV een nadere uitvraag gedaan bij kantoren die Wwft-zaken doen.

Meer informatie

Download het jaarverslag dekenberaad en de bijlage met cijfers op advocatenorde.nl/dekenberaad.



► Regelgeving

Kwaliteitstoetsen: gespreksleider, reviewer en begeleider

In het kader van de kwaliteitstoetsen is per 1 mei jl. de Wijzigingsregeling aanwijzen deskundigen 2020 in werking getreden. Hierdoor is artikel 13c van de Regeling op de advocatuur aangepast, met duidelijker vereisten voor de gespreksleider, reviewer en begeleider. Hiermee is de Beleidsregel deskundigen kwaliteitstoetsen komen te vervallen.

Registers

De inmiddels geregistreerde gespreksleiders en reviewers staan in het 'register gespreksleiders intervisie' en het 'register reviewers peer review'. Deze zijn te vinden op advocatenorde.nl/kwaliteitstoetsen, evenals het aanvraagformulier om zich te laten registreren.

► Beroepsopleiding

Vernieuwde Beroepsopleiding Advocaten start in maart 2021

Op 1 maart 2021 start de vernieuwde Beroepsopleiding Advocaten. Samen met de uitvoeringsorganisatie (een samenwerking tussen CPO en Dialogue), de Law Firm School (LFS), De Brauw, het college van afgevaardigden, advocaten door het hele land en andere experts is er de laatste maanden hard gewerkt aan de ontwikkeling van de vernieuwde opleiding. Nu kan worden begonnen met de implementatie van de opleiding. In september van dit jaar start de inschrijving voor het eerste cohort stagiairs dat in maart 2021 aan de vernieuwde opleiding begint.



Susan Kaak

‘De vernieuwde opleiding biedt een goede basis voor de startende advocaat. De opleiding is flexibel, praktijkgericht en stelt ethiek en vaardigheden centraal zonder tekort te doen aan de juridische inhoud,’ aldus AR-lid Susan Kaak. ‘Ook is er oog voor veranderingen in de juridische dienstverlening, in de vorm van de nieuwe vaardigheden, zoals digitale vaardigheden en ondernemerschap.’

Duur en kosten

De opleiding bevat een centraal deel, waar advocaat-stagiairs opgeleid worden in groepen van stagiairs van alle soorten en maten kantoren (groot, klein, fullservice of niche enzovoort) in ethiek en vaardigheden. Daarnaast is er een decentraal deel waarbij aan de stagiairs (kantoor)specifieke vaardigheden en juridische vakken worden aangeboden.

De vernieuwde beroepsopleiding omvat 105 dagdelen (een dagdeel is drie klokuren). Het decentrale deel wordt door de uitvoeringsorganisatie aangeboden, maar ook door onderwijsaanbieders die de NOvA accrediteert, zoals de LFS en De Brauw, die het decentrale gedeelte voor hun eigen stagiairs verzorgen.

De vernieuwde Beroepsopleiding Advocaten duurt twee jaar. De tijdsbesteding van de stagiairs is ongeveer dertig procent minder dan de huidige beroepsopleiding. De kosten bedragen € 11.434 (ex. btw).

Sociaal advocaten

Op voorstel van de NOvA werkt de Raad voor Rechtsbijstand aan een subsidieregeling die voorziet in een tegemoetkoming in de kosten van de beroepsopleiding voor kantoren uit de toevoegingspraktijk. Het ministerie van Justitie en Veiligheid heeft ten behoeve van deze subsidieregeling een (eenmalig) budget van € 2 miljoen toegezegd, als onderdeel van het al eerder beschikbaar gestelde innovatiebudget van € 6 miljoen voor de sociale advocatuur. De Raad voor Rechtsbijstand stelt de regeling in overleg met de NOvA en de VSAN op. Zodra de regeling gereed is, volgt nadere informatie.

De nieuwe Beroepsopleiding Advocaten voorziet in een gedeelte van de opleidingseisen die de Raad voor Rechtsbijstand stelt via de inschrijvingsvoorwaarden. Dit is met name van belang voor sociaal advocaten, die daardoor tot het stelsel van gefinancierde rechtsbijstand kunnen toetreden. In de komende periode wordt dit nog verder uitgewerkt.

Basistest

Voor de start van de beroepsopleiding leggen de stagiairs een basistest af. Het is een juridisch-inhoudelijke test, die is gebaseerd op het convenant civiel effect. De test is gemaakt door advocaten, (universitair) docenten en andere deskundigen. De stagiair kan er niet voor zakken. Als uit de test blijkt dat kennis ontbreekt, is het de verantwoor-

delijkheid van de stagiair en diens patroon om tekorten in kennis weg te werken. De basistest is dit najaar beschikbaar en gaat ongeveer € 160 (ex. btw) kosten.

Patroonscursus

In de vernieuwde Beroepsopleiding Advocaten wordt meer nadruk gelegd op de belangrijke rol van de patroon in de opleiding en begeleiding van stagiairs. Patroons volgen verplicht een patroonscursus van zes uur. Voor een patroon die in de drie jaar voorafgaand al een cursus heeft gevolgd, volstaat een cursus van drie uur, bijvoorbeeld in de vorm van intervisie. Elke drie jaar is er een herhaal-/opfriscursus.

Overgangsregime

Deelnemers aan de huidige beroepsopleiding blijven deze gewoon volgen. Er zullen dus enige tijd twee opleidingen naast elkaar bestaan. Het cohort deelnemers dat start op 1 maart 2021 volgt als eerste de vernieuwde beroepsopleiding.



► Strafrecht

Optimale rechtsbijstand cruciaal bij wegwerken voorraad strafzaken

Het voornemen van het Openbaar Ministerie om de voorraad strafzaken weg te werken door tijdelijk meer strafbeschikkingen in te zetten, vereist optimale rechtsbescherming voor verdachten. Hierover is de NOVA in gesprek met het ministerie van Justitie en Veiligheid en de Raad voor Rechtsbijstand.

Een van de manieren waarop het OM de voorraad strafzaken wil wegwerken, is het vaker opleggen van een OM-strafbeschikking. Maatschappelijk gezien is de wens om de opgelopen achterstanden in te lopen begrijpelijk. Bij het bepalen van de manier waarop dat gebeurt, dient oog te zijn voor de belangen van verdachten en slachtoffers en moeten voldoende rechtswaarborgen worden ingebouwd. Dit is van cruciaal belang als er straffen worden opgelegd zonder tussenkomst van een rechter.

Kritiek op strafbeschikking

Op het instrument van de OM-strafbeschikking is veel kritiek, onder meer van de PG bij de Hoge Raad en de Nationale ombudsman. Ook de NOVA heeft zich altijd kritisch getoond over het model waarin een aanklager straffen oplegt. De 'optimale rechtsbijstand' door advocaten waarover ook het OM spreekt, is van cruciaal belang om voldoende evenwicht in de OM-afdoening aan te brengen.

Update

In juni stuurt de minister voor Rechtsbescherming een brief aan de Tweede Kamer over het terugdringen van het aantal strafzaken. Kijk voor de laatste stand van zaken op advocatenorde.nl/nieuws.



Van de tuchtrechter

Deze uitspraken zijn geselecteerd en bewerkt door de Commissie Disciplinaire Rechtspraak, bestaande uit Jan de Bie Leuveling Tjeenk, Tjitske Cieremans, Han Jahae, Maurice Mooibroek en Robert Sanders.

Niet-rechtsgeldige wijze van dagvaarden

- Hof van Discipline 27 januari 2020, zaak nr. 190198, ECLI:NL:TAHVD:2020:3.
- Artikel 46 Advocatenwet; artikel 50 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering.
- Niet-rechtsgeldige wijze van dagvaarden door te betekenen op adres uit te brengen waar het bedrijf niet feitelijk werd uitgeoefend.

Mr. X staat zijn cliënte bij in een procedure tegen failliete bedrijven A en B die worden bijgestaan door een curator. Deze bedrijven zijn enig bestuurder respectievelijk enig aandeelhouder van bedrijf C. Op enig moment heeft mr. X namens zijn cliënte bedrijf C gedagvaard. Bedrijf C verscheen niet in de procedure, waarna de rechtbank een verstekvonnis wees.

In dit vonnis is bedrijf C veroordeeld om binnen vier dagen na betekening van het vonnis medewerking te verlenen aan de levering van een onroerende zaak. Nadien werd de curator bekend met het verstekvonnis, en heeft hij een spoedkortgeding gevoerd tegen levering omdat de overeengekomen koopsom niet zou zijn voldaan.

Bij de tuchtrechter verwijt (de advocaat van) de curator dat mr. X opzettelijk heeft beoogd hem buitenspel te zetten, zodat hij zich niet tegen levering van de onroerende zaak door bedrijf C zou kunnen verzetten. Mr. X heeft namelijk laten betekenen aan een adres waarvan hij wist dat dit niet feitelijk in gebruik was bij bedrijf C. De Raad van Discipline meent dat niet is gebleken van tuchtrechtelijk verwijtbaar handelen, nu de dagvaarding op juiste wijze is betekend op het adres waar bedrijf C volgens de Kamer van Koophandel stond ingeschreven. Het Hof van Discipline komt echter tot het oordeel dat mr. X de belangen van (de advocaat van) de curator in dit geval nodeloos en op ontoelaatbare wijze heeft geschaad. Mr. X heeft ervoor gekozen namens zijn cliënte bedrijf C te dagvaarden op een adres dat weliswaar het adres was waarop zij was ingeschreven volgens de Kamer van Koophandel, maar mr. X wist dat bedrijf C al langere tijd geen activiteiten meer ontplooidde en dat juist zijn cliënte dat perceel/terrein feitelijk in gebruik had. Van rechtsgeldige betekening was geen sprake omdat ingevolge artikel 50 Rv het exploit aan een rechtspersoon betekend moet worden aan haar kantoor of aan de persoon of woonplaats van een van de bestuurders. En met kantoor

wordt bedoeld de plaats waar het bedrijf feitelijk wordt uitgeoefend.

Door de dagvaarding toch op dat adres uit te laten brengen en na ontvangst van het verstekvonnis opnieuw op dat adres het vonnis te betekenen en dat met een vordering die er uiteindelijk toe zou leiden dat buiten de medewerking van de gedaagde partij een eigendomsoverdracht zou kunnen worden geëffectueerd, heeft mr. X (de advocaat van) de curator de mogelijkheid ontnomen haar rechtspositie ter zake van de beoogde levering aan de rechter voor te leggen, aldus het hof. Mr. X krijgt een waarschuwing opgelegd.

Vertrouwelijke correspondentie

- Hof van Discipline 13 januari 2020, zaak nr. 190131, ECLI:NL:TAHVD:2020:11.
- Artikel 46 Advocatenwet, gedragsregel 6 lid 5 (oud).
- Vertrouwelijke correspondentie over privékwestie in het kader van aangifte ingestuurd aan het OM, de werkgever van klager.

Mr. X is advocaat van mr. B, ook advocaat. Mr. B heeft een echtscheiding behandeld en trad op voor de vrouw. De vrouw en de man in de betrokken echtscheiding hadden over en weer strafrechtelijke aangiftes gedaan tegen elkaar. De man had een tuchtklacht ingediend tegen mr. B. Hij had ook strafrechtelijke aangiftes tegen mr. B gedaan. De man was destijds werkzaam bij het OM. De man klaagt nu tegen mr. X.

De man en de vrouw ontvingen op enig moment bericht van de officier van justitie dat de over en weer gedane aangiftes zouden worden geseponeerd en zij hun problemen onderling moesten oplossen. Mr. B, jegens wie de man ook aangiftes had gedaan, ontving geen bericht van sepot. Daarop nam haar advocaat mr. X contact op met de officier om te vragen of ook de aangiftes tegen mr. B geseponeerd zouden worden. Hij voegde daarbij correspondentie met de man rondom de aangiftes en de tuchtklacht. Later zond mr. X nog nieuwe correspondentie toe aan de officier, waaronder een nogal onvriendelijke e-mail van de man. Dat laatste bericht zond mr. X ook toe aan een tweede persoon binnen het OM.

Volgens de man (nu dus ook klager tegen mr. X) heeft mr. X als advocaat van mr. B tuchtrechtelijk laakbaar gehandeld door correspondentie van klager waarvan

mr. X wist dat klager die liever niet bij het OM wilde laten landen, zonder noodzaak aan het OM toe te zenden. Bovendien heeft mr. X die correspondentie niet alleen aan de dienstdoende officier toegezonden maar ook aan een hogergeplaatst persoon binnen het OM.

Mr. X antwoordt daarop vertrouwelijkheid nimmer overeengekomen was en geen (gedrags)regel hem verbood om de correspondentie door te sturen. Het hof is dat met mr. X eens. De man/klager was de wederpartij. Er werd niets gemeld inzake schikkingsonderhandelingen. Mr. X en de man hadden kennelijk een keer vertrouwelijk gesproken maar die vertrouwelijkheid bleef niet automatisch voortbestaan.

De reden dat mr. X ook een hogergeplaatst persoon binnen het OM had benaderd, had volgens mr. X te maken met overdracht van de zaak binnen het OM. Het hof merkt echter op dat mr. X ook na die beweerdelijke overdracht de eerst behandelend officier is blijven benaderen. Daaruit, en uit een brief van mr. X aan de deken naar aanleiding van de onderhavige klacht waarin hij verklaarde zijn contacten bij het OM duidelijk te willen maken 'wat voor een vlees men in de kuip had met klager' leidt het hof af dat mr. X zonder redelijk doel een tweede persoon bij het OM separaat benaderd had.

Juist nu de man/klager (destijds) bij het OM werkte, had deze er belang bij dat de kring van personen bij het OM die met de privéproblemen bekend waren, strikt beperkt bleef. Daar had mr. X rekening mee moeten houden.

Dit klachtonderdeel is daarom gegrond bevonden.

Waarschuwing.

Gefinancierde rechtshulp

- Hof van Discipline 10 januari 2020, zaak nr. 180052, ECLI:NL:TAHVD:2020:19.
- Gedragsregel 24 (oud), 18 (nieuw).
- Het opnemen van een enkele bepaling in een standaardovereenkomst dat hij de cliënt heeft medegedeeld dat gefinancierde rechtsbijstand mogelijk is, is onvoldoende.

Mr. X heeft klager bijgestaan in een bezwaarprocedure tegen een beschikking van de IND. Daarvoor hebben klager en mr. X een 'bewustzijnsverklaring en overeenkomst vast advocatarief' ondertekend. Naast een (vaste) tariefafpraak staat in de overeenkomst verder

vermeld dat de advocaat de cliënt heeft gewezen op de (eventuele) mogelijkheid tot het verkrijgen van door de overheid gefinancierde rechtshulp en dat de cliënt daar uitdrukkelijk afstand van doet. Mr. X heeft voor klager een pro-forma beroepschrift en tevens een verzoek om een voorlopige voorziening ingediend. Op enig moment heeft de echtgenote van klager aan mr. X verzocht om met de zaak te stoppen en het reeds betaalde bedrag aan klager terug te storten. Mr. X heeft niet aan dat verzoek voldaan. Naast de klacht over excessief declareren, die door het hof gegrond is verklaard, verwijt klager mr. X dat hij niet de mogelijkheid van een toevoeging met klager heeft besproken. Mr. X heeft verwezen naar de overeenkomst, waaruit volgens mr. X blijkt dat klager afstand heeft gedaan van zijn recht op gefinancierde rechtsbijstand. Volgens mr. X is bij (potentiële) cliënten bekend dat hij niet op basis van een toevoeging werkt.

Het hof overweegt dat ook indien klager er mee bekend is geweest dat mr. X geen rechtsbijstand op toevoegingsbasis verleent, hij gehouden was uitdrukkelijk de mogelijkheid van gefinancierde rechtsbijstand met klager te bespreken. Een bepaling in een door de advocaat gehanteerde standaardovereenkomst met als inhoud 'De advocaat heeft aan de cliënt medegedeeld dat door de overheid gefinancierde juridische bijstand mogelijk zal zijn' is in dit verband onvoldoende. Daaruit blijkt immers niet van een deugdelijke voorlichting door de advocaat aan de cliënt omtrent de mogelijkheid van gefinancierde rechtsbijstand. Verder was het niet evident dat klager daarvoor niet in aanmerking zou komen, integendeel. Uit het feit dat de opvolgende advocaat klager op basis van een toevoeging heeft bijgestaan, blijkt dat klager recht had op gefinancierde rechtsbijstand.

Het hof voegt daaraan toe dat het mr. X uiteraard vrijstaat om geen rechtsbijstand op basis van een toevoeging te verlenen. Dat ontslaat hem echter niet van voornoemde informatieplicht aan de cliënt en, in het verlengde daarvan, van de plicht om zich ervan te vergewissen dat de cliënt welbewust afstand doet van dat recht en ervoor kiest zich op betalende basis te laten bijstaan.

De advocaat is vervolgens gehouden de bespreking van de mogelijkheid van gefinancierde rechtsbijstand en de keuze van de cliënt om desondanks zich te laten bijstaan op betalende basis, schriftelijk te bevestigen.

Berisping.

Transfers

Wie, wat, waar?

Wie vertrok, wie stopte en wie begon voor zichzelf? Bent u onlangs van kantoor gewisseld of eigen baas geworden? Mail uw verhaal of meld u aan via redactie@advocatenblad.nl.

Naar ander kantoor

Akkaya, mr. I.: VLDW Advocaten te Goes
Akkerhuis, mw. mr. R.B.: Rabobank Advocaten te Utrecht
Amsterdam, mr. T.A. van: Houthoff Coöperatief U.A. te Amsterdam
Aydogan, mw. mr. Ö.: Lamers Tielemans Advocaten te Eindhoven
Berg, mr. A.A. van den:

Westbroek N.V. te Amsterdam
Bravenboer, mr. R.: De Neef Advocaten te Oud-Beijerland
Briedé, mw. mr. M.: Nineyards Law te Breda
Briejer, mr. A.: Van Doorne N.V. te Amsterdam
Burgt, mw. mr. R.J.H. van der: Yur Advocaten B.V. te Rotterdam
Chen, mw. mr. H.S.: De Brauw Blackstone Westbroek N.V. te

W. van: De Vries & Kasem advocaten te Amsterdam
Emons, mr. G.: Bonnier advocaten te Wijchen
Glimmeijer, mw. mr. M.M.C.: Plasman Advocaten te Amsterdam
Hauw, mr. R.J. van der: Pellicaan Advocaten N.V. te Amsterdam
Heijningen, mw. mr. J.P.W.M. van: Houthoff Coöperatief U.A. te Amsterdam

te Amsterdam
Ko, mw. mr. H.L.A.: Langelaar Klinkhamer Advocaten B.V. te Rotterdam
Koning, mr. R.E.P. de: Boers Advocaten te Veenendaal
Kuhn, mw. mr. C.H.: Scott+Scott Europe B.V. te Amsterdam
Leeuwe, mr. J.P.W.M. van: Florent te Amsterdam
Loenen, mw. mr. M.A.: Libertas Advocaten te

N.V. te Amsterdam
Poelman, mr. M.A.: Maes Law B.V. te Breda
Profijt, mr. R.T.: KienhuisHoving advocaten en notarissen te Enschede
Puddu, mr. G.M.O.: Puddu & Van Duyl advocaten te Sittard
Raza, mw. mr. S.: Keijzer Drijver Priester & van der Stoel te Rotterdam
Reijn, mw. mr. R.D.W.: Stichting Achmea



© David Jagersma

'Never a dull day'

Strafrechtadvocaat **Zahra Boufadiss** (29) maakte recentelijk de overstap van Van Essen Advocaten naar Jebbink Soeteman advocaten. De grote maatschappelijke betrokkenheid van het Amsterdamse kantoor spreekt haar erg aan. 'Voor iedere zaak – hoe groot of klein ook – wordt alles uit de kast gehaald. Dit past bij het credo van het kantoor dat *eenieder* de best mogelijke rechtshulp verdient, hetgeen de fundamentele reden is waarom ik vroeger advocaat wilde worden. Ook ben ik blij met de betrokkenheid van de collega's naar elkaar toe.' Boufadiss is gespecialiseerd in de verdediging van (complexe) commune strafzaken, zoals geweldsdelicten, mensenhandel en de georganiseerde misdaad. 'Hierbij staan grote belangen op het spel. Dat houdt mij ontzettend gemotiveerd. *Never a dull day!*'

Westland Partners Notarissen en Advocaten te Naaldwijk
Berk, mr. J. van: Verweij Advocaten te Nijmegen
Bijleveld-de Kooning, mw. mr. M.M.: Pact Advocaten te Amsterdam
Boddaert, mr. K.G.J.: Advocaten Familie- & Erfrecht te Eindhoven
Bos, mw. mr. L.E.W. van den: Nineyards Law te Amsterdam
Boufadiss, mw. mr. Z.: Jebbink Soeteman advocaten te Amsterdam
Boxtel, mr. R.S. van: De Brauw Blackstone

Amsterdam
Corbeij-Beukers, mw. mr. M.C.: Blue Legal advocaten | adviseurs te Breda
Dibbets, mw. mr. M.: Vulpes Advocaten te Amsterdam
Dierkx, mr. J.I.: Conchita van Rooij advocaat te Amsterdam
Dijkstra, mr. P.A.: Oomen & Sweep Advocaten te Haarlem
Doganer, mw. mr. M.: Mieke Krol advocaten te Rotterdam
Dooijeweert, mw. mr. S. van: BINGH Advocaten te Amsterdam
Egmond, mw. mr.

Hermens, mr. P.W.: Zuketto Advocaten te Maastricht
Hesen, mw. mr. G.G.: ASML te Veldhoven
Hetterscheidt, mw. mr. E.M.: Zumpolle Advocaten te Utrecht
Kandhai, mw. mr. R.: Vuurens & Lagerweij te Delft
Klabbers, mw. mr. F.: Wildenberg Advocaten te Nijmegen
Klingenberg, mr. H.H.L.: VAN RAPPARD MINNEBOO KLINGENBERG te Amsterdam
Kliphuis, mr. IJ.: Fisherman Advocaten

Rotterdam
Meles, mw. mr. L.F.M.: Cleerdin & Hamer te Alkmaar
Michiels, mw. mr. M.M.J.P.: Van Dijk c.s. Advocaten te Maastricht
Mohabir, mw. mr. A.C.: e-Legal incasso advocaten B.V. te Rotterdam
Morssinkhof, mw. mr. T.: HJF Advocaten B.V. te Rotterdam
Ojen, mr. H.R.T.M. van: Brunet Advocaten te Nijmegen
Overbosch, mw. mr. F.H.A.: Baker & McKenzie Amsterdam

Rechtsbijstand te Tilburg
Reijnders, mr. B.C.A.: Lina Advocaten te Venlo
Romeijn, mw. mr. H.: Moree Gelderblom advocaten te Rotterdam
Romeijn, mw. mr. J.W.: Gemeente Den Haag te 's-Gravenhage
Schouten, mr. P.S.: Greenberg Traurig, LLP te Amsterdam
Sietsma, mr. J.: Advocatenkantoor Stronks te Amsterdam
Smeulders-Martens, mw. mr. D.C.M.: Esq Advocaten te

Geertruidenberg
Smits, mw. mr. G.C.:
 Nouryon Chemicals
 B.V. te Amsterdam
Spanje, mw. mr.
 G.J.M. van: De Vries &
 Kasem advocaten te
 Amsterdam
Spronken, mw. mr.
 O.M.: Van der Kooij
 Besters Advocaten te

Zumpolle Advocaten te
 Utrecht
Wibier, mw. mr.
 A.M.: Bird & Bird
 (Netherlands) LLP te
 's-Gravenhage
Wiel, mw. mr. E.A.C.
 van de: Trip Advocaten
 & Notarissen te
 Groningen
Wijk, mw. mr. M.M.

B.V. (mw. mr. I.E.M.
 Meijers-Carliet te
 Bergschenhoek)
CMS RM Partners
 (mr. P.N.J. van
 Welzen te Sandton
 Johannesburg)
de Tomaso Strafrecht
 (mr. E.M.J. Thomas te
 Breda)
Dialoog Advocatuur

M.C.J.G. Kathmann te
 Breda)
KwaliteitsAdvocatuur
 (mr. R.P. de Boer te
 Groenekan)
**Mannaerts Moreschini
 & Associati - 2M**
StudioLegale (mw. mr.
 A.M.H. Mannaerts te
 Rome)
Mensch Arbeidsrecht

(mr. C. Teiwes te
 's-Gravenhage)
The Data Lawyers
 (mw. mr. V.I. Laan en
 mw. mr. E.F. Vaal te
 Amsterdam)
Tubbergen Advocatuur
 (mr. P.W. Tubbergen te
 Rotterdam)
**VAN WOENSEL
 MEINHARDT**



‘Oplossen van problemen met grote impact’

Bij Bonnier Advocaten in Wijchen, waar **Gijs Emons** (43) recent naar overstapte, hoopt hij zich verder te ontwikkelen als (jeugd)strafrechtadvocaat en familierechtadvocaat. ‘De opleiding om slachtoffers van misdrijven bij te staan, heb ik onlangs afgerond. Het is prettig om binnen mijn nieuwe kantoor te overleggen met een collega die aansprakelijkheidsrecht in zijn portefeuille heeft en letselschadezaken behandelt.’ Ook met ervaren collega’s gespecialiseerd in het familierecht en het strafrecht spart Emons regelmatig. Wat hem voldoening geeft in zijn werk? ‘Als ik een bijdrage kan leveren aan het oplossen van problemen die vaak een grote impact hebben op de persoonlijke levenssfeer van mensen.’

Amsterdam
Steinvoort, mr. H.J.:
 Clifford Chance LLP te
 Amsterdam
Stiekema, mw. mr.
 L.C.Y.: De Brauw
 Blackstone Westbroek
 N.V. te Amsterdam
Tielemans, mr. R.T.P.:
 Lamers Tielemans
 Advocaten te
 Eindhoven
Verboogen, mw. mr.
 A.C.Y.: Loyens & Loeff
 N.V. te Rotterdam
Visser, mr. P.A.: Moree
 Gelderblom advocaten
 te Rotterdam
Visser, mr. S.: Moree
 Gelderblom advocaten
 te Rotterdam
Vos, mw. mr. B.K.:
 Joosten Advocaten te
 Amsterdam
Warfman, mw.
 mr. G.A.G.:
 KienhuisHoving
 advocaten en
 notarissen te Enschede
Weijer, mw. mr. E.:

van: EBH Legal B.V. te
 Delft
Zeevenhooven, mw.
 mr. C.A.B.: Penrose te
 Amsterdam

Naar nieuw(e) kantoor of associatie

#RECHT Wille B.V.
 (mw. mr. L.P. Wille te
 Alphen aan den Rijn)
**Advocatenkantoor
 Stronks** (mr. J. Sietsma
 en mr. P.J. Stronks te
 Amsterdam)
Aesculaw (mw. mr. I.
 Morrema te Naarden)
Backer Defence
 (mr. W.J. Backer te
 Rotterdam)
Beaufort Litigation (mr.
 D.J.C. van Bommel te
 Rotterdam)
Bunders Lok Advocaten
 (mr. M. Bunders en mr.
 D.J. Lok te Amsterdam)
Can Advocatuur (mr. E.
 Gürcan te Arnhem)
Carlier Advocatuur

& Mediation (mw. mr.
 S.J. Albers en mw. mr.
 M. van der Weide te
 Alkmaar)
DJ Advocatuur (mr.
 D.A.C. Janssen te
 Boxtel)
**Facebook Nederland
 B.V.** (mw. mr. S. Leijten
 te Amsterdam)
**Haverkort Advocatuur
 & Mediation** (mw. mr.
 M.M. Haverkort te
 Amsterdam)
**Het Lage Land
 Advocatenkantoor**
 (mr. J.J. Vermaat te
 Rotterdam)
**HoyngDeMönnink
 advocatuur &
 mediation** (mw. mr.
 P.P. Hoyng en mw. mr.
 M.P.D. de Mönnink te
 Haarlem)
Kantoor Kersten (mw.
 mr. B.M.A. Kersten te
 Amsterdam)
**Kathmann Familie- en
 Erfrecht Advocatuur
 & Mediation** (mw. mr.

Advocatuur (mw. mr.
 I.B.W.C. van den Heuvel
 te 's-Hertogenbosch)
**MerweRegt Advocatuur
 & Mediation** (mw. mr.
 A.G. Tilburg-Keesmaat
 te Sliedrecht)
**Ox & Wolf Legal
 Partners** (mr. M.D. van
 den Brink te Kralendijk
 - Bonaire)
**PGB Pensioendiensten
 B.V.** (mr. D.A. Gerrits te
 Amsterdam)
Pons Advocatuur (mw.
 mr. K.D.C. Schemkes
 te Tiel)
**Rechtsanwalt
 & Fachanwalt
 Arbeitsrecht Schuebel**
 (mr. B.M. Schuebel te
 Enkhuizen)
Rockwater Legal (mw.
 mr. Y.N. Rosina te
 Naarden)
SVZ advocaten (mw.
 mr. N.R. Schaap en
 mr. M. van Zijtveld te
 Haarlem)
Teiwes Advocatuur

advocaten | mediation
 (mw. mr. M.M.S.
 Meinhardt en mr.
 L.P.J.M. van Woensel te
 Breda)
**Yvonne Litjens
 advocaat arbeidsrecht**
 (mw. mr. Y.Th.B. Litjens
 te Boxtel)
Zenas Legal B.V. (mr.
 J. van der Beek te
 Amsterdam)

Uit de praktijk

Aarsen, mw. mr. H.M.
 van, Maastricht (01-05-
 2020)
Al, mr. P.L., Zoetermeer
 (30-04-2020)
Ameijde, mr. M.J. van,
 Amsterdam (01-05-
 2020)
Bel, mw. mr. C.L. de,
 Amsterdam (01-06-
 2020)
Benard, mr. B.,
 Wassenaar (31-05-2020)
Beulen, mr. G.J.A.F.,
 Landgraaf (31-05-2020)
Blok, mw. mr. C.G.,

Kampen (01-05-2020)	Amsterdam (01-05-2020)	Amsterdam (01-06-2020)	2020)	(01-05-2020)
Blom , mr. J.N.M., Almelo (15-05-2020)	Fontein , mw. mr. B.M.W., Amsterdam (01-05-2020)	Margadant , mw. mr. M., Arnhem (01-06-2020)	Pitstra , mr. F.J., Hilversum (01-05-2020)	Tarmond , mw. mr. J., Mijnsheerenland (01-06-2020)
Bogaard , mr. N.M.J.H. van den, Tiel (31-05-2020)	Gazan , mr. A.D., Amsterdam (26-05-2020)	Mascini , mw. mr. J.E., Haarlem (26-05-2020)	Port , mw. mr. V.W.A.M. van de, Putten (01-06-2020)	Vencken , mr. H.J.K., Amsterdam (01-05-2020)
Boonstra , mr. W., Leeuwarden (26-05-2020)	Gotink , mw. mr. L.D.J., Arnhem (31-05-2020)	Maunder-Cockram , mr. K., Utrecht (01-05-2020)	Priester-Karel , mw. mr. M., Capelle aan den IJssel (01-06-2020)	Vliet , mr. A. van, Bergen op zoom (31-05-2020)
Borst , mw. mr. M.H. de, Rotterdam (04-05-2020)	Hoor , mw. mr. A.C.C. ten, Rotterdam (26-05-2020)	Meeteren , mr. G.A. van, Waalre (26-05-2020)	Raad , mr. A. de, Dordrecht (01-05-2020)	Vliet , mr. J.J. van, Amstelveen (25-05-2020)
Bruens , mr. P.P.J.M., Groningen (01-05-2020)	Hosemann , mw. mr. M.R., Amsterdam (01-06-2020)	Meijer , mr. A.T., Amsterdam (01-05-2020)	Raessens , mw. mr. S.H.J., Helmond (01-05-2020)	Vos , mw. mr. I.A. de, 's-Gravenhage (19-05-2020)
Buijs , mr. D.C., 's-Gravenhage (29-04-2020)	Husen , mr. T.,	Meijer , mr. E.T., Rotterdam (01-05-2020)	Ramboer , mw. mr. E.M.P., Amsterdam (29-05-2020)	Wammes , mr. M.H.C.,
Chan , mw. mr. Y.L.,		Middel , mr. A.,		



‘Door te luisteren de dialoog aangaan’

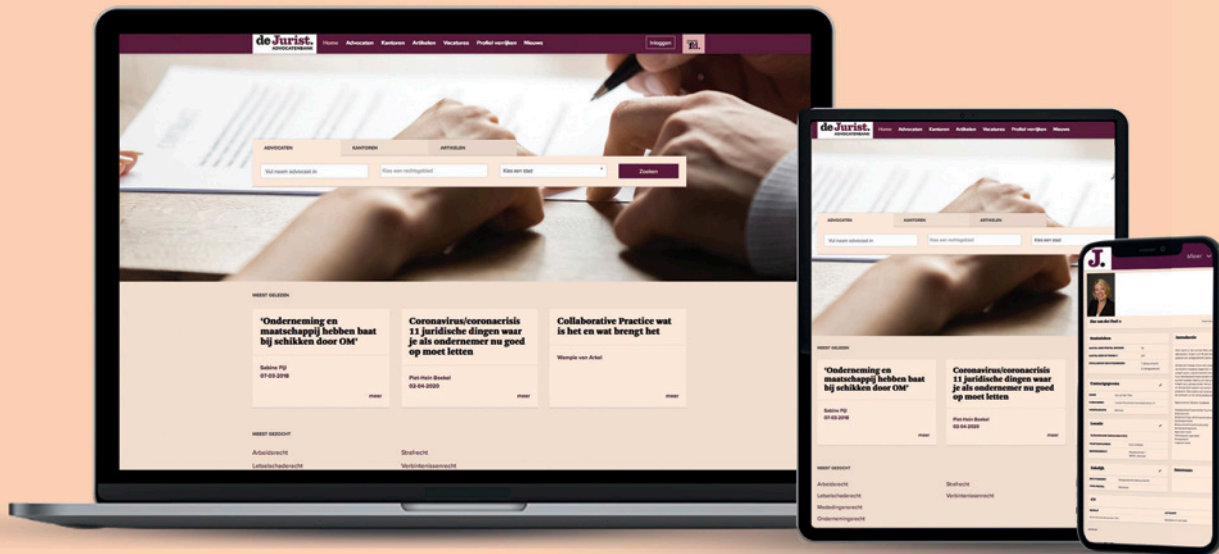
Familierechtadvocaat en mediator **Mirjam van der Weide** (45) richtte begin mei haar kantoor Dialoog Advocatuur & Mediation in Alkmaar op. Daar werkt ze samen met Sheila Albers (25), juridisch medewerker en per september van dit jaar advocaat-stagiaire. Ze hebben elkaar leren kennen als collega's bij Cleerdin & Hamer Advocaten. Zoals de naam van het kantoor zegt, vinden Van der Weide en Albers het belangrijk om de dialoog met cliënten aan te gaan. Van der Weide: ‘Als het me lukt om door te luisteren, in gesprek te gaan en een plan te maken om de emotionele draaglast bij ouders of kinderen te verminderen, dan is een werkdag voor mij geslaagd.’

Rotterdam (01-06-2020)	Amersfoort (30-04-2020)	Groningen (31-05-2020)	Regt , mw. mr. R. de, Leiden (01-06-2020)	Amsterdam (01-05-2020)
Chao , mw. mr. P.E.A., Rotterdam (30-04-2020)	Jans , mr. N.L.L.M.C., Amsterdam (31-05-2020)	Muller , mr. M.H., Amsterdam (01-05-2020)	Schoevaars , mw. mr. M.F., Amsterdam (12-05-2020)	Weekers , mr. H.J.W., Roermond (01-05-2020)
Cornel , mr. E.P., Enschede (01-06-2020)	Knipschild , mw. mr. E., Eindhoven (07-05-2020)	Nieuwstraten , mw. mr. M., Tiel (01-05-2020)	Schram , mr. S.L., Amsterdam (22-05-2020)	Williams , mw. mr. F.K., Amsterdam (30-04-2020)
Croonen , mw. mr. E., Rotterdam (01-05-2020)	Kruithof , mw. mr. S., 's-Gravenhage (01-05-2020)	Nievelt , mw. mr. E.E.C. van, Amsterdam (01-05-2020)	Siemons , mr. A.C., Amsterdam (01-06-2020)	Winter , mr. M.J.J. de, Rotterdam (01-05-2020)
Damsma , mr. R.S., Amsterdam (01-05-2020)	Laar , mw. mr. M.C. van de, Amsterdam (01-05-2020)	Nijmeijer , mw. mr. B.S., Rotterdam (01-05-2020)	Sijtsma , mw. mr. F.A., Drachten (15-05-2020)	Wisselink , mw. mr. G., Arnhem (20-05-2020)
Doorman , mw. mr. S., Ermelo (28-04-2020)	Landheer , mw. mr. S.E., Rotterdam (29-04-2020)	Noort , mw. mr. E., Rotterdam (15-05-2020)	Smits , mr. W.A.W., Eindhoven (30-04-2020)	Zanten , mr. R.W. van, Koog aan de Zaan (01-05-2020)
Dorrestein , mw. mr. J.G.L., Amsterdam (01-06-2020)	Leijenaar , mw. mr. M., Tilburg (01-06-2020)	Ophem , mr. J.V. van, Leeuwarden (30-04-2020)	Snijders , mr. I.J.M., De Bilt (14-05-2020)	Zanten , mw. mr. F. van, Rotterdam (01-05-2020)
Emmelkamp , mr. D., Amsterdam (01-05-2020)	Lemmer-van Wingerden , mw. mr. V.C.E., Zoetermeer (30-04-2020)	Orsel , mr. S.S.H., Zaandam (15-05-2020)	Spuijbroek , mr. P.F.A., Amsterdam (01-06-2020)	Zuiderwijk , mw. mr. M.N.C., Honselersdijk (01-05-2020)
Evers , mw. mr. J., Amsterdam (01-05-2020)	Luigies , mw. mr. A.L.N.,	Otter , mr. J.H.M. den, Goirle (01-05-2020)	Swagemakers , mr. P.M.J.J., Haarlem	Zwickler-Bietmann , mw. mr. W.K.M., Emmen (01-06-2020)
Felderhof , mw. mr. L.E.,		Petiet , mr. S.J., Amsterdam (31-05-		

Nieuw!

de Jurist.

ADVOCATENBANK



Goed gevonden!

POWERED
BY
fd.

In de Advocatenbank selecteren cliënten snel en eenvoudig het juiste kantoor voor hun juridische vraag, zakelijk conflict of rechtsgebied.

Voordelen van uw kantoorprofiel op de Advocatenbank

- ✓ Bezoekers zijn actief op zoek naar juridisch advies
- ✓ Matching van u en bezoekers o.b.v. handige selectiefilters
- ✓ Registratie van uw profiel is kosteloos

Ook zichtbaar zijn in de Advocatenbank?
U regelt het binnen 3 minuten



Scan om direct naar het
inschrijfformulier te gaan

Ga naar [>>](http://www.dejurist.com/advocatenbank/profiel)

Slim met uw tijd omgaan?



Profiteer nu van onze zomeractie



Start nu met online nascholen

Bij PO-Online heeft u als advocaat altijd en overal toegang tot meer dan 260 actuele en praktijkgerichte online cursussen. Gemaakt in samenwerking met gerenommeerde docenten uit de praktijk en wetenschap.

Speciaal aanbod

Sluit nu een jaarabonnement af en ontvang tijdelijk een Sony noise cancelling koptelefoon of eenmalig € 100,- korting.*

www.po-online.nl/zomer

Online nascholing
voor advocaten

PO

Online

NEDERLANDSE ORDE VAN ADVOCATEN

*Actievoorwaarden van toepassing